

MIGRATION

MUUTTOLIIKE

2 / 2 0 2 4

TEEMA:

SIIRTOLAISUUSINSTITUUTTI 50-VUOTTA

ILKKA PÄRSSINEN (1/1974)

ARGENTIINAN JA PARAGUAYN SUOMALAISSIIRTOKUNNAT

PEKKA RISSANEN (1/1983)

MULTICULTURALISM: KANADALAINEN TAPA EDISTÄÄ
YHTEISKUNNAN INTEGRAATIOTA

ERNO HYVÖNEN (3/1996)

SOPEUTUMISEN SIETÄMÄTÖN VAIKEUS
MAAHANMUUTTAJIEN JA PAKOLAISTEN SYRJÄYTYMISESTÄ
SUOMALAISESSA YHTEISKUNNASSA

TARU JÄRVINEN (3/2000)

ALUEELLISEN KEHITTYNEISYYDEN JA MUUTTOLIIKKEEN
VÄLINEN PROBLEMATIIKKA

KATHARINA KOCH (4/2013)

EXTERNAL BORDER MANAGEMENT AS AN INSTRUMENT OF
MIGRATION CONTROL - THE FINNISH-RUSSIAN BORDER

Migration–Muuttoliike on Siirtolaisuusinstituutin tuottama julkaisu, joka käsittelee muuttoliikkeeseen, yhteiskuntaan ja siirtolaisuuteen liittyviä teemoja sekä kokoaa niiden ympärille ajankohtaisia keskusteluja ja näkökulmia.

Siirtolaisuusinstituutti on sekä muuttoliikkeiden tutkimukseen että dokumentoimiseen erikoistunut laitos Suomessa.

50. vuosikerta / Volume 50

Päätoimittaja / Editor-in-Chief
Saara Pellander

Vierailevat toimittajat / Visiting Editors

Markku Mattila
Marika Saarinen

Taitto / Layout
Kirsi Sainio

Julkaisija / Publisher
Siirtolaisuusinstituutti
Migration Institute of Finland
www.siirtolaisuusinstituutti.fi
kirsi.sainio@utu.fi

ISSN 2814-6190 (verkkojulkaisu)

Yksittäisten kirjoittajien mielipiteet ovat heidän omiaan.

Tämä teos on lisensoitu Creative Commons Nimeä 4.0 Kansainvälinen -käyttöluvalla. Tarkastele käyttö lupaa osoitteessa: <http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>

1

PÄÄKIRJOITUS:
SIIRTOLAISUUSINSTITUUTTI 50-VUOTTA
Markku Mattila & Marika Saarinen

4

ARGENTIINAN JA PARAGUAYN
SUOMALAISSIIRTOKUNNAT
Ilkka Pärssinen (1/1974)

8

Näkökulma: Commentary on "Argentiinan ja
Paraguayn suomalaissiirtokunnat" [Argentina's
and Paraguay's Finnish Settlements]
Samira Saramo

10

MULTICULTURALISM: KANADALAINEN TAPA EDISTÄÄ
YHTEISKUNNAN INTEGRAATIOTA
Pekka Rissanen (1/1983)

16

Näkökulma: Multikulturalismia meillä ja muualla,
ennen ja nyt
Pasi Saukkonen

20

Näkökulma: Monikulttuurisuuspolitiikka,
asuttajakolonialismi ja historian hallinta
Hanna Rask

24

SOPEUTUMISEN SIETÄMÄTÖN VAIKEUS
MAAHANMUUTTAJIEN JA PAKOLAISTEN
SYRJÄYTYMISESTÄ SUOMALAISESSA
YHTEISKUNNASSA
Erno Hyvönen (3/1996)

29

Näkökulma: Vastavuoroisuus näkökulmana
moninaistuvan yhteiskunnan koheesioon
Marika Saarinen

32

Näkökulma: Maahanmuuttajien ja pakolaisten
syryjytymisestä suomalaisessa yhteiskunnassa
Liselott Sundbäck

36

ALUEELLISEN KEHITYNEISYYDEN JA
MUUTTOLIIKKEEN VÄLINEN PROBLEMATIIKKA
Taru Järvinen (3/2000)

40

Näkökulma: Muuttoliike ja 2020-luvun
aluekehitys
Antti Vasanan

44

Näkökulma: Korkeakoulutetun
työvoiman liikkuvuus osana
väestönkehityksen, muuttoliikkeen ja
aluekehityksen välistä dynamiikkaa
Niina Kotavaara

48

EXTERNAL BORDER MANAGEMENT AS AN
INSTRUMENT OF MIGRATION CONTROL - THE
FINNISH-RUSSIAN BORDER
Katharina Koch (4/2013)

56

Näkökulma: Suomen ja Venäjän
raja: Rajavalvonnan ulkoistaminen ja
ihmisten liikkuvuuden turvallistaminen
muuttoliikehallinnan välineenä
Anitta Kynsilehto

60

Näkökulma: Retrospective Commentary on
"External Border Management as an Instrument
of Migration Control: The Finnish – Russian
Border" by Katharina Koch
Teemu Oivo

64

PYSYKÖ MIGRATION-MUUTTOLIIKE-LEHTI
PAIKALLAAN?
Marika Saarinen & Markku Mattila

SIIRTOLAISUUSINSTITUUTTI 50-VUOTTA

MARKKU MATTILA

Vastaava tutkija | Siirtolaisuusinstituutti

MARIKA SAARINEN

Toimittaja | Siirtolaisuusinstituutti

Siirtolaisuusinstituutti ja instituutin toimittama Muuttoliike-lehti täyttävät tänä vuonna 50 vuotta. Tämän etapin kunniaksi ja osana juhluvuoden juhlallisuuksia julkaistaan tämä Migration-Muuttoliike-lehden erikoisnumero, jossa lehden ja muuttoliiketutkimuksen menneisyys kohtaavat nykyisyyden. Tätä numeroa varten toimituskunta on valikoinut yhden artikkelin muuttoliiketutkimuksen eri aihealueilta siten, että poimitut artikkelit edustavat myös eri vuosikymmeniä lehden puolivuosisataisessa historiassa. Poimittuja tekstejä kommentoimaan on kutsuttu joukko nykypäivän asiantuntijoita. Näin on mahdollista tuoda esiin lehden ja muuttoliiketutkimuksen moninaisuutta sekä tutkimuksen ajallista muutosta. Käytetty tekniikka kokoaa erikoisnumeron kansien väliin myös muuttoliiketutkijoiden eri sukupolvia.

Lehti rakentuu siten, että valittu mennyttä aikaa edustava teksti esitetään alkuperäisessä asussaan. Sitä seuraavat kommentaattorien vuoden 2024 kevään kuluessa kirjoittamat tekstit. Tavoitteena on tuottaa myös dialogia ja perspektiiviä tekstien välille. Viime kädessä dialogi ja perspektiivi syntyvät tämän erikoisnumeron lukijoiden omista ajatuksista. Toivottavasti lehden numero onnistuu tässä.

Tutkijasukupolvien kannalta huomionarvoista on, että valinnat vanhoista artikkeleista ovat kohdistuneet kolmen tekstin kohdalla kirjoittajan oman opinnäytetyönsä pohjalta kirjoittamaan tekstiin (Rissanen, Hyvönen, Koch). Tämä näyttää, että Muuttoliike-lehti on ajan saatossa tarjonnut opiskelijoille ja uransa alussa oleville tutkijoille alustan tuoda esiin tekemäänsä tutkimusta. Vaikka

opinnäytetöissä voidaan ajatella olevan kyse nimenomaan opinnäytteestä verrattuna varttuneen tutkijan täysipainoiseen tutkimukseen, edustavat opinnäytteet parhaimmillaan myös tuoreutta, koska niiden tekijät ovat tutustuneet viimeispään tutkimuskirjallisuuteen ja uusimpiin kysymyksenasetteluihin. Tätä tärkeää perinnettä jatkaen tähän numeroon on tarkoituksella pyydetty kommentaattoreita tohtoriopiskelijoista, eli uusimmasta tutkijasukupolvesta. Kommentaattorien joukossa on myös asemansa jo vakiinnuttaneita tutkijoita ja asiantuntijoita.

Ensimmäinen valikoitu teksti on Ilkka Pärssisen kirjoitus Argentiinan ja Paraguayan suomalaisiirtokunnat, joka on julkaistu Siirtolaisuus-Migration-lehden ensimmäisessä numerossa vuonna 1974. Pärssisen teksti tuo esiin ulkosuomalaisuuden historiaa Etelä-Amerikan kautta. Dosentti Samira Saramon kommentaari kontekstualisoi Pärssisen tekstin silloisen yhteiskunnallisen merkityksen ja tuo esiin ulkosuomalaisten nykytilannetta.

1980-luvulta valikoitunut Pekka Rissanen teksti käsittelee kanadalaisista monikulttuurisuuspolitiikkaa. Teksti on kiinnostava muun muassa sen valossa, miten Kanadaa ja Suomea on myöhemmin vertailtu keskenään monikulttuurisina yhteiskuntina. Dosentti Pasi Saukkonen tuo kommentaarissaan esiin länsimaiden monikulttuurisuuspolitiikkojen vaiheita ja nykyaasteita. Väitöskirjatutkija Hanna Rask vuorostaan tuo esiin, miten Kanadan alkupeiräiskansojen aseman ja liberaalin monikulttuurisuuspolitiikan välillä on edelleenkin jännitteitä.

Erno Hyvärisen artikkeli käsittelee Suomen integraatiopolitiikan tavoitteita ja epäonnistumisia

1990-luvulta, jota voidaan pitää alkuna Suomen nykyiselle kotoutumispolitiikalle ja sen keskusteluille. Kommentaarit tarkastelevat eri näkökulmista sitä, mitä integraatio ja kotoutuminen ovat tarkoittaneet 1990-luvulla ja nykyään. Väitöskirjatutkija Liselott Sundbäck kiinnittää huomion virallisessa kielessä ja sen termeissä sekä maahanmuuttajien asemassa tapahtuneisiin muutoksiin. Yhteiskuntatieteiden maisteri Marika Saarinen käsittelee kotoutumispolitiikan taustalla olevia kysymyksiä koheesiosta ja vastavuoroisuudesta.

Taru Järvinen käsitteli 2000-luvun alussa aluepolitiikan ja muuttoliikkeen välistä problematiikkaa ja hahmotteli näkymiä tulevalle aluepolitiikalle. Tietopalvelupäällikkö Antti Vasanen tarkastelee muuttoliikkeen trendejä kaupungistumisen rajojen ja luovan luokan liikkuvuuden kautta. Väitöskirjatutkija Niina Kotavaara tarkastelee vastaavasti korkeakoulutettujen liikkuvuutta ja korkeakouluverkoston merkitystä liikkuvuudelle. Kumpikin käsittelee väestörakenteellisia eroja alueiden välillä sekä maahanmuuttoa alueellisena kysymyksenä.

Viimeisenä kommentoitavana artikkelina on Katharina Kochin vuonna 2013 julkaistu artikkeli, jossa tarkastellaan silloista Suomen ja Venäjän vä-

listä rajapolitiikkaa ja sen perustumista alueelliseen talouskehitykseen turvallisuuden sijasta. Artikkelin on kirjoitettu ennen Krimin niemimaan miehitystä ja Ukrainan sotaa. Nämä tapahtumat puolestaan ovat taustana kommentaareille. Dosentti Anitta Kynsilehto ja tutkijatohtori Teemu Oivo tarkastelevat omista teksteistään viimeaikaista muutosta rajapolitiikassa. Heidän tekstinsä ovat kirjoitetut keväällä 2024 ennen niin sanotun käännytyksensä hyväksymistä eduskunnassa kesällä 2024.

Lehden päättävä Marika Saarinen ja Markku Mattilan kirjoitus lehden historiasta luo lehteen ja sen merkitykseen pitkäjänteisyyteen perustuvan katsauksen. Kirjoitus tarkastelee lehden historiaa Siirtolaisuusinstituutin kolmen vakiintuneen tutkimusaiheen kautta – maansisäinen liikkuvuus, maahanmuutto ja ulkosuomalaisuus.

Toivomme toimittamamme erikoisnumeron pystyvän täyttämään niitä tavoitteita, joita meillä on ollut toimitustyön kuluessa. Joka tapauksessa uskomme numeron antavan sekä iloa että hyötyä muuttoliikkeestä ja sen tutkimuksesta kiinnostuneelle lukijalle ja osoittavan myös Migration-Muuttoliike-lehden kaltaisen foorumin tarpeellisuutta. Toivomme viihdyttäviä lukuhetkiä numeron parissa!

Henkilöstön virkistyspäivänä 20.8.2024 Teijossa ja Mathildedalissa.

Tämä teos on lisensoitu Creative Commons Nimeä 4.0 Kansainvälinen -käyttöluvalla.
Tarkastele käyttölupaa osoitteessa: <http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>

Editorial

The Migration Institute and the Migration journal published by the Institute are celebrating their 50th anniversary this year. To mark this milestone and as part of the anniversary celebrations, we publish this special issue of our journal with the aim of bringing together the past and the present of migration research. For this issue, the editorial team has selected one article from each of the different thematic areas of migration research, so that the articles chosen also represent different decades in the magazine's half-century history. Several contemporary experts have been invited to comment on the selected texts. This highlights

the diversity of the journal and migration studies and the evolution of research over time. The technique also allows different generations of migration researchers to come together within one special issue.

We re-printed the texts from past issues in their original form. After each historical text follows commentaries from the spring of 2024. The aim is to bring the texts into a dialogue with each other. Ultimately, this dialogue takes place in the minds of our readers. We hope that this issue of the magazine will succeed in this.

Seuraavan lehtemme
teemana on:

Maahanmuuttojärjestelmät ja resilienssi

Kuva: AdobeStock.

ARGENTIINAN JA PARAGUAYN SUOMALAISSIIRTOKUNNAT

”Jo vuosia ovat olleet tunnettuja ne vaikeudet, joissa suomalaiset siirtolaiset elävät Argentiinan ja Paraguayn viidakkoseuduilla. Vaikka heidän ahdinkonsa on ollut tunnettu, täällä olevilla toisilla parempiosaisilla suomalaisilla ja Buenos Airesissa toimivalla merimieskirkolla ei ole ollut mahdollisuutta luoda mitään pysyvämpää avustujärjestelmää ...”

Näillä sanoilla Buenos Airesin suom. merimieskirkolta 22.10.1972 perustettu suomalaisten yhteinen Sosiaalityön toimikunta otti yhteyttä Suurlähetystön kautta Suomen viranomaisiin virallisen valtion taholta järjestettävän avustuksen aikaansaamiseksi. Esityksen pohjana on kenttätutkimus Suomen kansalaisuuden omaavien siirtolaisten sosiaalisesta asemasta. Esityksen liitteenä on mm. maisteri Olavi Lähteenmäen muistio Argentiinan ja Paraguayn suomalaissiirtokuntien historiasta.

ILKKA PÄRSSINEN
Pastori | Suomen Merimieslähetykseura

Artikkeli julkaistu Siirtolaisuus-Migration lehdessä 1/1974

Kuva: Copilot Designer.

Tämä teos on lisensoitu Creative Commons Nimeä 4.0 Kansainvälinen -käyttöluvalla.
Tarkastele käyttöluvun osoitteessa: <http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>

Historiallisia haaveita

Vuodesta 1906 lähtien on Argentiinaan saapunut Suomesta useita eri siirtolaisaaltoja, yhteensä useita satoja henkilöitä. Alan erikoistuntija, Etelä-Amerikan suomalaissiirtolaisuutta tutkiva maisteri Lähteenmäki on selvitetty lähtöön johtaneita syitä ja toteaa mm. Uuden Suomen etsinnän sortokaudella sekä siirtolaispropagandan vaikuttaneen Colonia Finlandesin syntyyn Argentiinan koillisen Misiones-provinssin alueella. Ensimmäinen vaihe vuodesta 1906 ensimmäiseen maailmansotaan koettiin hyvin hankalana ja suurin joukoin siirtolaisia palasi takaisin – osa menehtyi viidakko-oloissa. 1920-luvulla syrjäinen siirtokunta sai uutta elinvoimaa nimenomaan itäsuomalaisesta maanviljelijäväestöstä. 30-luvulle tultaessa siirtolaisperheet kasvoivat Misionesissa ja Colonia Finlandesassa eli kukoistuskauttaan. 1940-luvulla ja edelleen tämä siirtokunta on hajoamisprosessissaan, kun uutta siirtolaisuutta Suomesta ei juuri ole ja Misionesin suomalaiset hakeutuvat muualle. ”Siirtokunta elää tässä vaiheessa häviönsä partaalla. Jo muuttuneen ikärakenteenkin takia monet siirtolaiselämän ongelmat ovat samalla kärjistyneet.” (Lähteenmäki)

Misionesin siirtolaisuuden lieveilmiönä syntyi Paraguayn puolelle parempien maaoloien etsinnän tuloksena pieni suomalaisyhteisö. Tämä 1920-luvulla alkanut vain muutamia kymmeniä perheitä koskenut liike lakkasi pian ja siirtokunnan kasvu tyrehtyi 1930-luvulle tultaessa.

Olavi Lähteenmäki toteaa Argentiinan ja Paraguayn siirtolaisuuden joutuneen alusta asti suuriin vaikeuksiin olosuhteiden pakosta. Sopeutuminen näihin oloihin on merkinnyt suomalaisille haaveiden romuttumista. Lähteenmäki kirjoittaa muistiossaan sosiaalityön toimikunnalle: ”Näihin maihin muuttaneet suomalaiset ovat toimineet eräänlaisina tunnustelijoina. He ovat joutuneet toimimaan pioneereina syrjäisillä seuduilla hyvin vaikeissa oloissa ja kohtaamaan ympäristön erilaisuuden vuoksi suurempia sopeutumisvaikeuksia kuin esimerkiksi Pohjois-Amerikkaan menneet siirtolaiset. Etelä-Amerikan maille luonteenomainen kehityksen epävakaisuus ja sosiaalinen turvattomuus sekä maatalouspolitiikan monet haaksirikot ovat saattaneet pääasiassa pienviljelijöinä toimineet suomalaissiirtolaiset ahdinkotilaan samaan aikaan kuin kehitys Suomessa on johtanut yhä suurempaan hyvinvointiin ja sosiaaliseen turvallisuuteen. Enemmistö heistä on edelleen Suomen kansalaisia.”

Suomalaiset siirtolaisryhmät tänään

Misionesissa, vanhassa ’Colonia Finlandesassa’ asuu enää toistakymmentä perhettä suomalaisia

tai heidän jälkeläisiään. He elävät pienviljelijöinä, peltotyöläisinä, karjanhoidolla, vain ”mökkiläisinä” vanhuksina tai sairaina tilapäisten töiden ja avustusten turvin. Suomen kansalaiset ovat etupäässä vanhuksia ja nykyisin enää hyvin heikosti raskaaseen työhönsä kykeneviä. Aivan tavallista kuitenkin on viime päiviin asti ollut, että 70 tai jopa 80 ikävuotta ylittäneiden on tehtävä täysiä työpäiviä, vieläpä mitä raskaimmissa toimissa kuten kuokinnassa, istutuksessa, karjan hoidossa ja erilaisissa päivätöissä.

Alueella ja sen läheisyydessä on kolme kyläkauppaa suomalaisten hallussa eikä näiden pitäjien elämä ole nähtävästi yhtä kovaa kuin pienviljelijäin. Edelleen Oberan kaupungissa, n. 24 km Misionesin sisäosiin päin Colonia Finlandesasta, asuu sinne muuttanutta suomalaisväestöä, osa kohtalaisesti paremmassa sosiaalisessa asemassa, osa kuitenkin vanhuuden ja heikkouden vuoksi vaikeaan asemaan joutuneita.

Parana-joen toisella puolella Paraguayssa, linnuntietä vain muutaman kymmenen kilometrin päässä Colonia Finlandesasta, on jäljellä pieni kiinteä suomalaisyhteisö. Kuudessa taloudessa, jotka ovat naapuruksina, elää kymmenkunta Suomen kansalaista. Heillä on korkea keski-ikä, nyt jo noin 75 vuotta. Tämän Alborada-nimisen siirtokunnan jäsenillä on havaittavissa yleensä uskonnollista pohjaa olevaa idealistista elämäntavotusta. Vegetarianismia esiintyy. Vanhukset ovat hyvin vireitä henkisesti, useat myös hämmästyttävän hyvissä ruumiinvoimissa korkean iän ja valkuaisainepitoisen ravinnon puutteen huomioon ottaen. Sosiaaliset vaikeudet, silloin kun niitä esim. sairauden, suurperheisyyden, kadosta johtuvan varattomuuden tms. takia ilmenee, pääsevät hyvin voimakkaasti kärjistymään tässä maassa, joka ei tunne eläkejärjestelmää muiden kuin valtionvirkamiesten kohdalla eikä ole kehittynyt sosiaaliturvajärjestelmää.

Näiden kahden pohjoisen viidakkoalueen kiinteäsiirtokunnan lisäksi elää Argentiinassa hajallaan suomalaissiirtolaisia, joiden sosiaalinen asema tänään vaihtelee hyvin voimakkaasti. Kuitenkin myös tässä ryhmässä on havaittavissa selvästi eräs osa, joka on joutunut vanhuuden, sairauden ja eristäytyneisyyden tuottamaan ahdinkoon. Sosiaalinen hätätila on tullut myös varsin monien Misionesista paremmille alueille siirtyneiden suomalaisten osaksi. Kuitenkin useimmissa tapauksissa hakeutuminen ajoissa parempiin oloihin on merkinnyt suomalaisperheelle myönteistä ratkaisua. Tässä yhteydessä voidaan todeta nimenomaan Misionesin ja Paraguayn siirtokuntien asujaimista, että sinne jääneet ovat eri sosiaalisten ongelmien sitomina juurtuneet maillensa. Kykenevät ovat hakeutuneet parempaan osaan eivätkä jäljelle jääneet suinkaan ole ”saamattomuuttaan” jääneet

siirtokuntia päivystämään. Eri puolille Argentiinaa Misionesista siirtyneistä tai Suomesta suoraan tul-leista keskuksista ovat tärkeimmät Buenos Aires esikaupunkineen ja Zárateen kaupunki Paraná-joen suiston varrella lähellä Buenos Airesia.

Paraná suiston suomalaiset toimivat viime vuosikymmenelle asti metsänviljelijöinä ja tämä siirtokunta käsitti kymmeniä jäseniä. Nyt jäljel-lä oleva parinkymmenen hengen siirtokunta on etupäässä kaupunkiin muuttanutta, metsänvilje-lyksestä muihin elinkeinoihin hakeutunutta. Tällä suomalaisasukseilla on yli kahden vuosikymme-nen traditio omasta kansallisesta yhteydenpidosta esim. kirkollisten ja kansallisten juhlien järjestelyil-lä. Buenos Airesin suurkaupungin suomalaisasu-tus hajanaista ja sosiaalisesti hyvin epäyhtenäistä. Suurlähetystön ja merimieskirkon tilaisuudet ko-koavat kuitenkin tämän yli satapäisen suomalais-joukon muutamia kertoja vuodessa.

Miksi kurjistuminen?

Maisteri Olavi Lähtenmäki toteaa siirtolaishisto-riassaan suomalaisten joutuneen hyvin erikois-laatuksiin oloihin ilmaston, maaperän ja tapojen suhteen. Lisäksi edellä mainitut Etelä-Amerikalle ominaiset epävakaisuustekijät ovat kautta vuosi-kymmenien olleet vastuksina.

Varsinainen romahdus nimenomaan Misio-nesin suomalaissiirtokunnan taloudessa tapahtui 1960-luvun lopulla, kun yerba-maten, erään vih-reän teekasvin, Colonia Finlandesin pääviljelys-lajin tuotantoa rajoitettiin Argentiinassa drastisin toimenpitein: pienviljelijät saivat yllättäen leikkuu-kiellon v. 1967. Seuraavina vuosina säilyi osittainen leikkuukiello. Syyksi ilmoitettiin ylituotanto. Yleinen käsitys on, että Paraguayasta tuotettiin kaiken aikaa yerbaa. Pienviljelijöille ei korvattu satomenetyk-siä ja taloudellinen romahdus oli lähes totaalinen useiden perheiden kohdalla. Kun tuottajahinnat muutoinkin ovat alhaiset ja kun maksut korottomi-na kiihkeän inflaation maassa viipyvät jopa vuosia, ovat pienviljelijäin lopulta saamat maksut almujen luokkaa. Tämä pääviljelyskasvin menetys (käytän-nössä viljelijät eivät voineet puhdistaa vuosikas-vaimia yerbapensaista, jotka kasvoivat piloille tai joutuivat rikkaruohoihin tukahduttamiksi) yritettiin korvata nopeakasvuisilla tuotteilla kuten tupakalla, banaanilla ja maissilla. Kun tähän tilanteeseen tu-lee vanhuus, yksinäisyys ja sairaudet, on ahdistus ilmeinen.

Tuottajahinnan ja kuluttajahinnan huikea ero kertoo taloustyyppin struktuurissa olevista epä-kohdista. Hyvin tiukasti rakentuneet suomalaisten koskaan tavoittamattomat välikäsiportaot kontrol-loivat markkinoita. Omien tuotteiden saattaminen

kolonian ulkopuolelle on ollut jokseenkin mah-dotonta. Klassillinen esimerkki on ollut vuokratun kuorma-auton kääntäminen poliisikontrollista ta-kaisin Misionesiin. Suomalaiset yrittivät viedä tuot-teitaan Buenos Airesin tukkumyyntiin. "Ette kuulu ammattikuntaan", oli viranomaisen lausunto. Toi-sella kerralla oli yritetty kuljetusta valtion rautatiellä. Vaunu ei tullut perille. Se löytyi myöhemmin sivuraiteelta Corrientesin provinssin tasangoilla. Suomalaisten työpanos on ollut pääasiallisesti raskaassa ruumiillisessa työssä pienviljelyksen tuo-tantovaiheessa. Juuri tällaista "karkeaa", raskasta ja ruumiillista työtä ei latinalaisissa maissa ole ar-vostettu ja kun kauppa – hyvinvoinnin varsinainen lähde näissä maissa – ei ole pienelle suomalais-joukolla varsinaisesti auennut, on jääty alunperin heikkoon asemaan.

Suomalaisten suhtautuminen ympäristöönsä on luonnollisesti ollut ratkaisemassa jotain niistä kohtaloista, joihin vähitellen on ajaututtu. Para-guay ja Argentiina, siellä etenkin Misionesin Pro-vinssi, ovat todellisia siirtolaiskenttiä. Kymmenet eri kansalliset ryhmät ovat etsineet asemaansa. Suomalaiset ovat osoittautuneet jähmeästi akli-matisoituviksi latinalaiseen ympäristöönsä. Argen-tiinassa ja jonkin verran myös Paraguayssa kuulee varsinkin vaikeuksiin joutuneiden vanhusten kom-menteissa "tämänmaalaisiin" melkoisen annok-sen epäilevyyttä. Aidosti suomalainen on harvoin kyennyt omaksumaan aidosti argentiinalaisen otteen elämäänsä. Jotain vaikutusta tässä kehi-tyksessä lienee myös siinä kansallisuustunnos-sa, joka jo ennen suomalaisten tuloa oli noussut "aito-argentiinalaisten" keskuuteen – siirtolaisten jälkeläisiä hekin. Mainittakoon erillisenä havainto-na "että etelä-Brasilian suomalaisten keskuudessa ympäristön alkuasukkaat koetaan myönteisesti ja hyvinä, ystävällisinä naapureina. Meneillään ole-vat tutkimukset selvittänevät, onko näillä tekijöillä sanottavansa Brasilian suomalaisten parempaan osaan siirtokuntina.

Argentiinan viime aikoina kohentuva sosiaa-lilainsäädäntö on antanut valoisempia näköaloja. Paraguayssa ei tällä kohdin ole näkyvissä positiivisia muutoksia.

Avustustoimet

Buenos Airesin suomalaisen merimieskirkon kaut-ta – yli 500 km:n automatkan päässä Misionesista on parinkymmenen vuoden ajan avustettu vaa-tekeräysten tuloksilla, lehti- ja kirjatoimituksilla, kirkollisilla palveluksilla ja kotikäynneillä näitä suo-malaisia. Tämä yhteydenpito on kuitenkin rajoittu-nut harvoin merimiespappien matkoihin, niistä useimmat kesälomia.

Kuva: Adobestock.

Vuodesta 1970 lähtien, kun maisteri Olavi Lähtenmäki lähti keräämään aineistoa siirtolais-tutkimustaan varten ja kun toimittaja Erkki Nu-rala teki Suomen televisiolle filmiä "Unohdetut suomalaiset", ovat nämä siirtolaisryhmät päässeet kirkkaampaan valokeilaan. Lisäksi Kerstin Hanfin uutisluontoinen tv-reportaasi "Pettymysten para-tiisi" vuonna 1973 on lopullisesti tuonut nämä suo-malaiset entisen kotimaan tietoisuuteen.

Alussa mainitun Sosiaalityön toimikunnan pe-rustaminen 1972 merkitsi avustustoimen pe-rustamista. Valtiolta haetaan pysyvistä ratkaisua lainsäädän-töteitse, toisaalta humanitaarisilta organisaatioilta ja eri kansalaise-ryyksin on hankittu vapaaehtoista "ensiapua". Viimeksimainitut toimet ovat vuoden 1974 alusta käynnistäneet avustusjärjestelmän, jolla pyritään vai-keimmassa asemassa olevia tapauksia auttamaan siihen asti, kun valtiollinen, pitkäaikainen apu saapuisi. Yhteensä Smk 76 180,50 oli saatu kerätyksi lokakuulle 1974 mennessä. Alkuperäisjärjestöt olivat Suomen Merimieslähetysseura, Kirkon Ulkomaanapu, Sä-vellahja, Suomi-Seura ja Suomen Punainen Risti, joka viimeksi mainittu toimii Suomessa keräysten tiiltäjänä ja edelleen toimittajana Ulkoministeri-ön kautta Buenos Airesin Suomen Suurlähetystön erityistilille. Sieltä varat käytetään suoraan avus-tustoimintaan Sosiaalityöntoimikunnan päätöksin. Tehdyn kenttätutkimuksen, viidakkoseudulle teh-dyn perusteellisen tutustumismatkan, merimies-kirkon seurakuntatutemuksen ja projektin yh-teydessä nimitetyn Misionesin konsulin raporttien perusteella tehdään avustuspäätökset, jotka sisäl-tävät sekä kuukausittain maksettavia keskimää-rin 200 markan avustuksia, että muita tapauksen erityisluonteesta johtuvia avustustoimia. Tällaisia ovat olleet mm. lääkintä, muonitus kotiin, vuode-ja vuodevaatehankinnat, hoitomaksut jne.

Pysyväisen avun turvaamiseksi otti Suo-mi-Seura tehtäväkseen valmistaa ehdotuksen laiki, joka tekisi mahdolliseksi, että suomalaiset siir-tolaiset voisivat tietyin edellytyksin saada entisestä kotimaastaan kansaneläkettä. Ehdotus on jätetty siirtolaisasiain neuvottelukunnan kautta valtio-neuvostolle. Suomalaisen yhteiskunnan yksityis-ten jäsenten reaktiot näiden vaikeaan asemaan jääneiden siirtolaisten asian tultua esiin ovat olleet vastuuta tunnustavia. Nyt odotetaan valtiovallan puheenvuoroa ja siis pysyvistä ratkaisua. Vain lainsäädännöllinen ratkaisu – taloudellisesti tuskin raskas – olisi tyydyttävä vastaus tähän todella kipe-rään kysymykseen yhteiskunnallemme.

NÄKÖKULMA

SAMIRA SARAMO

Dr. Samira Saramo is Senior Research Fellow at the Migration Institute of Finland

COMMENTARY ON “ARGENTIINAN JA PARAGUAYN SUOMALAISSIIRTOKUNNAT” [ARGENTINA’S AND PARAGUAY’S FINNISH SETTLEMENTS]

In her commentary, Saramo analyses Pärssinen’s text through the sociopolitical relationship between the Finnish state and Finnish emigrants.

Keywords: Argentina, Finnish Emigrants, Paraguay, Social Welfare

Fifty years ago, in 1974, Pastor Ilkka Pärssinen alerted readers of the first issue of (then called) *Siirtolaisuus-Migration* journal of the difficult social and economic position of many Finnish settlers in Argentina and Paraguay. Drawing on the work of researcher Olavi Lähteenmäki, the article emphasized how Finnish settlers in South America had been pushed into a “state of distress, at the same time as development in Finland has led to increasingly better wellbeing and social security.” As the pastor of the Finnish Seamen’s Mission in Buenos Aires – and at times the only Finnish pastor in South America –, Pärssinen was closely involved in establishing the Mission’s Social Work Committee and in lobbying the Finnish government to provide assistance to its citizens abroad. In his *Siirtolaisuus-Migration* article, Pärssinen briefly outlined the history of Finnish settlers in Argentina and Paraguay, the state of the communities at the time of writing, and efforts to alleviate the hardships of the settlers. Reading the article now provides an opportunity to reflect on the current state of services to Finnish citizens abroad.

While hundreds of Finns had made their way to the Misiones province of Argentina in the first decades of the twentieth century, by 1974, according to Pärssinen, the old “Colonia Finlandesa” area had only about twenty families. Even fewer Finns remained across the border in Paraguay. Pärssinen particularly emphasized the advanced age of the majority of the Finns. He bemoaned the economic hardships these elders faced, unable to continue physical labour in the agricultural or forest sectors, with very limited social services and language skills, and no pensions to rely on.

While Pärssinen noted that living conditions varied greatly from region to region, the article painted a very grim portrait of the settlers’ lives. Their communities were described as being “at the brink of destruction,” and their lives as ones of “scrapped dreams.” The current situation was framed as a “social emergency.” Indeed, the restriction of yerba mate cultivation in 1967 devastated numerous small-scale farmers – many Finns and Swedes among them – who relied on the crop for their primary income.

Yet, the highly negative portrayal of Finnish life most likely served the key purpose of Pärssinen’s writing. He identified the early 1970s and particularly the work of Olavi Lähteenmäki and recent Finnish TV coverage as bringing the plight of Finnish settlers in Argentina and Paraguay to broad audiences in Finland. The work of the Finnish Seamen’s Mission, however, was to bring concrete and material benefit to the elderly Finns and their descendants in South America. In part, this was through on-the-ground work (albeit out of Buenos Aires), including church services, home visits, clothing drives, and magazine and book sales. This work was further aided by the Finnish Evangelical Lutheran Mission, the Sävellahja YLE program, Suomi-Seura, and the Finnish Red Cross. The money they raised in Finland was used to directly fund the work of Pärssinen’s Social Work Committee in Argentina, which issued aid to Finnish settlers so they could cover living expenses, medicine, adequate beds, and other such needs. Suomi-Seura took the lead in drafting a proposal for the Finnish parliament’s State Council that would provide Finnish citizens living abroad with state pensions.

Eino Saarinen. Penedo, Brasilia. Siirtolaisuusinstituutin kuva-arkisto.

At the time of writing, Ilkka Pärssinen awaited a decision on the proposal. The effort resulted in some emergency aid grants, but also in extending access to Finnish old-age pension to Finns living in certain cooperating countries. Suomi-Seura has continued to play a key role in helping Finnish citizens navigate access to pensions (foremost those accrued through working years in Finland) and advocating on their behalf. In April 2024, however, the government of Finland announced that it will eliminate access to national old-age pensions to Finns living abroad. According to Kela, this will impact about 25 000 people, the majority of whom are living in Sweden. In the worst case, this change will result in a significant raise in the number of Finnish elderly living in poverty abroad and will require new, urgent efforts to alleviate their strain.

The Seamen’s Mission, along with the Finnish Evangelical Lutheran Church’s Mission to Finns Abroad, have, likewise, continued to offer important support to many Finns worldwide. Their activities include religious and cultural activities, as well as crucial social work and crisis supports. From the beginning of 2025, the churches will consolidate their missions to Finns abroad, in an effort to “clarify communication, simplify administration, and save money.” The new combined work will be administered through the Seamen’s Mission, allowing the Finnish Evangelical Lutheran Church to cut administration costs, rather than reducing its mission work. There is great potential for this new cooperative form of service to Finnish communities worldwide.

Pärssinen’s concern about the aging Finnish population in South America continues to resonate

today. In 2024, a major concern is ensuring that aging Finns abroad can access the information and services they are entitled to, despite the obstacles posed by the increasingly digitalized nature of access. The electronic secure authorization systems required to access government and banking services in Finland remain out of grasp for many. The expense of obtaining Finnish passports – often requiring extensive travel to get to the nearest embassy or consulate – remains another significant challenge, one further exacerbated by age, income status, and health. The Finnish Seniors Abroad (Suomalaiset seniorit maailmalla) working group, which is a collaboration between Suomi-Seura, the Finnish Evangelical Lutheran Church’s Mission to Finns Abroad, the Seamen’s Mission, and the Migration Institute of Finland, aims to identify these service gaps, provide training and information to seniors, and advocate on their behalf.

The Finnish Ministry of the Interior’s 2022–2026 Strategy on Expatriate Finns signalled a new turn for the government, one which centered the voices of Finnish citizens living abroad. Additionally, key organizations supporting these communities also had an opportunity to impact the strategy, the Migration Institute of Finland among them. With government cuts to pensions paid abroad, the upcoming Strategy will need to ensure that substantial social welfare gaps do not (re-)form between elderly Finns living in Finland and those living abroad. As at the time of Pärssinen’s writing, the churches’ (newly merged) missions to Finns abroad and Suomi-Seura, along with the Migration Institute of Finland, will surely continue to support and advocate for Finnish communities abroad.

Tämä teos on lisensoitu Creative Commons Nimeä 4.0 Kansainvälinen -käyttöluvalla. Tarkastele käyttöluvaa osoitteessa: <http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>

MULTICULTURALISM: KANADALAINEN TAPA EDISTÄÄ YHTEISKUNNAN INTEGRAATIOTA

YM Pekka Rissanen toimii vs. yliopettajana Tampereen yliopiston sosiaalipolitiikan laitoksella opetusalan työvoimaoppi. Talvikautena 1980–81 hän oleskeli Kanadassa, Prinssi Edwardin Saarella toimien mm. tutkijana paikallisen Multicultural Council'n käynnistämässä tutkimusprojektissa 'Multicultural Awareness on Prince Edward Island'. Projektin tuloksena on julkaistu lähteistössä mainittu projektin nimeä kantava raportti (1981) sekä Tampereen yliopiston sosiologian laitoksella sivulaudatur-tutkielmana raportti 'Multiculturalism-ajattelun heijastuksia Prinssi Edwardin Saarella (1983). Oheinen artikkeli on syntynyt näiden julkaisujen sivutuotteena.

PEKKA RISSANEN

YM vs. yliopettaja | Tampereen yliopisto

Artikkeli julkaistu Siirtolaisuus-Migration lehdessä 1/1983

Ajattelutavan elementit

Multiculturalism-ajattelun ja -politiikan (multiculturalism, multicultural policy) lähtökohtana on se tosiasia, että Kanada on etniseltä koostumukseltaan moniaineksinen kansakunta. Sen noin 24-miljoonaisesta väestöstä on 45 % englantia äidinkielenään puhuvia (englantilaista, skotlantilaista ja irlantilaista alkuperää olevia), 29 % ranskalaista alkuperää olevia ja loput 27 % lukuisiin muihin etnisiin ja kielellisiin ryhmiin syntyperänsä puolesta kuuluvia (Canada Handbook 1979, 59). Multiculturalism-ajattelu tarkoittaa lyhyesti sitä, että kaikkien etnisten ja kielellisten ryhmien kulttuurin olemassaolon oikeus tunnustetaan, eli Kanadan pääministerin, Pierre E. Trudeau'n sanoja lainaten:

"Indeed, we believe that cultural pluralism is the very essence of Canadian identity. Every ethnic group has the right to preserve and develop its own culture and values within the Canadian context. To say we have two official languages is not to say we have two official cultures, and no particular culture is more 'official' than another. A policy of multiculturalism must be a policy for all Canadians." (First annual report ... 1975, 4).

Multiculturalism-ajattelu on yritys tulkita kanadalaisittain uudella tavalla kulttuuriryhmien välisiä suhteita, eli ns. etnisiä suhteita². Lyhykäisesti esitettynä tämä merkitsee sitä, että Kanadan kansakunnan rakentuminen useiden, toisistaan merkittävästikin poikkeavien sosiaalis-kulttuuristen perinteiden varaan tunnustetaan positiivisena asiointilana. Yhteiskunnan kulttuurista heterogeenisuutta ei pidetä pelkkänä kustannustekijänä ja jatkuvien ikävyuksien syynä, vaan sen ajatellaan tarjoavan kestävä perustan Kanadan kansalliselle identiteetille (the foundation and source of strength of growing Canadian identity) sekä kanadalaisen yhteiskunnan sisäiselle integraatiolle. Tämän vuoksi kaikkia kanadalaisia halutaan kannustaa kehittämään omaa kulttuuriperintöään, etnokulttuuriaan, ja arvostamaan myös toisten vastaavaa. (esim. Kayfit 1976, 66).

Pääministeri Trudeau'n ajatuksiin edelleen tukeutuen multiculturalism-ajattelun ydin kuulostaisi seuraavalta:

"National Unity, if it is to mean anything in the deeply personal sense, must be founded on confidence in one's own individual identity; out of this can grow respect for that of others' and a willingness to share ideas,

attitudes, and assumptions... The development of a composite Canadian culture, rich in variety, beauty and harmony, reflects the principle of 'unity in continuing diversity' and the democratic spirit of compromise inherent in the Canadian Confederation." (First annual report... 1975, 3–4).

Näillä sanoilla etnokulttuuristen ryhmien väliset ristiriidat haluttiin siirtää historiaan. Kanadan liittohallitus sitoutui esitetyn ohjelmajulistuksen edistäjäksi, syntyi 'the policy of multiculturalism', jonka velvoittamana liittohallitus lupautui antamaan

- taloudellista tukea kaikille kulttuurisille ryhmille, jotka ovat osoittaneet kykyä kehittyä ja samalla myötävaikuttaneet Kanadan kulttuuriin sitä rikastuttavasti;
- taloudellista tukea henkilöille, jotta he voisivat voittaa heidän täysipainoista yhteiskunnalliseen elämään osallistumistaan vaikeuttavat esteet;
- taloudellista tukea maahanmuuttajille, jotta he voisivat opetella (ainakin yhden) Kanadan virallisista kielistä, sekä
- rohkaista vuorovaikutusta eri kulttuuristen ryhmien välillä Kanadan kansallisen yhtenäisyyden edistämiseksi (Multiculturalism and the Government of Canada, 1978, 10)

Periaatteisiin pohjautuva tuki on käytännössä versonut monia kulttuurisia toimintaohjelmia, joiden tarkoituksena on edistää etnisten kulttuurien elpymistä sekä etnisten vähemmistöjen integroitumista kanadalaiseen yhteiskuntaan (supportive integration). (Canada Handbook 1979, 60–62).

Vaikka multiculturalism-ajattelu onkin nykyisin virallinen ideologia Kanadassa ja sellaisenaan näyttää nauttivan kansan enemmistön tukea (ks. esim. Berry et al. 1977, 144), on sen historia varsin lyhyt; virallisesti 'monikulttuuriseksi' Kanada julistettiin 8.10.1971, kun maan parlamentti yhtyi käydessä keskustelussa liittohallituksen myönteiseen kantaan asiassa. Ennen multiculturalism-ajattelun kauteen siirtymistä etnisten vähemmistöjen aseman sääntelyn periaatteet olivat läpikäyneet kaksi toisistaan selkeästi poikkeavaa kehitysvaihetta.

Ensimmäistä kansakunnan kehityksen kautta sävyttivät voimakkaat sosiaali-darwinistiset ajatukset. Tällöin rodullisten, kansallisten tai kulttuuristen ryhmien ajateltiin muodostavan hierarkian, jonka huipulla olivat anglosaksiset ryhmät (WASP = White Anglo Saxon Protestant), länsi- ja pohjoiseurooppalaiset välittömästi heidän alapuolellaan ja etelä- ja itäeurooppalaiset hierarkian alatasanteilla. Kaikkein alinna kansakunnan rodullis-kulttuurisissa kerroksissa olivat aasialaista alkuperää olevat ja Kanadan alkuperäiskansat, intiaanit ja

inuitit. Ajan hengen mukaisesti etnisten ryhmien sulautumista pidettiin mahdottomana tai ainakin ei-toivottavana (ks. esim. Keyfit 1976, 65–67; Palmer 1976, 81–90).

Sosiaali-darwinistiset ajatukset alkoivat käydä vanhanaikaisiksi jo 1930-luvulla, mutta uusi, etnisten ryhmien assimilaatioon pyrkivä ideologia kykeni syrjäyttämään ne populaarisuudessa vasta toisen maailmansodan jälkeen. Assimilaatioajattelu lähti siitä, että kaikki kansalliset ja etniset ryhmät ovat perimmiltään toistensa kaltaisia, ja että enemmistöryhmän ymmärtävällä myötävaikutuksella vähemmistöt saadaan luopumaan omasta traditiostaan ja muuttamaan anglokanadalaisten kaltaisiksi (emt.).

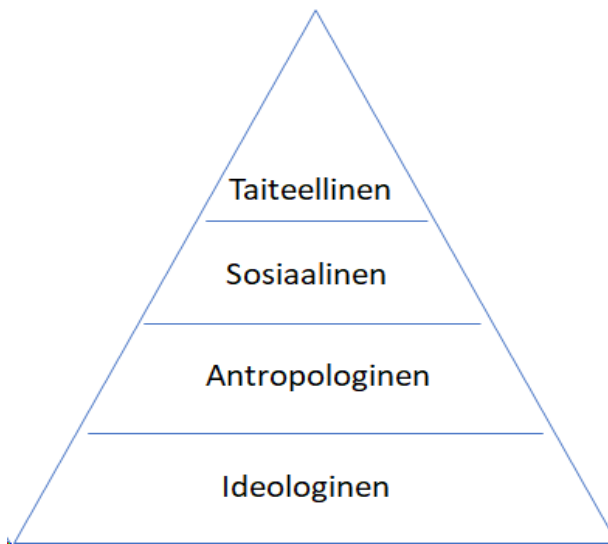
Tultaessa 1960-luvulle oli käynyt selväksi, ettei eri kansallisten ja kulttuuristen ryhmien täydellisen sulautuminen ollut Kanadan oloissa realistinen päämäärä. Vähemmistöistä suurin, ranskankielinen väestönosa, osoitti härkämäistä sinnikkyyttä oman kulttuuriperintensä ja tähän nojautuvien poliittisten oikeuksiensa puolustamisessa. Tällöin kansakunnan yhtenäisyyttä ryhdyttiin rakentamaan kahden kulttuurin tasavertaisuuden pohjalta (bi-culturalism). Vuosikymmenen lopussa myös 'kahden kulttuurin malli' osoittautui riittämättömäksi, sillä pienemmät etniset vähemmistöt, jotka yhteenlaskettuna muodostavat lähes kolmanneksen Kanadan väestöstä, alkoivat äänekkäästi vaatia kulttuuristen oikeuksien tunnustamista. Siirryttiin multiculturalism-ajattelun kauteen. (Royal Commission ... Book 4, 1969, 7–21; Palmer 1976, 81–90).

Sosiologinen tulkintayritys: Kulttuuripluralismi ideologiana²

Kulttuurin käsitteellä näyttää olevan lukematon määrä merkityksiä niin tieteellisuonteisessa kuin arkipäivän kielenkäytössäkin. Tarkastellessaan Kanadan kulttuuripolitiikkaa Schafer väittää paikallistaneensa näitä tarkkaan ottaen 256. Selventääkseen näiden merkitysisältöä hän esittää seuraavan pyramidikuvion avulla ne neljä perusmerkitystä, jotka kulttuuri n käsitteelle hänen mukaansa annetaan pohjoisamerikkalaisessa kielenkäytössä (Schafer 1976, 28–30).

Pyramidin huipulla oleva, kaikkein suppein kulttuurin käsite rajaa nimikkeensä mukaisesti alaansa kuuluvaksi vain taiteet. Kulttuuri sosiaalinen-epiteetillä varustettuna on Schaferin mukaan yhteydessä dualismiin työ kontra vapaa-aika; kaikki se, mitä ihmiset puuhailevat vapaa-aikanaan, kuten urheilu, taiteet, joukkotiedotuksen seuraaminen jne. ovat kulttuuria.

Selvästi edellisiä syvällisemmän merkityksen kulttuurin käsite saa antropologian yhteydessä.

Tällöin kulttuurin piiriin katsotaan kuuluvan niin työ- kuin vapaa-ajantoiminnotkin, itseasiassa kaikki perinteen kautta kehittyneet ja kestävät inhimillisen toiminnan muodot.

Pyramidin jalkana olevaan käsitykseen kulttuurista sisältyvät tietyille ihmisryhmälle yhteiset arvot ja tunnot, aatteet ja ideaalit. Kysymys on perimmältään vakiintuneesta aatteiden ja arvojen järjestelmästä. Näin ymmärrettynä kulttuuri on Schafarin mukaan analoginen "to a distinct state of mind or a way of life, either for an individual, a community or a nation".

Multiculturalism-ajattelu on kanadalaisittain omaleimainen tapa tulkita etniseltä koostumukseltaan kompleksisen yhteiskunnan sosiaalisia suhteita. Sitä voidaan pitää yrityksenä luoda virallistettu yhteistä kulttuuria, arvoja ja kansallista identiteettiä koskeva merkitysten järjestelmä so. ideologia, jonka ydin on puettu iskulauseeksi "unity in continuing diversity", eli yhtenäisyytemme on moninaisuudessamme. Tämän Schafarin pyramidin pohjalta olevan ja kaikkein yleisimmän kulttuuri käsityksen ohella multiculturalism-ajattelu sisältää myös selvän antropologisen elementin. Multiculturalism-ajattelun mukaan etnokulttuurilla – vähemmistökuulttuureilla – nimenomaan antropologisessa mielessä on itseisarvoa, joten niiden säilymistä ja kehitystä tulee edistää.

Käytännöllisenä toimintana multiculturalism-ajattelun eräät heikkoudet näyttävätkin olevan yhteydessä juuri sen antropologiseen tulkintaan. Kelner'n ja Kallen'n mukaan etnokulttuurien edistämässä on Kanadassa omaksuttu staattinen lähestymistapa, mikä on käytännössä merkinnyt suuntautumista perinteen etnografiseen tallentamiseen ja museointiin eikä elävän kulttuurin kehityksen edellytyksistä huolehtimiseen (Kelner et al. 1974, 29).

Kelner'n ja Kallen'n osoittamat multiculturalism-ajattelun puutteet ovat suorassa yhteydessä omaksutun kulttuurikäsitteen kapea-alaisuuteen. Antropologisessakin mielessä multiculturalism-ajattelu erottaa kulttuurin sen materiaalialueellisesta perustasta. Tämä johtaa etnokulttuurien reifikoitumiseen, eli siihen, että kulttuuriperinne jatkuu vain museoissa ja kansanjuhliissa useinkin tehtäväänsä erikoistuneiden ihmisten toimiessa sen välittäjinä, eikä ryhmälle ominaisena, kehittyvänä elämäntapana. Voidaankin väittää, että multiculturalism-ajattelun mukainen toiminta johtaa etnokulttuurien kannalta myönteiseen kehitykseen vain, mikäli toiminnan lähtökohdaksi omaksutaan riittävän syvälinen kulttuurikäsite, käsitys, jonka mukaan kulttuuri on ihmisryhmän tapa uusia elämäänsä ja sen sosiaalisia muotoja tiettyjen materiaalisten olosuhteiden alaisena.

Multiculturalism-ajattelun ymmärtäminen ilmiönä sosiologisessa mielessä edellyttää sen tarkastelua yhteiskunnallisen muutoksen kontekstissa. Multiculturalism-ajattelu kehkeytyi Kanadassa 60-luvun kuluessa ja vakiinnutti asemansa virallistettuna ideologiana vuosikymmenen vaihteessa. Samaan aikaan etnisyydestä käyttövoimansa saanut yhteiskunnallispoliittinen liikehdintä vilkastui eri puolilla maailmaa. Kanadassa tämä merkitsi ranskankielisen väestönosan heräämistä. Liikehdinnän keskuksena oli Quebec'n maakunta, jonka selvänä enemmistönä olevat ranskankieliset olivat eläneet sukupolvien ajan kielellisesti, kulttuurisesti ja taloudellisesti alistettuina. Aseman parantamiseksi tähtäävä liikehdintä oli aluksi rauhallista – puhuttiin Quebec'n hiljaisesta vallankumouksesta – mutta muuttui 60-luvun kuluessa äänekkäämmäksi johtaen avoimeen väkivaltaan 70-luvun vaihteessa. Ranskankielisten esimerkin innoittamina myös muut etniset vähemmistöt aktivoituivat.

Etnisyyden pohjalta virinneen yhteiskunnallisen liikehdinnän selityksiä on haettu eri tahoilta. Tulkitsaan USA:n mustien 60-luvulla aktivoitunutta toimintaa Bell löytää syitä sekä yhteiskunnan sisäisistä että ulkoisista tekijöistä. Ulkoisista tekijöistä hän mainitsee erityisesti kolonialistisen järjestelmän purkautumisen; tällöin itsenäistyneet kansakunnat toimivat eräänlaisena ulkoisena proletariaattina tarjoten esimerkiksi omaehtoisesta vapautumisesta Pohjois-Amerikan sorretuille vähemmistöille (Bell 1975, 149–160).

Bell on kuitenkin sitä mieltä, että etnisyydestä käyttövoimansa saava liikehdintä voidaan lopulta ymmärtää vain yhteiskunnan sisäisen kehityksen valossa. Hänen mukaansa jälkiteollisissa yhteiskunnissa on krooninen pula keskitason organisaatioista, joihin ihmiset voisivat kiinnittyä. Ihmiset haluavat kuulua johonkin ja etniset yhteisöt tarjo-

avat kohteen heidän janoamalleen ryhmäidentiteetille (ibid.).

Samansuuntainen on myös Allardtin 'etnisyyden elpymistä' koskeva selitys. Hänen mukaansa tämä on moderneille yhteiskunnille tyypillisen sosiaalisen liikkuvuuden tuote. Toimiessaan erilaisissa sosiaalisissa rooleissa ihmiset ovat vuorovaihtuksessa yli yhteiskunnallisten – myös etnisten – rajojen. Näin heille tarjoutuu mahdollisuus havaita oma etnisyytensä ja tuntea vahvan ja pysyvän identiteetin tarvetta. Heidän etninen lojaalisuutensa viriää uudelleen (Allardt 1979b, 39–40).

Bell'n ja Allardtin näkemykset valaisevat eräitä etnisyydestä käyttövoimansa saavan yhteiskunnallisen liikehdinnän puolia, mutta heidän yrityksensä selittää tätä, perimmiltään sosiologista ilmiötä yksilöllisistä tarpeista käsin johtaa sosiaalipsykologiseen funktionalismiin ja näin täysin riittämättömään ilmiön selitykseen. Tavoiteltaessa ilmiön sosiologista tulkintaa ei riitä, että tarkastellaan etnisyyden merkitystä pelkästään yksilöllisestä tai sosiaalisen ryhmän näkökulmasta. Sitä on analysoitava osana yhteiskuntakokonaisuutta; on kysyttävä, mitä merkitystä etnisyyden elpymisellä on yhteiskunnalle kokonaisuutena, ja edelleen, miksi järjestäytyneet yhteiskunta sallii ainakin jonkinasteisen etnisyyteen pohjautuvan yhteiskunnallisen liikehdinnän ja organisoitumisen.

Legitimaation kriisin³ käsite tarjoaa sosiologisesti antoisan näkökulman analysoida tässä käsillä olevaa yhteiskunnallisten ilmiöiden kokonaisuutta (etnisyyteen pohjautuva yhteiskunnallinen liikehdintä ja organisoituminen sekä multiculturalism-ajattelu). Etnisyyteen pohjautuvan liikehdinnän voidaan ajatella muodostavan yhden legitimaation kriisin ulottuvuuksista yhteiskunnissa, jotka etniseltä rakenteeltaan ovat kompleksisia ja joissa jyrkät luokka- ja alueelliset kehityserot kärjistyvät etnisyyteen sidoksissa olevaa eriarvoisuutta.

Avoimien konfliktien asteelle kriisi voi kehittyä Kanadan kaltaisissa yhteiskunnissa, jotka kansallisen historian puuttuessa ovat myös vailla sitä arvojen ja myyttisten merkitysten järjestelmää, josta käytetään nimitystä kansallinen identiteetti tai kansallinen yhteistunto. Legitimaation perustana oleva myytti ihmisestä oman onnensa seppänä murtuu viimeistään silloin, kun vähemmistöjen piirissä kasvaa riittävän laaja itsestään tietoinen sivistyneistö, joka havaitsee jäävänsä paitsi meritokratian nimissä sille luvatuista kapitalistisen yhteiskunnan palkinnoista.⁴ Epäoikeudenmukaisiksi koetut yhteiskunnan järjestäytymismuodot asetetaan kysymyksen alaisiksi.

Legitiimisyuden pettäessä yhteiskunnan järjestäytymismuotojen jatkuvuus voidaan taata turvautumalla avoimeen repressioon (Kanadassa

ns. Quebec'n kriisi tukahdutettiin vuonna 1970), mutta väkivallan käyttö mitä ilmeisimmin lamaanuttaa keskeiset yhteiskunnan toiminnot. Ideologioihin turvautuminen tarjoaa vaihtoehtoisen tavan kriisin ratkaisemiseksi; yhteiskunnallispoliittisen herruuden rakenteet tuottavat arvojen ja merkitysten järjestelmän, johon tukeutuen vallitsevat yhteiskunnan järjestäytymismuodot osoitetaan legitimeiksi.

Multiculturalism-ajattelua voidaan perustellusti pitää ideologisena yrityksenä hallita etnisten vähemmistöjen yhteiskunnallista ja poliittista liikehdintää Kanadassa. Avoimen väkivallan asemesta konflikteja säädellään pehmein menetelmin. Etnisten yhteisöjen toimintaa ja järjestäytymistä ei enää pyritä suoranaisesti hallitsemaan ylhäältäpäin, vaan niitä käytetään instrumenttina hillittäessä yhteisöjen jäsenten poliittista aktiivisuutta (vrt. käsite "conflict management" Allardt 1979a, 38).

Virallistettuna ideologiana multiculturalism-ajattelu on kohdannut Kanadassa kritiikkiä, mikä omalta osaltaan osoittaa oikeaksi sen Habermas'n toteamuksen, ettei kulttuurisia merkityksiä ja näin ollen normatiivisia rakenteita voida luoda hallinnollisin menetelmin (Habermas 1976a). Ranskankielisen väestönosan puhemiehet ovat useissa yhteyksissä tuoneet esille sen, että heidän historiallisen kokemuksensa valossa muodostamansa kuva Kanadasta ja ranskankielisten asemasta ei ole yhteensovitettavissa multiculturalism-ajattelun kanssa; näiden näkemysten välillä vallitsee selkeä intressiristiriita. Ranskankielisten mukaan heidän kulttuuriset, sosiaaliset ja poliittiset oikeutensa Kanadan toisena perustajakansana halutaan uhrata multiculturalismin alttarilla (Royal Commission ... A Preliminary Report 1965; Painchaud 1978).

Myös John Porter on kohdistanut kritiikkiä multiculturalism-ajatteluun. Hänen mukaansa tämä ajatusrakennelma merkitsee katseiden kääntämistä menneisyyteen, vaikka olisi valmistauduttava elämään modernissa, jälkiteollisessa yhteiskunnassa. Kehityksen nimissä olisi tukeuduttava tämän yhteiskuntamuodon vaatimuksia vastaavaan arvojen järjestelmään, joka Porter'n näkemyksissä rakentuu universalistisen individualismin ja liberalismien periaatteille. Porter väittää, että Kanadan yhteiskunnallisista ongelmista suurin, etnisen ja luokkarakenteen yhteen nivoutuminen, josta hän käyttää nimitystä 'verdic mosaic'⁵, entisestäään vahvistuu, mikäli etnisten yhteisöjen asema korostuu multiculturalism-ajattelun mukaisesti. Näin käy siksi, että selvät etniset rajat estävät yhteisöjen jäsenten luokkakierron. (Porter 1975; Porter 1980).

Porter'n multiculturalism-kritiikki on nähdäkseni oikeutettua, mutta sen heikkous on sen oma ideologisuus. Yksilöllisen sosiaalisen kierron etnis-

ten esteiden poistaminen ei sinällään johda yhteiskunnalliseen emansipaatioon sen paremmin kuin etnisten yhteisöiden vahvistaminenkaan, jos yhteiskunnan kerrostumarakenteeseen ja sosiaalista eriarvoisuutta tuottaviin mekanismeihin ei puututa. Vertikaalista mosaiikkia ei voida murtaa vaikuttamalla ainoastaan yhteen sen elementeistä.

Eräitä päätelmiä

Multiculturalism-ajattelua ja -politiikkaa voidaan pitää kanadalaisittain omanlaatuksena yrityksenä hakea ratkaisuja etniseltä koostumuksestaan moniaineisen kansakunnan integraatio-ongelmiin. Kulttuurin pluralismi ja etno-kulttuurien tasa-arvoisuus ovat ne periaatteet, joille 'kansallinen identiteetti' ja kansakunnan yhtenäisyys tämän ajattelutavan mukaan rakentuvat Kanadassa.

Historiallisesti multiculturalism-ajattelun esiin-nousu ja sen aseman vakiintuminen virallisessa retoriikassa nivoutuu yksiin 60-luvun yhteiskunnallisen liikehdinnän kanssa, mikä Pohjois-Amerikassa merkitsi etnisten vähemmistöjen heräämistä toimintaan omien kulttuuristen ja sosiaalisten oikeuksiensa puolesta. Multiculturalism-ajattelua voidaan pitää yrityksenä säännellä etnisyydestä käyttövoimansa saavaa yhteiskunnallis-poliittista toimintaa ideologisen välinein.

Vaikuttaa siltä, että multiculturalism-ajattelu sisältää suhteessa sen omiin päämääriin eräitä heikkouksia: Ajattelutavan perustana oleva käsitys kulttuurista on idealistinen, kulttuurin materiaallisen perustan sivuuttava. On perusteltua olettaa, että multiculturalism-ajattelun mukainen pyrkimys elvyttää etnokulttuureja ja tavoitella kulttuurista tasa-arvoa eivät johda tuloksiin, mikäli kulttuurien taloudellinen perusta, kuten mahdollisuus harjoittaa perinteisiä elinkeinoja, hajotetaan. Intiaanikulttuurin miltei täydellinen tuhoutuminen Pohjois-Amerikassa tarjoaa tästä ikävän historiallisen esimerkin. Nykypäivän Kanadassa sama kohtalo näyttää uhkaavan erityisesti inuit-kulttuuria teknokulttuurin vyöryessä raaka-aineiden ja energian perässä yhä syvemmälle maan arktisille alueille.

Multiculturalism-ajattelun kulttuurinen yksilöllisyys, ts. se tosiasia, ettei sosiaalisen tasa-arvoisuuden periaatteella ole sijaa multiculturalism-ajattelussa, saattaa torpedoida pyrkimyksen vahvistaa Kanadan yhteiskunnallista integraatiota. Vaikuttaa siltä, ettei pelkkien kulttuuristen merkitysten ja arvojen varaan rakentuva toiminta kykene purkamaan sitä etnisyyden ja sosiaalisen kerrostuneisuuden rakennelmaa, johon John Porter liitti metaforan 'vertikaalinen mosaiikki' ja jota hän piti Nyky-Kanadan kipeimpänä yhteiskunnallisena ongelmana.

Summary

Canada was officially proclaimed multicultural on October 8, 1971, when Prime Minister Trudeau announced his Government's response to the proposals made by the Royal Commission on Bilingualism and Biculturalism, which had, since its appointment in 1963, conducted a series of studies and hearings on the position and demands of the various ethnic minorities in Canada. Cultural pluralism and ethno-cultural equality were, from that day on, to form the foundation of both the national identity and the social integration of Canadian nation.

Historically, the rise of multiculturalism as an official ideology coincides with the social and political activism of the 1960's. In North America this mobilization had an essential ethnic dimension; the Black activism in the U.S.A. and Francophone political movement in Canada were soon followed by other ethnic minorities. Considering it from this perspective, multiculturalism can be interpreted as an ideological endeavor aiming at the regulation of this very activism within the ethnic communities in Canada.

In relation to its own objectives, multicultural ideology seems to have two major weaknesses: the definition of culture on which multiculturalism rests is idealistic, and as such too limited to lead to continuing cultural development of the ethnic communities; culture should be considered as the specific way for a group of people to reproduce the social forms of its life under certain material conditions, and not merely as a concept referring to the 'traditional ways and customs' of ethnic groups (aiming to ward the static preservation of these customs).

The fact that multiculturalism pays no attention to the ideals of social equality might cause some setbacks for the endeavours to improve the social integration of Canadian society. It seems that measures composed of mere cultural meanings and values are too weak to break the construct of ethnicity and social stratification which was called by the famous Canadian sociologist John Porter 'the vertical mosaic' and which he considered to be the most crucial dilemma of the present-day Canada.

Lähteet

- Allardt, E. Etnisyyden elpymisen yhteiskunnalliset vaikutukset. *Sociologia* 4–1979.
 Implications of the Ethnic Revival in Modern, Industrialized Society. *Commentationes Scientiarum Socialium* 12. Helsinki 1979.
 Bell, D. Ethnicity and Social Change. In Glazer, N. & Moynihan, D.P. (eds) *Ethnicity: Theory and Experience*. Cambridge, Mass. 1975.

- Berry, J.W., Kalin, R. & Taylor, D.M. *Multiculturalism and Ethnic Attitudes in Canada*. Ottawa 1977.
 Canada Handbook 1979. Ottawa 1979.
 Edelstein, J. Pluralist and Marxist Perspective on Ethnicity and Nation Building. In Bell, W. & Freeman, W.E. (eds) *Ethnicity and Nation Building: Comparative, international and historical perspective*. Beverly Hills, Calif. 1974.
 Eyerman, R. *False Consciousness and Ideology in Marxist Theory*. *Acta Sociologica* Vol 24 Nos 1–2 1981.
 First annual report of the Canadian Consultative Council on Multiculturalism. Ottawa 1975.
 Giddens, A. *Central Problems in Social Theory. Action, structure, and contradiction in social analysis* London 1979.
 Habermas, J. *Legitimation Crisis*. London 1976.
 Hecter, M. Group Formation and the Cultural Division of Labor. *American Journal of Sociology* Voi 84 No 2 1978.
 Kelner, M. & Kallen, E. The Multicultural Policy: Canada's Response to ethnic diversity. *Journal of Comparative Sociology* No 2 1974.
 Keyfitz, N. How the Descendants of English Speakers See the Speakers of Other Languages and their Descendants. In *Multiculturalism as State Policy*. Conference report. Second Canadian Conference on Multiculturalism. Ottawa 1978.
 Mc Carthy, T. *The Critical Theory of Jürgen Habermas*. Cambridge, Mass. and London, Eng. 1978.
 Multiculturalism and the Government of Canada. Ottawa 1978.
 Painchaud, R. The Franco-Canadians of Western Canada and Multiculturalism. 1 n *Multiculturalism as State Policy*. Conference report. Second Canadian Conference on Multiculturalism. Ottawa 1978.
 Palmer, H. Reluctant Hosts: Anglo-Canadian Views of Multiculturalism in the Twentieth Century. In *Multiculturalism as State Policy*. Conference report. Second Canadian Conference on Multiculturalism. Ottawa 1978.
 Porter, J. Canada: Dilemmas and Contradictions of a Multi-Ethnic Society. In Goldstein, J.E. & Bienevenu, R. M. (eds) *Ethnicity and Ethnic Relations in Canada. A book of Readings*. Toronto 1980.
 Ethnic Pluralism in Canadian Perspective. In Glazer, N. & Moynihan, D.P. (eds) *Ethnicity: Theory and Experience*. Cambridge, Mass. 1975.
 The Vertical Mosaic. Toronto 1965.
 Rissanen, P. Multicultural Awareness on Prince Edward Island. An inquiry into attitudes toward immigration, ethnic personality, and multiculturalism. P.E.I. Multicultural Council, *Monographs on Multiculturalism* 1981 No 3.
 Royal Commission on Bilingualism and Biculturalism. A Preliminary Report. Ottawa 1965.
 Royal Commission on Bilingualism and Biculturalism. Book IV. *The Cultural Contribution of the Other Ethnic Groups*. Ottawa 1969.
 Schafer, D.P. *Aspects of Canadian Cultural Policy*. Studies and documents on cultural policies No 32. Paris 1976.
 Troper, H. An Uncertain Past: Reflections on the History of Multiculturalism. *TESL Talk*, Voi 10 No 3 Summer 1979.
 Watson, G.L. Socio-Cultural Pluralism in the Canadian Consciousness. *Human Mosaic*, Voi 11 No 1 Spring 1977.

Notes

- Etnisyyden sosiologinen tutkimus, josta tässäkin on tavallaan kysymys, voidaan karkeasti jakaa yhteiskunnan etnisen koostumuksen ja etnisten suhteiden tutkimiseen. Syvämmässä analyysissä näitä etnisen rakenteen puolia joudutaan tarkastelemaan muiden yhteiskunnan rakenteellisten tekijöiden, kuten esim. luokkarakenteen, yhteydessä, eli joudutaan käyttämään ns. sosiaaliskulttuurisesti pluralistisen yhteiskunnan mallia (ks. esim. Edelstein 1974, 45; Watson 1977, 45–47).
- Ideologiatemillä viitataan tässä laajasti ottaen siihen käsitysten ja merkitysten järjestelmään, jonka avulla ihmiset pyrkivät hahmottamaan ympäröivää maailmaa. Ideologiakäsityksen aspekteista painottuvat keskeisimpinä ideologia vallankäytön ja dominaation välineenä sekä 'väärän tietoisuuden' lähteenä (vrt. Eyerman 1981, 49–55; Giddens 1979, 184–197).
- Habermas'n mukaan legitimaation kriisin taustalla vaikuttaa perusongelma, kuinka jakaa yhteiskunnallisesti tuotettua hyvinvointia eriarvoisesti ja samalla säilyttää järjestelmän legitimiisyyttä. Nykykapitalismissa kriisitendenssit eivät kuitenkaan vaikuta ensisijaisesti yhteiskunnan taloudellisella vaan sen sosiaaliskulttuurisella alueella; kysymys on kestävien intersubjektiviivien rakenteiden puutteesta ja sosiaalisen integraation hajoamis-tendensseistä. Legitimaation puute tarkoittaa yksinkertaistaen sitä, että hallinnollisin keinoin ei kyetä tehokkaasti pitämään yllä välttämättömiä normatiivisia rakenteita. Legitimaation kriisin perustana on aina motivaation kriisi, joka on seurausta erosta luvattujen motiivien ja käytettävissä olevan motiivivarannon välillä; esimerkiksi porvarillinen jatkuvan eteenpäinpyrkimisen ideologia (achievement ideology) osoittautuu harhaksi, silloin kun markkinat eivät kykene toimimaan lupaustensa mukaisina yhteiskunnallisten palkkioiden jakelumekanismina ((Habermas 1976a; Habermas 1976b, 271–336; ks. myös McCarthy 1978).
- Vuonna 1965 Kanadassa asetettiin komitea – Royal Commission on Bilingualism and Biculturalism – pohtimaan ranskankielisen väestöosan asemaa. Tämän päätöksen taustalla vaikutti jatkuvasti aktivoitunut poliittinen toiminta Quebec'n maakunnassa, jossa 50- ja 60-luvulla toteutetun perusteellisen koulutusjärjestelmän reformin tuloksena oli syntynyt laaja ja radikaali ranskankielinen sivistyneistö. Sivistyneistö pyrki toiminnallaan parantamaan maakunnassaan enemmistönä olevan ranskankielisen ryhmän (n. 80 % koko maakunnan väestöstä) kulttuurisia ja taloudellisia oikeuksia. Toiminnan radikaalein kärki pyrki maakunnan täydelliseen itsenäistymiseen turvautuen (jopa) kaupunkisissien menetelmiin (ks. Royal Commission on ... A Preliminary Report 1965; vrt. 'motivaatiokriisi' Habermas 1976a).
- Michael Hechter viittaa samaan ilmiöön käsitteellä kulttuurin työnjako (cultural division of labor). Omassa analyysissään hän paneutuu Porter'a yksityiskohtaisemmin pohtimaan etnisten yhteisöjen ja sosiaalisen stratifikaation yhteen nivoutumista synnyttäviä yhteiskunnallisia prosesseja sekä sitä, kuinka hallitusvalta voi toimillaan vahvistaa joko etnisiä- yhteisöjä ja näiden välisiä rajoja tai luokkarajoja kulloisenkin tilannearvion mukaisesti (Hechter 1978).

NÄKÖKULMA

PASI SAUKKONEN

Erikoistutkija ja dosentti
Helsingin kaupunki, kaupunkitietopalvelut

MULTIKULTURALISMIA MEILLÄ JA MUUALLA, ENNEN JA NYT

Kommentaarissaan Saukkonen taustoittaa länsimaalaisen monikulttuurisuuspolitiikan historiaa ja tuo esiin sen nykyisiä haasteita yhteiskunnissa, joissa monikulttuurisuuspolitiikkaan kohdistuu vastustusta ja joissa kysymykset eri ihmisryhmien oikeuksista ovat edelleen läsnä.

Avainsanat: monikulttuurisuus, monimuotoisuus, vastaisuus monikulttuurisuutta kohtaan, vähemmistöpolitiikka

Kanada on ollut globaali johtotähti siinä, mitä voidaan kutsua *multikulturalismiksi* tai monikulttuurisuuspolitiikaksi. Tämän ideologisen ajattelutavan tai poliittisen toimintaperiaatteen taustana on yhteiskunnan monikulttuurisuus, tarkemmin sanottuna etninen tai kulttuurinen moninaisuus. Kulttuuriset erot ihmisten ja yhteisöjen välillä voivat kytkeytyä esimerkiksi kieleen tai uskontoon tai kulttuuriin sanan laajemmassa, elämäntapoihin liittyvässä merkityksessä. Multikulturalismia on monenlaista, mutta sen taustalla vaikuttaa joitain perustavia näkemyksiä. 1) Julkinen valta tunnustaa yhteiskunnan monikulttuurisuuden. 2) Tätä moninaisuutta pidetään myönteisenä tai vähintään neutraalina asiana. 3) Valtion velvollisuutena on taata tai jopa edistää vähemmistöjen kielen, kulttuurin ja identiteetin säilymistä. 4) Valtion on myös ryhdyttävä rasmin ja syrjinnän vastaisiin toimenpiteisiin, jotka varmistavat yksilöiden yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon heidän taustaan tai identiteetistään riippumatta.

Multikulturalismin juuret ovat paikannettavissa toisen maailmansodan jälkeiseen aikaan, etenkin 1960-luvulle. Länsimaaisissa yhteiskunnissa lisääntyi tuolloin ylipäätään suvaitsevaisuus kulttuurista ja elämäntapoihin liittyvää poikkeavuutta kohtaan. Kansainvälisessä oikeusjärjestelmässä alettiin tunnustaa oikeuksia ja vapauksia paitsi yksilöille myös kollektiivisille muodostelmille, yhteisöille. Useissa maissa hyväksyttiin, että väestössä on erilaisia vä-

hemmistöjä ja että näihin vähemmistöihin kuuluvat ihmiset tarvitsevat elämässään tukea.

Monenlaiset multikulturalismit

Yhteiskunnan moninaisuus tunnustettiin ja multikulturalismin mukaisiin toimenpiteisiin ryhdyttiin Euroopassa melko aikaisessa vaiheessa ennen muuta kolmessa maassa: Alankomaissa, Britanniassa ja Ruotsissa. Jokaisessa näistä asia ymmärrettiin eri lähtökohdista ja eri tavoin, joskin edellä mainittuja perusperiaatteita seuraten.

Britanniassa multikulturalismin varhainen kiteytys oli sisäministeri Roy Jenkinsin käsitys, jonka mukaan maahan muuttaneiden yhteiskuntaan integroimisen tavoitteena ei ollut latistava assimilaatioprosessi vaan yhdenvertaiset mahdollisuudet yhdistettynä kulttuuriseen monimuotoisuuteen. *Race Relations Act* (1965) korosti syrjinnän kieltoa ja nimeään myöten kuvasti myös kohdentumista angloamerikkalaisittain ymmärrettyihin rotusuhteisiin. Eräänlaisena multikulturalismina voidaan nähdä myös 1990-luvulla toteutettu devoluutio: itsehallinnollisten instituutioiden luominen Skotlantiin, Walesiin ja Pohjois-Irlantiin.

Samoihin aikoihin Ruotsissa tehtiin siirtolaisten kotoutumisessa täyskäännös assimilaatiopolitiikasta suvaitsevaisen järjestelmään. Sen avainsanoja olivat tasa-arvo, yhteistyö ja valinnanvapaus.

Miten yhdistetään sellaiset asiat kuin yhteisölliset identiteetit ja yhteiskunnallinen solidaarisuus, yhteisön vapaudet ja yksilöiden oikeudet, kulttuuriset vapaudet ja oikeudet sekä sosioekonominen tasa-arvo – tai rajalliset resurssit ja pohjattomat tarpeet?

Ruotsiin tulijoilla oli oikeus valita, haluavatko he "ruotsalaistua" vai säilyttää aikaisemman identiteettinsä. Jälkimmäisessä tapauksessa Ruotsin valtiolla oli velvollisuus antaa tukea. Ruotsin suurin maahanmuuttajaryhmä olivat tunnetusti pitkään suomalaiset. Samoihin aikoihin alettiin Ruotsissa muiden Pohjoismaiden tavoin hiljalleen parantaa alkuperäiskansa saamelaiden oikeuksia.

Alankomaissa tunnustettiin niin ikään 1970-luvulla, että toisen maailmansodan jälkeen maahan muuttaneet siirtomaiden kansalaiset ja ennen muuta Turkista ja Marokosta tulleet niin sanotut vierastyöläiset olivat muodostumassa pysyväksi osaksi maan väestöä. Luotiin vähemmistöpolitiikka, joka erityisesti kohdistui turkkilaisiksi, ma-

rokkolaisiksi, surinamilaisiksi ja Alankomaiden Antilleilta tulleiksi määriteltyihin ja myös muihin huono-osaisiin vähemmistöihin kuuluviin. Friisin kielestä oli tullut hollannin ohella virallinen kieli Frieslandin maakunnassa jo vuonna 1956.

Kanadalaisen multikulturalismin juuret ja siivet

Vaikka multikulturalismia alkoi siis jo melko varhain esiintyä Euroopan puolella, se sai näkyvimmit ilmenemismuotonsa ja vahvimmat instituutionsa maanosan ulkopuolella, Kanadan lisäksi Australiassa ja Uudessa-Seelannissa. Etenkin Kanadaa käytettiin runsaasti niin inspiraation lähteenä kuin vertailukelpoisten ratkaisumallien tuottajana. Myös aiheeseen liittyvä tutkimus käynnistyi maassa aikaisin, ja se on tällä tieteen kentällä yhä vaikutusvaltainen.

Pekka Rissanen artikkeli hyvä osoitus siitä, että Suomessa oltiin jo varhain tietoisia siitä, mitä Kanadassa tapahtuu. Se antaa hyvän kuvauksen asioiden tuolloisesta tilasta ja osoittaa huomattavaa lukeneisuutta ja perehtyneisyyttä. Rissanen käsittelee myös kanadalaisen multikulturalismin teoreettisia ja käytännöllisiä ongelmakohtia ansiokkaasti. Palaan näihin myöhemmin.

Etninen ja kulttuurinen monimuotoisuus on itsessään moninaista, ja se ilmenee eri maissa eri tavoin. Kanadan yksi erityispiirre on voimakkaasti Quebecin osavaltioon painottuva ranskankielinen väestö muuten vahvasti englanninkielisessä maassa. Quebecin itsenäistymisestä on järjestetty kaksi kansanäänestystäkin, ja ei-äännet voittivat vuonna 1995 äärimmäisen niukasti. Ranskankielisten kannatus multikulturalismille ei ole varauksetonta. Se kun saattaa sekä vaarantaa osavaltion kielisuhteita että kutistaa tämän kieliryhmän yhdeksi vähemmistöksi muiden joukossa.

Pohjoismaiden tavoin Kanadassa on myös alkuperäiskansoiksi määriteltyjä yhteisöjä, jotka muodostavat yhdessä viitisen prosenttia maan väestöstä. Joillain alueilla niiden yhteenlaskettu väestönosuus on yhä varsin suuri. Alkuperäiskansoina pidetään intiaanitaustaisia *First Nations* -ryhmiä, inuitteja ja ryhmää nimeltä métisit. Viimeksi mainittuihin kuuluu alkuperäiskansoihin kuuluvien ja eurooppalaisten siirtolaisten jälkeläisiä.

Euroopasta poiketen Kanada on myös jo kauan ymmärtänyt itsensä "maahanmuuttomaana". Väestö koostuu suureksi osaksi tietoisesti ja pakottamatta kotimaansa jättäneistä ja uutta elämää niin sanotulla uudella mantereella aloittamaan tulleista ihmisistä ja näiden jälkeläisistä. Monet ovat myös tulleet – kuten Yhdysvaltoihin – saadakseen elää omien arvojensa ja normiensä mukaisesti, ja yh-

Tämä teos on lisensoitu Creative Commons Nimeä 4.0 Kansainvälinen -käyttöluvalla. Tarkastele käyttöluopaa osoitteessa: <http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>

<https://commons.wikimedia.org>

teiskunta on Kanadassa taannut tämän vapauden toteutumisen varsin pitkälle.

Vuoden 2021 väestönlaskennassa lähes neljäsosa maan väestöstä oli syntynyt Kanadan ulkopuolella. Viime vuosikymmeninä suuri osa uusista tulijoista on ollut lähtöisin länsimaiden ulkopuolelta, ja tämä on entisestään kasvattanut ja moninaistanut maan kulttuurista diversiteettiä. Intiasta ja Kiinasta muuttaneiden ryhmät ovat viime aikoina olleet usein kaksi suurinta muuttajien joukkoa. Myös maan muslimiväestö on kasvanut nopeasti nykyiseen noin 1,8 miljoonaan.

Multikulturalismin haasteet

Multikulturalistisia periaatteita, politiikkoja ja institutionaalisia malleja on sekä kannatettu että kritisoitu monin tavoin. Se on ymmärrettävää, sillä kyse ei ole mitenkään yksinkertaisesta asiasta. Miten yhdistetään sellaiset asiat kuin yhteisölliset identiteetit ja yhteiskunnallinen solidaarisuus, yhteisön vapaudet ja yksilöiden oikeudet, kulttuuriset vapaudet ja oikeudet sekä sosioekonominen tasa-arvo – tai rajalliset resurssit ja pohjattomat tarpeet? Nationalisteille asia on tietenkin periaatteellisella tavalla vieras.

Rissanen tuo artikkelissaan hyvin esille joi-tain multikulturalismin ongelmakohtia. Yksi näistä on todellakin se, että ajattelutapa ja siihen liittyvät toimintamallit voivat hyvää tarkoittaessaankin ajautua ”perinteen etnografiseen tallentamiseen ja museointiin eikä elävän kulttuurin kehityksen edellytyksistä huolehtimiseen”. Kaikki Neuvostoliiton vähemmistöpolitiikkaan tutustuneet tunnistavat tällaisen vähemmistöpolitiikan riskin myös ihan toisenlaisessa kontekstissa.

Multikulturalismi on myös vaarassa nostaa kulttuurin niin korkeaan arvoon, että kulttuurisen toiminnan materiaallinen perusta tulee laiminlyödyksi. Pahimmillaan sen varjossa ylläpidetään jyrkästi eriarvoisia yhteiskunnallisia rakenteita ja luodaan – jälleen tietyllä tavalla hyvää tarkoittaen – instituutioita, jotka ehkäisevät tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden toteutumista. Moraalia ja politiikkaa käsitelleen filosofi Brian Barryn taannoinen *Culture and Equality* -teos on ehkä turhan poleeminen, mutta siitäkin välittyy kyllä varteenotettava viesti.

Rissanen nostaa esille myös sen, että multikulturalismi voi sisältää eräänlaisen vähemmistöjen kesyiksi syleilemisen elementin. Konfliktien välttämisen näkökulmasta tämä voi olla ihan järkevää

politiikkaa, mutta sen seurauksena syntyy helposti uudenlaisia valtarakenteita. Vähemmistöihin voi syntyä omat eliittinsä, joiden etujen mukaista on ennemmin pitää järjestelmää entisellään kuin jatkaa vääryyksien korjaamista ja tasa-arvon edistämistä. Sisäisiä konflikteja tutkineen Adrian Guelken teos *Politics in Deeply Divided Societies* käsittelee näitä kysymyksiä ansiokkaasti.

Artikkelissa tulee vähän ohimennen mainituksi myös se jännite, joka väistämättä syntyy yhteisöjen ja yksilöiden oikeuksien ja vapauksien välille. Historiallisesti muodostuneet kollektiiviset arvot voivat rajoittaa yksilöiden – etenkin naisten ja lasten – omia oikeuksia päättää itsenäisesti omasta elämästään. Kanadalainen filosofi Will Kymlicka, alan tutkimuksen ehkä suurin nimi, teki kirjassaan *Multicultural Citizenship* eron vähemmistöille sallitun (*external protections*) ja niiltä kielletyn (*internal restrictions*) toiminnan välille. Helpommin sanottu kuin tehty.

Multikulturalismin hiipuminen

Eurooppalaisen vähemmistöpolitiikan kultainen vuosikymmen oli – kuten Astrid Thors erinomaisessa pienessä kirjasessaan esittää – 1990-luku. Tuolloin hyväksyttiin Euroopan neuvostossa niin kansallisia vähemmistöjä koskeva puiteyleissopimus kuin alueellisia ja vähemmistökieliä koskeva eurooppalainen peruskirja. Kansainvälistä normistoa vietiin monissa maissa kansalliseen lainsäädäntöön ja laajemmin vähemmistöpolitiikkaan. Kaikista maista ei tullut multikulturalistisia, mutta vähemmistöjen asema ja kulttuuriset ihmisoikeudet paranivat yleisesti.

Suomessa sisällytettiin perusoikeusudistuksessa vuonna 1994 perustuslakiin uusi säännös, jonka mukaan saamelaisilla alkuperäiskansana sekä romaneilla ja muilla ryhmillä on oikeus kielen- ja kulttuurinsa säilyttämiseen ja kehittämiseen. ”Muut ryhmät” jätettiin tarkalleen määrittämättä, mutta valtiolla katsottiin olevan myös velvollisuus näiden oikeuksien toteutumisen tukemiseen. 1990-luvun lopussa säädettiin myös ensimmäinen kotoutumisen edistämistä säätelevä laki. Sen mukaan kotoutumista oli maahanmuuttajan yksilöllinen kehitys ”tavoitteena osallistua työelämään ja yhteiskunnan toimintaan samalla omaa kieltään ja kulttuuriaan säilyttäen”.

Euroopan turvallisuus- ja yhteistyöjärjestön Etyn vähemmistövaltuutettunakin toiminut Thors katsoi myös näköalapaikalta, kuinka eurooppalaisen vähemmistöpolitiikan vauhti hiipui 2000-luvun alussa. Se ilmeni hänelle ennen muuta jäsenmaiden väsymisenä raportoimaan vähemmistösopimusten toimeenpanosta ja eräänlaisena kaksoisstandardina, jolla muilta valtioilta vaadittiin enemmän kuin omal-

ta yhteiskunnalta. Mutta monissa maissa kansallisen politiikan kehittäminen alkoi muutenkin junnata paikallaan, varsinkin kysymyksissä, jotka edellyttivät rakenteellista rahoitusta.

Multikulturalismin mollaamisesta tuli oikein eurooppalaisen oikeistoeliitin kansanhuvi vuoden 2010 paikkeilla, kun sen tuomitsivat historian roskakoriin niin Saksan liittokansleri Agneta Merkel ja Ranskan presidentti Nicholas Sarkozy kuin Ison-Britannian pääministeri David Cameron ja Belgian pääministeri Yves Leterme. Kuten Kymlicka eräässä raportissaan huomauttaa, tämä retorinen ”backlash” ei saanut kuitenkaan politiikassa suuria periaatteellisia muutoksia aikaan, paitsi ehkä Alankomaiden kotouttamispolitiikassa. Ontariossa sijaitseva Queensin yliopisto ylläpitää *Multiculturalism Policy Index* -tietokantaa, joka osoittaa multikulturalismin monin paikoin ennemmin vahvistuvan kuin heikkenevän, ainakin säädöstatolla.

Tulevaisuuden näkymät

Kysymys toimivien instituutioiden rakentamisesta moninaiisiin yhteiskuntiin ei tule jättämään meitä rauhaan. Elämme oudossa vaiheessa, jossa uusnationalistiset puolueet ja poliitikot ovat hyvin suosittuja, samalla kun yhteiskunnat ovat entistä moninaisempia. Tämä moninaisuus pysyy ja monelta osin useissa maissa vielä suuresti vahvistuu, elleivät kaikista fanaattisimmat voimat pääse valtaan. Siksi jonkinlaista multikulturalismia tarvitaan varmasti, ja sen tueksi pitäisi saada myös korkeatasoista tutkimustietoa.

Tässä tutkimuksessa on hyvä pitää mielessä Rissanen artikkelin viisaat sanat: meidän pitäisi pystyä ajattelemaan uusiksi myös itse yhteiskuntaa, mikä se on ja mitä se tekee. [Multikulturalismia] ”on analysoitava osana yhteiskuntakokonaisuutta; on kysyttävä, mitä merkitystä etnisyyden elpymisellä on yhteiskunnalle kokonaisuutena, ja edelleen, miksi järjestäytyneet yhteiskunnat sallii ainakin jonkinasteisen etnisyyteen pohjautuvan yhteiskunnallisen liikehdinnän ja organisoitumisen.”

Lähteet

- Barry, Brian (2001). *Culture and Equality: An Egalitarian Critique of Multiculturalism*. Cambridge: Polity.
- Guelke, Adrian (2012). *Politics in Deeply Divided Societies*. Cambridge: Polity.
- Kymlicka, Will (1995). *Multicultural Citizenship: A Liberal Theory of Minority Rights*. Oxford: Clarendon Press.
- Saukkonen, Pasi (2007). *Politiikka monikulttuurisessa yhteiskunnassa*. Helsinki: WSOY Oppimateriaalit.
- Thors, Astrid (2018). *Minority Policies in Europe: Reflections on Developments Between 1990 and 2018*. Helsingfors: Tankesmedjan Magma.

NÄKÖKULMA

HANNA RASK

Väitöskirjatutkija
Sosiaali- ja kulttuuriantropologia, Helsingin yliopisto

MONIKULTTUURISUUSPOLITIikka, ASUTTAJAKOLONIALISMI JA HISTORIAN HALLINTA

Kommentaarissaan Rask käsittelee Kanadan monikulttuurisuuspolitiikkaa suhteessa maan asuttajakolonialistiseen historiaan ja nykyisyyteen, jotka tuovat haasteita yhdenvertaisuuspolitiikalle ja alkuperäiskansojen oikeuksien kunnioittamiselle.

Avainsanat: alkuperäiskansat, asuttajakolonialismi, Kanada, monikulttuurisuuspolitiikka

Pekka Rissanen käsittelee 1980-luvulla ilmestyneessä artikkelissaan tuolloin vielä melko tuoretta Kanadan monikulttuurisuuspolitiikkaa. Kanada omaksui ensimmäisenä valtiona maailmassa multikulturalismin viralliseksi poliittiseksi linjaksi vuonna 1971 hyväksytyin monikulttuurisuuslain (*Multiculturalism Act*) myötä. Kuten Rissanen artikkelissaan toteaa, tässä silloisen pääministeri Pierre Elliot Trudeauun hallinnon ajamassa politiikassa painottui Kanadan eri väestöryhmien kulttuurien yhdenvertaisuus sekä kulttuurinen monimuotoisuus Kanadan kansallisen identiteetin perustana.

Monikulttuurisuudesta on sitten 1970- ja 1980-lukujen muodostunut vakiintunut osa Kanadan maakuva maailmalla. Siinä missä Yhdysvallot ja on kuvattu *kulttuurien sulatusuuniksi*, viitataan Kanadaan vastaavasti usein mosaikkina, jossa keskenään harmoniassa elävät etniset ryhmät tuovat jokainen osansa monikulttuurisen kansakunnan kokonaisuuteen. Monikulttuurisuus on myös saavuttanut keskeisen aseman kanadalaisien käsityksissä maastaan ja yhteiskunnastaan, kuten esimerkiksi *Environics Institutin* kyselytutkimus kanadalaisen kansallisen identiteetin kehittymisestä (2022) osoittaa.

Rissanen artikkelissa multikulturalismi kuvataan yrityksenä rakentaa perusta Kanadan kansalliselle yhtenäisyydelle olosuhteissa, joissa vähemmistöt olivat kasvavassa määrin alkaneet kyseenalaistaa yhteiskunnan vallitsevia valta-asetelmia. Rissanen analysoi multikulturalismin kehittymistä olosuhteissa, joissa etnisesti moninaisen yhteiskunnan

yhtenäisyyttä murensivat yhteisen historian ja identiteetin puuttuminen sekä sosioekonomisen eriarvoisuuden kytkeytyminen etnisiin ja alueellisiin jakolinjoihin. Rissanen tarkastelee tätä tilannetta sosiologi Jürgen Habermasia mukaillen legitimaation kriisinä, ja multikulturalismin valtion yrityksenä vastata tähän kriisiin ideologisin keinoin. Multikulturalismin omaksuminen Kanadan vähemmistöpolitiikan perustaksi nähtiin siis keino hallita vähemmistöjen sosiaalisiin ja kulttuurisiin oikeuksiin liittyvää poliittista liikehdintää sekä vahvistaa yhteiskunnan vallitsevan järjestyksen legitimitteettiä

Kulttuurien ja etnisten ryhmien tasa-arvon korostamista Kanadaa ja kanadalaisuutta määrittävänä arvona ja piirteenä on myös arvosteltu. Kritiikin mukaan tämä näkökulma jättää näkymättömiin eri väestöryhmien väliset valtasuhteet sekä sen historian, jonka tuloksena valtasuhteet ovat muodostuneet. Erityisesti viime aikoina voimistunut keskustelu kolonialismin historiasta ja jatkumoista on ravistellut monen kuvaa Kanadasta moninaisena, eri väestöryhmiä ja näiden kulttuureja kunnioittavana kansakuntana. Siksi Rissanen analyysi monikulttuurisuuspolitiikan syntyyn vaikuttaneista tekijöistä ja politiikan mahdollisuuksista on kiinnostavaa luettavaa myös nyt nelisenkymmentä vuotta myöhemmin.

Myös myöhempi kriittinen tutkimus Kanadan multikulturalismista on esittänyt sen keskeiseksi tehtäväksi yhteiskunnan vallitsevan järjestyksen ja valtasuhteiden oikeuttamisen. Esimerkiksi sosiologit Himani Bannerji ja Sunera Thobani ovat

Sikäli kun valtion sovinnon politiikka tunnustaa nyky-yhteiskunnan eriarvoisuudet kolonialismin historiasta kumpuavana, sen vastaus niihin rajautuu helposti samaan liberaalin tasa-arvon ajatukseen, jolle myös multikulturalismi perustuu: tasa-arvoon pyritään yhteiskunnan vallitsevan järjestyksen puitteissa kolonialismiin pohjautuvia rakenteita kyseenalaistamatta.

painottaneet, että Kanadan monikulttuurisuuspolitiikan kehittymisen kontekstia määrittä Rissanen mainitsemien Quebecin separatistiliikkeiden lisäksi myös globaali antikoloniaalinen ja antirasistinen liike, voimistuva alkuperäiskansojen aktivismi, sekä kasvava maahanmuutto niin kutsutun globaalin etelän maista. Valtiolähtöinen monikulttuurisuuden ja moninaisuuden diskurssi häivyttää Thobanin ja Bannerjin mukaan sitä määrittävät etnisyyteen, yhteiskuntaluokkaan ja sukupuoleen liittyvät valta-asetelmat sekä kolonialismin historian, jonka perustalle nämä ovat rakentuneet. Tällä tavoin esimerkiksi rodullistettujen vähemmistöjen kokemat sosiaalisesta ja taloudellisesta eriarvoisuudesta ja rakenteellisesta rasismista kumpuavat haasteet pelkistetään kulttuuriin ja kulttuurieroihin liittyviksi kysymyksiksi.

Kuten myös Rissanen artikkelissaan painottaa, multikulturalismi on Kanadan politiikassa alusta alkaen kehystetty yhteiskunnan integraation edis-

tämisen välineeksi. Siinä missä Rissanen käsittelee integraatiota pääasiassa etnisesti moninaisen kansakunnan yhtenäisyyden kannalta, sisältyy integraation käsitteeseen tässä yhteydessä kuitenkin jo itsessään tietynlainen valta-asetelma. Se on lausumaton oletus standardista, johon yhteiskuntaan uutena tulevien tai muuta kuin sen hallitsevaa ryhmää edustavien ihmisten odotetaan sopeutuvan. Vaikka Kanadan monikulttuurisuuspolitiikka on alusta asti painottanut kulttuurien ja etnisten ryhmien yhdenvertaisuutta, herättää integraatio sen tavoitteena kysymyksen, kenen oletetaan integroituvan ja mihin – kenen lähtökohdista ”kanadalainen yhteiskunta” ja siihen sopeutuminen määritellään.

Bannerji on esittänyt, että Kanadan multikulturalismin taustalla vaikuttaa yhä kirjoittamaton oletus eurooppalaistaustaisesta ja erityisesti anglo-kanadalaisesta kulttuurista standardina, joka määrittää ne kanadalaisuuden edellytykset, joihin muiden väestöryhmien on sopeuduttava. Monikulttuurisina taas nähdään muut ihmisryhmät, ennen kaikkea rodullistetut vähemmistöt, joiden asema kansakunnan osana määritetään valkoisen anglo-kanadalaisuuden lähtökohdista.

Kulttuurien tasa-arvo jää tämän kritiikin mukaan valtiolähtöisessä multikulturalismissa lopulta näennäiseksi. Vähemmistöjen asema Kanadan kulttuurisessa mosaikissa sekä se, millainen kulttuurin harjoittaminen katsotaan hyväksyttäväksi ja tukemisen arvoiseksi, määritellään yhteiskunnassa hallitsevassa asemassa olevan valkoisen, eurooppalaisperäisen väestön lähtökohdista. Myös Kanadan valtio edustaa näitä lähtökohtia.

Rissanen nostaa artikkelissaan myös esille multikulturalismin määrittävän kulttuurin käsitteen ongelmallisuuden. Aikaisempi tutkimus on esittänyt multikulturalismin tukevan kulttuurin säilyttämistä museoituna tai ritualisoituna kulttuuriperintönä, eikä niinkään ihmisten sosiaalisessa toiminnassaan jatkuvasti uusintamana elämäntapana. Rissanen arvioi multikulturalismin tavoitteena olleen Kanadan yhteiskunnallisen integraation vahvistamisen jäävän puolitiehen, ellei siihen sisälly konkreettisia toimia sosiaalisen eriarvoisuuden vähentämiseksi ja elävän kulttuurin uudelleen tuottamisen taloudellisten ja materiaalien edellytysten turvaamiseksi.

Rissanen analyysissa jää kuitenkin vähemmälle huomiolle se, miten tämä rajallinen kulttuurikäsitys ilmentää asuttajakolonialismin perustalle syntyneen yhteiskunnan valtasuhteita sekä tukee niiden ylläpitämistä. Esimerkkinä tästä voi nostaa Kanadan alkuperäiskansapolitiikan, jossa Rissanen kuvaaman kaltaista, alkuperäiskansojen kulttuurit lähtökohtaisesti menneisyyteen sijoittavaa retoriikkaa hyödynnettiin pitkään valtion alkupe-

Tämä teos on lisensoitu Creative Commons Nimeä 4.0 Kansainvälinen -käyttöluvalla. Tarkastele käyttöluvaa osoitteessa: <http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>

Opiskelua roomalaiskatolisessa alkuperäiskansojen lasten asuntolakoulussa, [Fort] Resolution, Northwest Territories.
<https://w.wiki/Atn7>

räiskansoihin kohdistaman assimilaatiopolitiikan perustelussa. Rissasen puolustukseksi on toki todettava, että nykyaikainen asuttajakolonialismin (settler colonialism) tutkimus ja käsitteistö alkoi muotoutua vasta 1990-luvun puolimaista lähtien.

Viimeisinä vuosikymmeninä Kanadan poliittisessa retoriikassa on voimistuvassa määrin painottunut alkuperäiskansojen kulttuurien arvon tunnustaminen ja niiden merkitys maan historialle ja identiteetille. Erityisesti kriittinen, alkuperäiskansojen lähtökohdista asuttajakolonialismia lähestyvä tutkimus on kuitenkin alleviivannut alkuperäiskansojen aseman tunnustamisen rajallisuutta tällaisessa valtiolähtöisessä politiikassa, jossa kolonialistinen ajattelutapa muiden kulttuureista ja poliittisista järjestelmistä auttamattomasti menneisyyteen kuuluvina vaikuttaa edelleen taustalla. Poliitikantutkija Glen Coulthard on esittänyt tämän niin kutsutun tunnustamisen politiikan (politics of recognition) ennemmin uusintavan, kuin kyseenalaistavan asuttajakolonialistista valta-asetelmaa,

jossa valtio määrittää, mihin alkuperäiskansojen aseman ulottuvuuksiin tämä tunnustaminen kohdistuu. Kuten esimerkiksi antropologi Audra Simpson on todennut, sen ulkopuolelle jäävät tyypillisesti alkuperäiskansojen poliittiset oikeudet ja suvereniteetti.

Siinä missä multikulturalismi esitettiin aikanaan radikaalina muutoksena aikaisempaan assimilaatiopolitiikkaan, sitä kriittisesti tarkastelleet tutkijat ovat sittemmin esittäneet sen toimivan alkuperäiskansoihin ja rodullistettuihin vähemmistöihin kohdistetun assimilaation työkaluna ennemmin kuin assimilaation vastakohtana. Bannerjin mukaan multikulturalismin omaksumista Kanadan vähemmistöpolitiikan lähtökohdaksi motivoi keskeisesti jo 1970- ja 1980-luvuilla sen tarjoama mahdollisuus hallita alkuperäiskansojen ja ranskankielisten vaatimuksia itsemääräämisoikeudesta pelkistämällä nämä ”kulttuurisiksi” oikeuksiksi. Poliitikantutkija David MacDonald on viitannut tällaiseen valkoisen eurooppalaistaustaisten väestön lähtökohdista

monikulttuurisuutta lähestyvään politiikkaan käsitteellä koloniaalinen multikulturalismi. Kanadassa se rakentuu ajatukselle brittiläis- ja ranskalaistaustaisista uudisasukkaista Kanadan ”perustajakansoina” (founding nations). Näin ollen kolonialismi, alkuperäiskansojen asema ja alkuperäiskansojen kollektiiviset oikeudet nykyisen Kanadan alkuperäisinä asukkaina rajataan tämän monikulttuurisen kansakunnan perustamiskertomuksen ulkopuolelle.

Rissanen esittää valtiolähtöisen multikulturalismin vastaavan yhteisen historian puutteeseen, mutta sen voi toisaalta nähdä myös tapana hallita epämieluisaa historiaa. Esimerkiksi MacDonald ja Thobani ovat esittäneet valtiolähtöisen multikulturalismin tukevan pyrkimystä muovata Kanadan identiteetti uudelleen asuttajakolonialistisesta valtiosta monikulttuuriseksi, liberaaliksi demokratiaksi. Näin ollen asuttajakolonialistisen valtion monikulttuurisuuspolitiikka ei välttämättä vain häivyttä kolonialismin historian muovaamia valtasuhteita, vaan myös osallistuu niiden uusintamiseen.

Samasta näkökulmasta on kritisoitu myös niin kutsuttua sovinnon (reconciliation) politiikka, jota erityisesti nykyisen pääministeri Justin Trudeaua hallitukset ovat painottaneet lähestymistapana valtion ja alkuperäiskansojen suhteisiin. Kuten monikulttuurisuuspolitiikan alkuajoina, Kanadan historiallisen perustan ja vallitsevan poliittisen järjestelmän voi viimeisen reilun vuosikymmenen aikana nähdä jälleen käyneen läpi tietynlaista legitimaatiokriisiä. Kasvava tietoisuus koloniaalisen väkivallan mittakaavasta Kanadan historiassa – esimerkiksi alkuperäiskansojen lasten asuntolakoulujen yhteydessä – on ravistellut idealisoitua käsitystä kansakunnan perustasta, johon olennaisena osana kuuluu monikulttuurisuuspolitiikkaa alleviivaava ajatus etnisten ryhmien välisestä tasa-arvosta ja näiden kulttuurien kunnioittamisesta.

Sovinnontekoon sisältyy historiallisten vääryyksien tunnustaminen ja lupaus niiden perinnön purkamisesta nyky-yhteiskunnassa sekä valtion, alkuperäiskansojen ja uudisasukaustaisten kanadalaisten välisten suhteiden uudistaminen. Valtiolähtöistä sovinnon diskurssia on kuitenkin kritisoitu kolonialismin rajaamisesta menneisyyden vääryyksiin ja niiden ylisukupolvisiin vaikutuksiin, kun taas sen jatkumot nyky-yhteiskunnan rakenteissa ja instituutioissa jäävät vähemmälle huomiolle. Sikäli kun valtion sovinnon politiikka tunnustaa nyky-yhteiskunnan eriarvoisuudet kolonialismin historiasta kumpuavana, sen vastaus niihin rajautuu helposti samaan liberaalin tasa-arvon ajatukseen, jolle myös multikulturalismi perustuu: tasa-arvoon pyritään yhteiskunnan vallitsevan järjestyksen puitteissa kolonialismin pohjautuvia rakenteita kyseenalaistamalla.

Sekä multikulturalismin että sovinnon politiikan voi siis nähdä uusintavan asuttajakolonialistisen valtion valtakanteiden legitimoitua ja säilyttämistä. Näin on niin kauan, kun niihin ei sisälly sekä kolonialismin tunnistamista Kanadan nyky-yhteiskunnan perustana että konkreettisia toimia koloniaalisten rakenteiden purkamiseksi. Lupauksessaan asuntolakoulujen historiaa käsitelleen totuus- ja sovintokomission vuonna 2015 julkaistujen suositusten toimeenpanemisesta Kanadan valtio on sitoutunut näistä kumpaankin. Erityisesti valtion toimia konkreettisten rakenteellisten muutosten eteen on kuitenkin toistuvasti kritisoitu hitaaksi. Valtio on myös sitoutunut edistämään kansojen välisten (nation-to-nation) suhteiden rakentamista alkuperäiskansojen kanssa. Tähän sisältyy muun muassa alkuperäiskansojen itsemääräämisoikeuden tunnustaminen. Lähtökohdat ovat siis olemassa ”yhteisen tulevaisuuden” rakentamiselle. Tämä edellyttää sitä, että jaetusta historiasta kumpuavat oikeudet ja vastuut nostetaan status quon säilyttämisen ja kansallisen yhtenäisyyden tavoittelun edelle.

Lähteet

- Bannerji, Himani (2000). *The Dark Side of the Nation: Essays on Multiculturalism, Nationalism and Gender*. Canadian Scholars Press Inc.
- Coulthard, Glen (2014). *Red Skin, White Masks: Rejecting the Colonial Politics of Recognition*. University of Minnesota Press.
- Environics Institute (2022). *The Evolution of Canadian Identity: A Focus Canada Report* (December 2022). Saatavilla: <https://www.environicsinstitute.org/projects/project-details/the-evolution-of-the-canadian-identity>
- Government of Canada (2021). *Principles respecting the Government of Canada's relationship with Indigenous peoples*. Saatavilla: <https://www.justice.gc.ca/eng/csj-sjc/principles-principes.html>.
- Jewell, Eva & Ian Mosby (2023). *Calls to Action Accountability: A 2023 Status Update on Reconciliation*. Yellowhead Institute. Saatavilla: <https://yellowheadinstitute.org/trc/>.
- MacDonald, David B. (2014). *Aboriginal Peoples and Multicultural Reform in Canada: Prospects for a New Binational Society*. *Canadian Journal of Sociology*, 39:1, 65–86.
- MacDonald, David B. (2020). *Paved with Comfortable Intentions: Moving beyond Liberal Multiculturalism and Civil Rights Frames on the Road to Transformative Reconciliation*. Teoksessa Aimée Craft & Paulette Regan (eds.), *Pathways of Reconciliation: Indigenous and Settler Approaches to Implementing the TRC's Calls to Action*. University of Manitoba Press.
- Simpson, Audra (2014). *Mohawk Interruptus: Political Life Across the Borders of Settler States*. Duke University Press.
- Thobani, Sunera (2007). *Exalted Subjects: Studies in the Making of Race and Nation in Canada*. University of Toronto Press.
- Veracini, Lorenzo (2013). 'Settler Colonialism': Career of a Concept. *The Journal of Imperial and Commonwealth History*, 41:2, 313–333.

SOPEUTUMISEN SIETÄMÄTÖN VAIKEUS

MAAHANMUUTTAJIEN JA PAKOLAISTEN SYRJÄYTYMISESTÄ
SUOMALAISSA YHTEISKUNNASSA

Artikkeli tarkastelee Suomen toteuttamaa maahanmuuttaja- ja pakolaispolitiikkaa, sen integroimis- ja akkulturoimispyrkimyksiä ja saavutettuja tuloksia. Ongelmana on, miksi Suomen uudet etniset vähemmistöt näyttävät syrjäytyvän tukitoimista huolimatta. Monikulttuurisuuden pohdinta on jätetty tässä yhteydessä sivummalle, vaikka termi virallisessa diskurssissa esitetäänkin ajankohtaiseksi ja ideologiseksi päämääräksi; käytännön toimenpiteissä monikulttuurisuuden edistäminen ei juuri näy.

ERNO HYVÖNEN
Sosiologia, Turun yliopisto

Artikkeli julkaistu Siirtolaisuus-Migration lehdessä 3/1996

Kuva: AdobeStock.

Tämä teos on lisensoitu Creative Commons Nimeä 4.0 Kansainvälinen -käyttöluvalla. Tarkastele käyttö lupaa osoitteessa: <http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>

Ongelmaan paneudutaan perehtymällä Suomen maahanmuuttajien ja pakolaisten vastaanottojärjestelmän käytäntöihin ja valittuihin strategioihin, joiden virallisena päämääränä on tasa-arvoisen yhteiskunnan luominen. Artikkelit tarkastelee pakolaisille ja maahanmuuttajille järjestettyä koulutusta ja sen tehokkuutta yhdenmukaista kohtelua vaativan tasa-arvoisuusperiaatteen ja toisaalta positiivisesti erottelevia tukitoimia vaativan huoltoperiaatteen ristiaallokossa.

Integroituminen

Muuttoliikkeitä ja muuttojen vaikutuksia käsittelevissä tutkimuksissa keskeiseksi käsitteeksi on yleensä nostettu integraatio. Sana on johdettu alkuaan latinankielisestä sanasta "integrō", joka merkitsee "yhdistän kokonaisuudeksi, jossa osat säilyvät muuttumattomina". Maahanmuuttajapolitiikassa sanaa on yleensä käytetty kuvaamaan tilannetta, jossa maahanmuuttaja11a on tasa-arvoinen asema verrattuna valtaväestöön ja samalla oikeus ylläpitää ja kehittää omaa kulttuuriaan. Suomen maahanmuuttajapolitiikan tavoitteina on maahanmuuttajien integroiminen yhteiskuntaan ja syrjäytymisen ehkäisy. Tasa-arvoisen kohtelun lisäksi yhteiskuntaan integroituminen edellyttää tukitoimenpiteitä varsinkin kielen oppimisessa, opiskelussa ja työllistymisessä. (Sisäasiainministeriö 6/1996, 18.)

Patrick Weil ja John Crowley (1994) puhuvat integraatiotermiin kahdesta eri käyttötavasta. Ensimmäinen, klassinen durkheimilainen tapa on puhua integraatiosta vastakohtana *disintegraatiolle*. Etniset vähemmistöt, uskonnolliset ryhmät, erilaiset alakulttuurit sekä tavalliset yksilöt ovat integroituneita valtakulttuuriin, jos heillä on yhteisiä uskomuksia, käytäntöjä ja päämääriä sekä sosiaalista vuorovaikutusta ja valtaväestön kanssa. Ilman yhteiskunnan kaikkien osa-alueiden läpäisemää, tarpeeksi laajaa yhteenkuuluvaisuuden tunnetta enemmistövaltaan perustuva nykyaikainen demokratia tuskin olisi mahdollinen. Toinen tapa ymmärtää integraatio on määritellä se vastakohtaksi *segregaatiolle* (esim. em. sisäasiainministeriön kanta). Nämä kaksi kantaa voidaan myös yhdistää: segregatio voidaan nähdä integraatioprosessin ääripäänä-yleise1mniin - sosiaalinen epätasa-arvo on tuhoisaa integraatiolle. (Weil & Crowley 1994, 110–111.)

Ekholm jakaa tutkimuksessaan (1994) integraation asenteelliseen, rakenteelliseen ja vähemmistöryhmän sisäiseen integraatioon. Asenteellisessa integraatiossa tarkastellaan, miten maahanmuuttajat ovat omaksuneet valtaväestön arvoja ja tosin harvemmin- miten vähemmistön arvot ovat

vaikuttaneet valtaväestöön. Rakenteellinen integraatio on yksinkertaisesti sitä, millaisen taloudellisen, poliittisen ja sosiaalisen aseman vähemmistöryhmän jäsenet ovat saavuttaneet valtaväestössä. Sisäisen integraation tutkijoita kiinnostaa millainen yhtenäisyys ja solidaarisuus (koheesio) vähemmistöryhmän sisällä vallitsee. (Ekholm 1994, 17–19.)

Tässä artikkelissa integraatio käsitellään vastakohtana sekä disintegraatiolle että segregatiolle. Hyvä rakenteellinen integraatio katsotaan tärkeäksi asenteellisen integraation edellytykseksi. Asenteellista integroitumista tuskin voi tapahtua, jos maahanmuuttaja kokee saavuttamansa taloudellisen, poliittisen ja sosiaalisen aseman epäoikeudenmukaiseksi. Keskittymistä rakenteelliseen integraatioon tukee paitsi sen merkittävyys integraatiotermiin muilla aspekteilla, myös rakenteellisesta integraatiosta saatavan tiedon helppous; kirjallisuutta ja tilastoja aiheesta on runsaasti.

Pakolaisten ja maahanmuuttajien
alkukoulutus Suomessa

Suomeen turvapaikkaa hakemaan tulleet pakolaiset sijoitetaan ensiksi pakolaiskeskuksiin odottamaan turvapaikkapäätöstä. Keskimääräinen odotusaika oli viime vuonna 13–17 kk (Kuuluvainen 1996), kun se pahimman pakolaisaallon aikana 1992–93 saattoi olla jopa useita vuosia. Turvapaikkapäätöstä odottavilla pakolaisilla ei ole työ lupaa. Turvapaikanhakijoiden alkuopetuksen järjestämisestä ei ole olemassa määräyksiä, joten käytännöt vaihtelevat eri vastaanottokeskuksissa. Yleensä opetus rajoittuu laitoksen oman henkilökunnan tai siviilipalvelusmiesten antamaan suomen kielen perusopetukseen yhtä turvapaikanhakijaa kohti tulevan viikkotuntimäärän pysyessä hyvin pienenä (Kuuluvainen 1996).

Jos turvapaikanhakija onnistuu odottelun jälkeen saamaan oleskeluluvan, hänellä on mahdollisuus osallistua maahanmuuttajakoulutukseen. Tämä järjestetään työvoimakoulutuksena, eli työvoimapiiri ostaa koulutuksen sopivalta oppilaitokselta. Pakolaisten erityisasemaa koulutuksessa (vanna koulutuspaikka) on perusteltu sillä, ettei heidän muuttonsa perustu vapaaehtoisuuteen. Tällöin he ovat muita ulkomaalaisia huomoin varustautuneet elämään uusissa olosuhteissa ja näin vastaanottavalla maalla on enemmän velvollisuuksia heitä kohtaan. Muilla maahanmuuttajilla pääsy maahanmuuttajakoulutukseen perustuu työvoimatoimiston tarveharkintaan, resurssihin sekä siihen, onko pakolaisille järjestettävällä kursilla tilaa. Tämäkin on pitkälti paikkakuntakohtaista. (Domander 1992, 38–47).

Sekä maahanmuuttajat itse, että opetushallitus ovat asettaneet maahanmuuttajakoulutuksen pää tavoitteeksi kielen oppimisen (Domander 1994, 101). Ongelmana on, etteivät koulutuksen läpikäyneet maahanmuuttajat ole saavuttaneet työllistymisen tai jatkokoulutuksen mahdollistavaa kielitaitoa. Tähän on useita syitä:

- kulttuurishokki ja käynnissä olevan akkulturaation vaihe,
- pakolaisilla mahdolliset dramaattiset kokemukset ja huoli lähtömaahan jääneistä omaisista. Maahanmuuttoa ei välttämättä ole ajateltu pysyväksi.
- länsimaisen jatkuvan koulutautumisen ideaa ei välttämättä ole sisäistetty. Joissakin kulttuureissa koulutuksen ajatellaan kuuluvan vain lapsille.
- maahanmuuttajan ikä; uusia asioita alkaa olla vaikea oppia.
- puutteellinen luku- ja kirjoitustaito; tottumattomuus latinalaisiin aakkosiin.
- opetusresurssien ja opettajan tietotaidon puute.

Jos oma elämäntilanne on sekaisin ja selkiintymätön – kuten pakolaisilla usein on – uuden, vieraan kielen ja kulttuurin oppiminen vuoden intensiivikursseilla on ymmärrettävästi vaikeaa. Suomalaisen näkökulmasta – pakolaisten vuosi eriytettyä opetusta ja sitten tasa-arvoisena suomalaisten pariin – vastaanottojärjestelmä vaikuttaa toimivalta ja käytännölliseltä, mutta prosessin läpikäyneiden pakolaisten mielipide voi olla toinen.

Aikuiskoulutus ja maahanmuuttajat

Maahanmuuttajakoulutus lähtee siitä, että jokaiselle pyritään takaamaan tasa-arvoinen mahdollisuus koulutukseen (Lumiaro 1995). Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että maahanmuuttajille pyritään antamaan riittävä suomen kielen taito alkukoulutuksessa, jonka jälkeen maahanmuuttajan oletetaan hakeutuvan (yhteishaussa tai muulla tavalla) suomalaiseseen koulutukseen opiskelemaan yhdessä suomalaisten kanssa. Tasa-arvoisuusperiaatteen mukaan maahanmuuttajien koulutusta ei kohdella jonkun marginaaliryhmän erityiskysymyksenä, eikä maahanmyöskään ole haluttu luoda kahta eri koulutustasoa – suomalaista ja ulkomaalaista. Huoltoperiaate (uusien etnisten vähemmistöjen positiivisesti erottelevat erityistoimet) on haluttu kytkeä vain lyhyeen alkuvaiheen opetukseen, jotta em. kaksi osittain ristikkäistä periaatetta täydentäisivät toisiaan. (Ripatti 1988, 85–86)

Tutkimuksissa on huomattu, että ammatillisessa aikuiskoulutuksessa opiskelevien maahanmuuttajien kielitaito on usein puutteellinen (mm.

Saarinen & Parviainen 1995), joten heidän menestymisensä koulutuksessa on vaikeaa ja keskeyttäneiden osuus on suuri. Esimerkiksi Helsingin kaupungin ammatillisissa oppilaitoksissa keskeyttämisprosentti maahanmuuttajilla lukuvuonna 1993–94 oli yli 20 %, kun se suomalaisilla samana ajankohtana oli vain n.12 % (Lumiaro 1995, 58).

Ammatillisilla oppilaitoksilla ei ole lainsäätämää velvollisuuksia jäjesi:ää maahanmuuttajille koulutusta (Lumiaro 1995, 56). Oppilaitoksilla ei usein myöskään ole erillisiä määrärahoja maahanmuuttajaopiskelijoiden erityistarpeita, kuten tuki- tai suomen kielen opetusta varten. Mahdollinen – ja yleensä tarpeellinen – tukiopeutus kustannetaan yleisistä tukiopeutusmäärärahoista, joten sen katsotaan usein olevan muilta, ”omilta”, oppilailta pois (Lumiaro 1995, 62). Tästä voi seurata oppilaitoksen haluttomuus ottaa kurseilleen maahanmuuttajia. Vaikka nykyään puhutaankin paljon koulutuksen joustavuudesta ja yksilöllisistä lähtökohdista, toimii koulutus aina parhaiten – taloudellisimmin ja tehokkaimmin – kun oppilasmateriaali on standardoitua. Samanlaisen pohjakoulutuksen saaneet ja samanlaisen koulutuskulttuurin läpikäyneet ihmiset on helpointa kouluttaa vuodesta toiseen ”liukuhihnatyönä”. Pakolaiset ja maahanmuuttajat ovat tässä mielessä ongelmallisia kouluttajan kannalta, koska he eivät vastaa tätä ihannetta; heistä aiheutuu pakostakin lisätyötä. Samaan aikaan maahanmuuttajaopiskelijoiden määrän kasvun kanssa lama on tehokkuusvaatimuksineen pakkottanut oppilaitokset nostamaan ryhmäkokoja ja vähentämään tuki- ja eriytettyä opetusta (esim. Lumiaro 1995, 59–65). Koulutusmäärärahojen leikkaukset koskevat kipeimmin juuri erityisjärjestelyjä tarvitsevia, koska niistä leikataan aina ensiksi.

Maahanmuuttajien sijoittuminen työhön

80-luvun työvoimapulan aikana pakolaiset sijoituivat helposti työmarkkinoille. Työ oli usein suorittavaa tehdastyötä maali- tai komponenttiteollisuudessa, mutta työpaikka kuitenkin. Pääasiassa yhteiskuntansa alimmista kerroksista kotoisin olevat vietnamlaispakolaiset sijoituivat Suomesakin ammattiarvostushierarkian alimmille tasoille. Varsinaista sosiaalisen aseman laskua ei siis heidän kohdallaan tapahtunut. Yliopistokoulutusta maassaan saaneet pakolaiset eivät onnistuneet sijoittumaan vastaavalle paikalle Suomessa, vaan edessä oli alan vaihto tai – varsinkin humanisteilla – työllistyminen pako laishallinnon tehtäviin tulkeiksi tai kotikielen opettajiksi. (Pylvänäinen 1989).

80-luvullakaan pakolaiset eivät yleensä saaneet koulutustaan vastaavaa työtä. Koulutus ja työkokemus saattoi parhaassa tapauksessa auttaa

sijoittumaan edes omalle alalleen, tosin hieman alhaisempaan asemaan. Insinööristä saattoi tulla teknikko, itsenäisestä pikkukauppiasta tai ompelijasta toisen palveluksessa oleva myyjä tai teollinen vaiheompelija. Pakolaisille suositeltiin yleensä jatkokoulutusta maahanmuuttokoulutuksen jälkeen. Se ei kuitenkaan ollut kovin suosittua, sillä samaan työhön pääsi ilman koulutustakin, eikä aikuiskoulutus muutenkaan ollut suosittua vietnamlaisien keskuudessa (Pylvänäinen 1989). Useimmat pakolaiset suorastaan kiskottiin teollisuuden vaihetyöhön, kuten seuraavasta työvoimatoimiston virkailijan haastattelusta ilmenee:

”Työllisyystilanne oli 80-luvun lopulla hyvä, ja se näkyi sillä tavalla, että jo ensimmäisen vietnamlaisryhmän tullessa maahan mun puhelin oli kuumana, kun työnantajat soitteli, että joko niitä saisi niitä vietnamlaisia. Ja sitten ne oli kovasti vihaisia siitä, että mä sanoin, että ne menee ensin kielikoulutukseen. Työnantajat oli sitä mieltä, että ei mitään ku töihin vaan, että kyllä heillä pärjää ilman kieltäkin. Ja kukaan ei kysynyt kielitaitovaatimuksia, ei koulutustaustaa, ei ammattitaitoa.” (Domander 1994, 95)

Helsingin seudulla, jonne suurin osa pakolaisista edelleen sijoittuu, työttömyysaste vuosien 1979–86 välisenä aikana oli vain 1,6–2,1 %. Tästä näkökulmasta katsottuna onkin ymmärrettävää, että esim. vuonna 1987 peräti 85 % pakolaisopiskelijoista työllistyi välittömästi maahanmuuttokoulutuksensa jälkeen pääasiassa viimeiseen harjoittelupaikkaansa (OPM 1991:8). Hannele Pylvänäinen tuli 80-luvun lopulla vietnamlaispakolaisia koskevassa tutkimuksessaan siihen johtopäätökseen, ettei pakolaisuus ole ollut työttömyyttä aiheuttava tekijä (Pylvänäinen 1989, 69). Nykyisen laman aikana kaikki on toisin; kymmenenkin vuotta Suomessa työtä tehneet vietnamlaiset ovat nyt kortistossa. Elokuussa 1995 heidän työttömyysprosenttinsa oli huikeat 77 % (HS 28.11.1995).

Vietnamlaispakolaiset toimivat tavallaan Suomen omana vierastyövoimana. Nousukauden Suomi tarvitsi halpaa suoritusasteen työvoimaa tehtäviin, joita suomalaiset eivät enää halunneet tehdä. Pakolaiset saivat juuri ja juuri riittävän alkukoulutuksen ja sitten heidät sijoitettiin työmarkkinoille yksinkertaisiin tehtäviin, joissa ei kysytty pohjakoulutusta. Pakolaisien aikaisempaa koulutusta tai työkokemusta ei tunnustettu. Laman tultua heidät erotettiin kouluttamattomina ensimmäiseksi. Metaforan vastaavuus loppuu siihen, etteivät hepoistuneetkaan maasta työn loputtua minne he olisivat voineet mennä? On paradoksaalista, että kun maalla menee hyvin ja olisi rahaa kouluttaa maahanmuuttajia kunnolla, heidät kiskotaan ”puolivalmiina” työelämään; vastaavasti laman aikana, kun

rahaa ei ole, sekä uusilla että vanhoilla maahanmuuttajilla olisi kipein koulutustarve.

Maahanmuutto- ja pakolaispoliittisen toimikunnan välimietinnössä todetaan, että ”maahanmuuttajien korkea työttömyys johtuu sekä työmarkkinoilla esiintyvistä syrjinnästä sekä kohtaanto-ongelmasta” (Sisäasiainministeriö 6/1996, 17). Saman mietinnön mukaan huomattava osa työelämään sijoittuneista ei ole koulutustaan tai osaamistaan vastaavissa työtehtävissä. On siis välttämätöntä, että maahanmuuttajien työllistymisen esteisiin vaikutetaan koulutuksella ja muilla keinoilla, koska maahanmuuton vaikutukset ovat sitä myönteisempiä sekä lyhyellä että pitkällä aikavälillä, mitä enemmän sijoitetaan maahanmuuton alkuvaiheessa täydennys- ja työllistymistä tukevaan koulutukseen. (emt.)

Suomalainen pakolaispolitiikka ja maahanmuuttajien integraatio

Rakenteellinen integraatio voidaan tilastollisesti todistaa epäonnistuneeksi. Maahanmuuttajien ja pakolaisten keskuudessa työttömyys on 2–3 kertaa yleisempää kuin suomalaisilla, harvat työpaikat vähän arvostetuilla matalapalkka-aloilla ja asunnot yleensä kaupungin vuokra-asuntoja (HS 25.11.95). Jos hyvä rakenteellinen integraatio katsotaan asenteellisen integraation edellytykseksi, voidaan loogisesti implikoiden päätellä myös asenteellisen integraation olevan kyseenalainen. Ehkä maahanmuuttajien seuraava, kasvamassa oleva sukupolvi kokee tulevaisuudessa itsensä suomalaisiksi ja haluaa erottautua etnisestä taustastaan. Jos suomalainen yhteiskunta edelleen kohtelee heitä muukalaisina, on seurauksena todennäköisesti marginalisaatio (esim. Ripatti 1988, 81–84) sekä eriaisteisia sosiaalisia ja psyykkisiä ongelmia. Tätä kehitystä tukee ulkomaalaisväestön pieni määrä Suomessa sekä pakolaisten hajasijoittaminen – vaikka positiivisia poikkeuksiaakin löytyy (jatkokutkimus aiheesta suunnitteilla).

Jos pakolaisten ja maahanmuuttajien integroiminen suomalaiseen yhteiskuntaan otetaan todelliseksi tavoitteeksi, aikaisemmista tutkimuksista löytynee varmasti kehittämisehdotuksia. Yksi ilmeisen selvä puute on turvapaikanhakijoiden koulutuksen puuttuminen. Jos hakemuksen käsittelyaika on 13–17 kuukautta ja n. 45 % hakijoista (valitusten jälkeen yli 50 %) saa ainakin oleskeluluvan (Kuuluvainen 1996), tuntuu heidän istuttamisensa tyhjän panttina epäinhimilliseltä ja varsin epäintegroivalta. Odotusaikaa voisi hyvin käyttää hyödyllisemminkin esim. kieliopintoihin, jolloin säästettäisiin aikaa ja kustannuksia myöhemmissä vaiheissa, eikä pakolaisten tarvitsisi olla liian pit-

kään poissa työelämästä (olettaen, että työllisyys-tilanne paranee). Ongelmallista on kuitenkin se, että turvapaikanhakijoita saapuu ja lähtee ympäri vuoden, eikä tulevaisuudessa saapuvien turvapaikanhakijoiden ikää, koulutustaustaa, kielitaitoa tai kansallisuutta juuri voi ennustaa.

Pakolaisten integrointi suomalaiseen yhteiskuntaan on koetettu toteuttaa halvasti erottamalla tasa-arvoisuus- ja huoltoperiaatteet tiukasti toisistaan. Pakolaisten on ajateltu noin vuoden maahanmuuttokoulutuksen jälkeen siirtyvän integroitu-neena pois tukitoimenpiteiden alueelta tavallisten suomalaisten palveluiden käyttäjäksi. Ongelma on siinä, ettei vuoden maahanmuuttajakoulutuksen läpikäynyt pakolainen ole oppinut tarpeeksi kieltä tai kulttuurista kompetenssia saavuttaakseen kilpailukyisen aseman yhdessä suomalaisten kansa-sa. Jos valtaväestön ja maahansaapuneiden pako-laisten välinen tasa-arvo otetaan päämääräksi, on vaihtoehtoisia johtopäätöksiä kaksi; joko maahanmuuttokoulutusta on tehostettava (mikäli se on mahdollista!), tai positiivisesti erottelevia tukitoi-mia on jatkettava yli alkukoulutusvaiheen. Jälkimäinen ehdotus käsittäisi esim. erilaisille ryhmille räätälöityä koulutusta ja mahdollisuuksia osallistua kielikursseille maahanmuuttokoulutuksen jälkeen-kin (esim. Ekholm & Parkkinen 1995, 48–50).

Opetusministeriön ulkomaalaisten koulun1s-työryhmä ehdotti jo vuonna 1991, että myös muil-la maahanmuuttajilla kuin pakolaisilla olisi mah-dollisuus osallistua maahanmuuttokoulutukseen (OPM 1991:8). Tämä ei ole vielä kukaan toteutunut, vaikka vastaava käytäntö on ollut jo vuosia toi-minnassa esim. Ruotsissa ja Norjassa. Tavallisen maahanmuuttajan kohdalla huolto- ja tasa-arvoi-suusperiaate eivät voi tukea toisiaan edes huonosti kuten pakolaisten kohdalla, koska tavalliset maa-hanmuuttajat ovat oikeutettuja vain jälkimmäisen mukaiseen kohteluun. Maahanmuuttokoulutuk-sen ulottamista kaikille maahanmuuttajille on pe-rusteltu pakolaisten ja muiden maahanmuuttajien samantlaisilla kielellisillä ja kulttuurisilla tarpeilla. Pahimmat ongelmat maahanmuuttajan kannalta suomalaisessa aikuiskoulutuksessa on oppilaitok-sen valmiuksien puuttuminen ja yleinen linjatto-muus. Kun virallista pakolaispolitiikkaa ei ole, eikä virallisia suosituksia monikulttuurisuuden tukemi-seksi ole annettu, on käytäntö kentällä kirjavaa ja toisinaan jopa syrjivää. Toiset opettajat saattavat olla hyvinkin pystyviä välittämään opetusta myös maahanmuuttajille, toiset taas pitäytyvät tiukas-ti ”kaikille samanlainen opetus” -linjassa. Yleinen opettajien täydennyskoulutus, joka valmistaisi kohtaamaan vieraasta kulttuurista tulleen ulko-maalaisen oppilaan, loistaa poissaolollaan. Parasta tietenkin olisi, jos jo opettajien peruskoulutusvai-

heessa mukana olisi elementtejä, jotka vahvistaisi-vat opettajien valmiuksia ottaa maahanmuuttajien erilaiset kulttuuritaustat huomioon opetuksessa (Lumiaro 1995, 84). Nykyään tämänkaltaisia järjes-telyjä ei ole, vaikka yhteiskunta painottaakin kou-lutuksen ja opettajien vastuuta uusien kansalaisten sosialisatiossa.

Lähteet

- Domander, Minna (1992). Maahanmuuttajat ja koulutus. Siirtolaisuustutkimuksia A 16. Siirtolaisuusinstituutti. Turku.
- Domander, Minna (1994). Kulttuuritausta ja maahanmuuttajakoulutuksen tuloksellisuus. Siirtolaisuustutkimuksia AJ 7. Siirtolaisuusinstituutti. Turku.
- Ekholm, Elina (1994). Syrjäytyä vai selviytyä-pakolaisten elämää Suomessa. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 1994:9. Sosiaali- ja terveysministeriö.
- Ehkäisevän sosiaali- ja terveystieteiden osasto. Helsinki.
- Ekholm, Elina & Parkkinen, Päivi (1995). Yhteenveto ja jatkosuosituksia. Teoksessa Ekholm, Elina & Parkkinen, Päivi (toim.) (1995). Maahanmuuttajat, ammattitaito ja koulutus. Väliraportti maahanmuuttajien työ- ja koulutusprojektin alkukartoituksesta. Helsingin kaupungin opetusviraston julkaisusarja B 18: I 1995. (s. 48–50). Helsinki.
- HS 25. t.1.1995. Muukalaiset tulevat – onko Helsinki valmis? Helsingin Sanomat.
- HS 28.11.1995. Rungas kolmannen ulkomaalaisista on vailla työtä. Helsingin Sanomat.
- Kuuluvainen, Jorma (1996). Perniön vastaanottokeskuksen johtaja. Puhelinhaastattelu 7.6.1996.
- Lumiaro, Ulla (1995). Maahanmuuttajat ja koulutuksellinen tasa-arvo Helsingin ammatillisissa oppilaitoksissa. Helsingin kaupungin opetusviraston julkaisusarja B16:1995. Helsinki.
- Luostarinen, Heikki (1992). Vaihduktakuvio. Teoksessa Sihvola, Jukka (toim.) (1992): Toimittaja ja pakolaiskysymykset. (s.129–152). Tampere.
- OPM 1991:8. Ulkomaalaisten koulutustarjontatyöryhmän muistio. Opetusministeriön työryhmien muistioita 1991:8. Helsinki.
- Pylvänäinen, Hannele (1989). Pakolaiset Suomen työelämässä. Suomeen vuosina 1979–86 saapuneiden pakolaisten sijoittuminen työmarkkinoille. Sosiaalhallituksen raporttisarja 17/1989. Sosiaalhallitus. Helsinki.
- Ripatti, Tuula (1988). Pakolaisten koulutus sopeutumisen välineenä ja vähemmistöpoliittisena toimintana. Sosiaalhallituksen raporttisarja 16/1988. Helsinki.
- Saarinen, Marketta & Parviainen, Ulla (toim.) (1995). Maahanmuuttajat ammatillisessa koulutuksessa. Opetushallitus. Saarjärvi.
- Sisäasiainministeriö 6/1996. Maahanmuutto- ja pakolaispoliittisen toimikunnan välimietintö. Luovutettu 4.4.1996.
- Weil, Patrick & Crowley, John (1994). Integration in Theory and Practice: A Comparison of France and Britain. West European Politics. Voi 17 April 1994 Number 2.

NÄKÖKULMA

MARIKA SAARINEN

Yhteiskuntatieteiden maisteri
Siirtolaisuusinstituutti

VASTAVUOROISUUS NÄKÖKULMANA MONINAISTUVAN YHTEISKUNNAN KOHEESIOON

Kommentaarissaan Saarinen peilaa Hyvösen artikkelia suhteessa keskusteluihin moninaistuvista yhteiskunnista ja vastavuoroisuudesta sekä pohtii niiden kautta mitä edellytyksiä yhteiskunnan koheesio tarvitsee.

Avainsanat: sosiaalinen koheesio, superdiversiteetti, vastavuoroisuus

Hyvösen artikkelissa huomioni kiinnittyi siihen, miten hänen tarkastelunsa maahanmuuttajien integraatiosta linkittyi sosiaaliseen koheesioon. Yhteiskunnan koheesio eli yhteiskunnan jäsenten välinen yhteenkuuluvuus on nykyisen polarisaatiokeskustelun ja yhteiskunnallisen murroksen valossa keskeinen kysymys, varsinkin maahanmuuttopolitiikan suhteen. Kommentaarissani jäsenän, miten yhteiskunnan koheesiota voidaan käsitteellisesti tarkastella moninaistuvan yhteiskunnan ja vastavuoroisuuden kautta.

Moninaistuva yhteiskunta

Käsite *superdiversiteetti* kuvaa yhteiskunnan ja muuttoliikkeiden moninaistumisen prosessia, jossa yhteiskunnan väestöstä tulee eri rakenteiden ja kokemusten kautta moninaisempi. Hyvösen tavoittaa artikkelissaan erään tällaisen moninaistumisen tuottaman eron pohtimalla, miten maahanmuuttajien lapset saattavat kokea olevansa suomalaisia ja tekevät sillä eroa vanhempiensa etnisestä ryhmästä. Tämän lisäksi uuden sukupolven pitäminen edelleen muukalaisina voi tuottaa marginalisaatiota, joka eroaa vanhemman sukupolven kokemasta marginalisaatiosta, mutta on yhtä lailla etnisyyteen perustuvaa marginalisaatiota.

Hyvösen artikkelin kirjoittamisajankohta ja aihe ovat kiintoisia superdiversiteetin käsitteen valossa. Tuolloin, 1990-luvulla, Suomi otti ensi kertaa runsaasti vastaan Euroopan ulkopuolisia pakolaisia (somalialaiset), Suomeen saapui entisen Neuvostoliiton alueelta muun muassa inkeriläisiä, ja Jugos-

lavian hajoamissodat toivat mannereurooppalaisia pakolaisia Suomeen. Suomi sekä muu maailma moninaistuvat ja ”globalisoituvat” samanaikaisesti, kukin maa suhteessa omaan historiaansa mutta myös suhteessa toistensa muutokseen.

Superdiversiteetin käsitteen luonut Stephen Vertovec on tarkastellut myöhemmässä tuotannossaan vastaiskua yhteiskunnan moninaistumiselle, mikä sisältää muun muassa maahanmuuton vastustamisen ja siitä kumpuavat ja sitä hyödyntävät poliittiset ryhmät. Sen myötä tapahtunut maahanmuuton politisoituminen ja sen politisoiminen, eli ottaminen politiikan teon välineeksi vastareaktion moninaistumiseen, synnyttävät myös kysymyksiä yhteiskunnan koheesio ja moninaistumisen välisestä suhteesta.

Näkisin, että seuraavat kysymykset ohjaisivat siitä käytävää keskustelua hedelmällisemmälle uralle: mitkä ylipäätään ovat yhteiskunnallisen koheesio edellytykset ja millaisia mahdollisia uusia edellytyksiä koheesiolle on moninaistuvassa yhteiskunnassa? Näin kenties välttyttäisiin astumasta siihen umpikujaan, jossa moninaistuminen nähdään lähtökohtaisesti ongelmana, kun tarvetta olisi lopulta huomata se osana koheesio edistämistä.

Vastavuoroisuuden piirteitä

Vastavuoroisuus on helppo tunnistaa yhdeksi sosiaalisen koheesio elementiksi, sillä se ilmentää ihmisten välistä halukkuutta tukea toinen toisiaan. On kuitenkin tarpeellista tarkentaa, mitä erilaisia piirteitä vastavuoroisuudella on. Antropologina olen havainnut usein palaavani Marcel Maussin

Kuva: AdobeStock

ajatteluun – osittain siksi, että ajallinen perspektiivi auttaa palaamaan oleellisiin peruskysymyksiin.

Keskeisessä tekstissään lahjasta Mauss tarkastelee sitä, miten lahjojen antaminen muovaa sosiaalisia suhteita ja synnyttää vastavuoroisuutta suhteissa lahjojen antamiseen. Lahjan antamista voi paikoin tarkastella suoranaisen velvoitteenkin kautta. Kiinnostavaa on, että Mauss kiinnittää tekstissään huomionsa myös siihen, miten hänen elin-aikansa ranskalaisessa sosiaalipolitiikassa on läsnä vastavuoroisuus: eläkkeelle jääneet työntekijät saavat valtion ja työnantajien heille kustantaman eläkkeen, mikä ilmentää Maussin mukaan eri yhteiskuntaryhmien välistä vastavuoroisuutta. Voikin huomioida, että vastavuoroisuus on epäsymmetristä; toinen ei anna toisella samaa takaisin vaan jotain erilaista, mutta kuitenkin jotain heidän muodostamaansa kokonaisuutta täydentävää.

Tällä tavalla on mahdollista tarkastella myös maahanmuuttoon liittyviä asioita, mikä on tärkeää moninaistuvan yhteiskunnan koheesion edellytysten kannalta. Kotoutumispolitiikka nähdään ohjelmasoilla usein polkuna, jonka aikana apua tarvitsevista maahanmuuttajista tulee yhteiskunnalle

lisäarvoa tuottava toimija. Nykyinen kotoutumisen toimintaperiaate on kaksisuuntainen kotoutuminen, jossa huomio kiinnitetään ryhmien välisten suhteiden tilaan ja edellytyksiin. Kumpaakin edellä mainittua voidaan tarkastella vastavuoroisuuden kautta; miten erilaiset ryhmät voisivat olla vastavuoroisia suhteissa toisiinsa sen sijaan, että ryhmien välille rakentuisi konflikteja. Tämän kautta on mahdollista huomioida, että vastavuoroisuus ei ole välttämättä niinkään ratkaisu kotoutumiseen kuin toimintatapa, jolle on luotava edellytyksiä.

Viime aikoina Maussin ajattelutyön innoittamana on tehty tutkimusta siitä, mikä synnyttää maahanmuuttajien välistä tai maahanmuuttajien ja kantaväestön välistä vastavuoroisuutta. Tutkimuksen kohteena on erityisesti ollut vastavuoroisuuden merkitys yhteisöllisyyden muodostumisessa. Vastavuoroisuuden osiksi on jäsenetty takaisin antaminen, toinen toisensa auttaminen, kyky olla jotain suurempaa, vastuullisena oleminen ja avun tarvitseminen. Nämä vastavuoroisuuden elementit voidaan nähdä yhteisön tai yhteiskunnan koheesion muovautumisen välineinä, joiden vaikutus ilmenee erityisesti teoissa. Näin huomio voidaan

kiinnittää siihen, miten antaminen muovaa tekona sosiaalisia suhteita ja miten se synnyttää vastavuoroisuutta suhteessa itseensä. Tarkastelu tuo myös näkökulmia siihen, millaisen vuorovaikutuksen kautta koheesio arjen tasolla rakentuu.

Olennaista on myös huomioida Maussin tekstissään tarkastelema materiaalin ulottuvuus. Materiaalisuuden huomiointi mahdollistaa käsitteellistämään ja selittämään esimerkiksi sitä, miten ja millaiseksi maahanmuuttajien ja valtion suhde muotoutuu vastavuoroisuuden materiaalistien ja sosiaalisten ulottuvuuksien kautta. Tämä on tällä hetkellä tärkeää kotoutumiseen kohdistuvien leikkauksien ja tehostamispyrkimysten vuoksi. Materiaalisten olosuhteiden muuttuessa sosiaaliset suhteet tullaan myös muuttamaan, mikä voi vaikuttaa myös siihen, ovatko eri ryhmien väliset suhteet vastavuoroisia vai eivät.

Lopuksi

Superdiversiteetti on lähtökohtaisesti muuttoliiketutkijoille tuttu ilmiö ja käsite. Vastavuoroisuuskin on analyttisesti tuttu etenkin ryhmien välisiä suhteita tutkiville, mutta suoraan Maussin innoittama ajattelu on muuttoliiketutkimuksen yhteydessä harvinaisempaa. Antropologina kuitenkin näen Maussin ajattelun tarjoavan viisautta siinä, että se auttaa jäsentämään sosiaalisuuden, materiaalisuuden ja toiminnan välistä yhteyttä. Sekä esittämään kysymyksen siitä, milloin vastavuoroisuus on koheesiota luovaa ja millaisia edellytyksiä se saattaa tarvita.

Lisäksi kotoutumispolitiikasta keskusteltaessa on hyvä palata normatiivisiin kysymyksiin siitä, mikä mahdollistaisi sen, että maahanmuuttajat voivat olla vastavuoroisia yhteiskunnalle, ja mitä se edellyttää. Hyvösen opinnäytetyön kaltaisen empiirisen tutkimuksen kautta voidaan tunnistaa niitä moninaistuvan yhteiskunnan kipupisteitä, joita ratkomalla voidaan edistää yhteiskunnan koheesiota ja edesauttaa vastavuoroisuutta ihmisten välillä.

Hyvösen tekstissä moninaistuvan yhteiskunnan yhdeksi kipupisteeksi paikantuu maahan-

muuttajien koulutus, jonka tehostaminen ei ole johtanut toivottuun integraatiokehitykseen. Artikkelinsa lopussa hän tarjoaa nähdäkseen nykyäänkin varteenotettavan huomion siitä, miten valtaväestön ja pakolaisten välinen tasa-arvo voitaisiin edistää: "Jos valtaväestön ja maahansaapuneiden pakolaisten välinen tasa-arvo otetaan päämääräksi, on vaihtoehtoisia johtopäätöksiä kaksi; joko maahanmuuttokoulutusta on tehostettava (mikäli se on mahdollista!), tai positiivisesti erottelevia tukitoimia on jatkettava yli alkukoulutusvaiheen. Jälkimmäinen ehdotus käsittäisi esim. erilaisille ryhmille räätälöityä koulutusta ja mahdollisuuksia osallistua kielikursseille maahanmuuttokoulutuksen jälkeenkin."

Kotoutumiseen kohdistettujen resurssien vähentäminen ja pyrkimys sen tehostamiseen voivat olla pois pitkäaikaiselta yhteiskunnalliselta yhteenkuuluvuudelta siinä missä resurssien lisääminen voi tukea maahanmuuttajia ja pitkällä aikavälillä luoda heille yhteenkuuluvuuden kokemusta. Olennaista on ymmärtää, että maahanmuuttajien tukeminen ja siihen kohdistettavat resurssit ovat vastavuoroisuutta Suomen valtion ja kantaväestön taholta tänne muuttaneita ihmisiä kohtaan.

Lähteet

- Bäckman, Linda & Sari Pöyhönen (2019). Superdiversiteetti ja muuttoliikkeet. *Migration-Muuttoliike* 45:2, 20–22.
- Mauss, Marcel (1925/1999). *Lahja: Vaihdamme muodot ja periaatteet arkaaisissa yhteiskunnissa*. Ranskan ja englannin kielistä suomentaneet Jouko Nurmiainen ja Jyrki Hakapää. Helsinki: Tutkijaliitto.
- Vertovec, Stephen (2023). *Superdiversity: migration and social complexity*. London: Routledge.
- Young, Iris (1997). Asymmetrical Reciprocity: On Moral Respect, Wonder, And Enlarged Thought. *Constellations* 3:3, 340–363.
- Yu, Melanie & Laurent Reyes & Sana Malik & Rupa M. Khetarpal & Jordan J. Steiner (2021). Reciprocity among forced migrants: refugees and asylees as agents of facilitating integration and community-building for self and others in the United States. *Journal of Ethnic and Migration Studies*. Published online.

Tämä teos on lisensoitu Creative Commons Nimeä 4.0 Kansainvälinen -käyttöluvalla. Tarkastele käyttöluoppa osoitteessa: <http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>

NÄKÖKULMA

LISELOTT SUNDBÄCK

Projektitutkija, Mobile Futures

Väitöskirjatutkija, Kasvatustieteiden ja hyvinvointialojen tiedekunta, Åbo Akademi

MAAHANMUUTTAJIEN JA PAKOLAISTEN SYRJÄYTYMISESTÄ SUOMALAISESSA YHTEISKUNNASSA

Kommentaarissaan Sundbäck käsittelee 1990-luvulta tähän päivään tapahtuneita muutoksia ja jatkumia kotoutumispolitiikan sanastossa, sen periaatteissa sekä asenteissa maahanmuuttajia kohtaan.

Avainsanat: kotoutuminen, kotoutumispolitiikka, maahanmuuttajat

Erno Hyvösen artikkeli Sopeutumisen sietämättömän vaikeus tarkastelee maahanmuutto- ja pakolaispolitiikkaa sekä maahanmuuttajien syrjäytymistä tukitoimista huolimatta vuoden 1996 näkökulmasta. Hyvönen antaa mielenkiintoisen ja kattavan yleiskuvan 1990-luvun keskeisistä kotoutumiseen liittyvistä teemoista sekä haasteista Suomessa. Artikkelia lukiessa melkein 30 vuotta myöhemmin siitä nousee esiin useampia kehitysaspekteja, joissa maahanmuuttajien kotoutumisessa on tässä ajassa edistytty. Pohdin tässä kommenttipuheenvuorossa Hyvösen tekstiä kolmesta, osittain päällekkäisestä näkökulmasta: maahanmuutto- ja kotoutumispolitiikassa käytettyjen termien muutos, maahanmuuttajien asema sekä maahanmuuttoon ja kotoutumiseen liittyvät pitkäkestoiset teemat. Näiden kautta pystymme tarkastelemaan, miten nykyisyys ja mennyt eroavat toisistaan, mutta myös miten osittain samat teemat yhä toistuvat kotoutumiskeskustelussa.

Käytettyjen termien muutos

Aloitan termeillä. Niiden kautta pystymme tarkastelemaan, miten yhteiskunta näkee asioita, kuten maahanmuuttajia tai heille suunnattuja toimen-

piteitä. Hyvösen artikkelissa reagoi ensin termiin *integraatio*. Hyvösen mukaan se tarkoittaa sitä, että maahanmuuttajalla on tasa-arvoinen asema verrattuna valtaväestöön ja samalla oikeus omaan kulttuuriin. Tässä näkyy, miten vahva teema tasa-arvo oli 1990-luvun poliittisessa maahanmuutto- ja pakolaiskeskustelussa. Nykyään yleensä käytetään termiparia *kotoutuminen* ja *kotouttaminen*. Ensimmäinen tarkoittaa maahanmuuttajan läpikäymää uuteen asuinmaahan ja sen kulttuuriin asettumista, jälkimmäinen puolestaan niitä toimenpiteitä, joiden avulla kotoutuminen tapahtuu. Kotimaisten kielten keskuksen mukaan termi *integraatio* vaihdettiin termipariin *kotoutuminen/kotouttaminen* 1990-luvun lopussa, eli juuri Hyvösen artikkelin julkaisuaikoihin. Tuolloin vireillä oli ensimmäinen maahanmuuttajapolitiittinen laki, jota varten lain valmistelijat tiedustelivat Kotimaisten kielten keskukselta vaihtoehtoa sanalle *integraatio*. Keskuksen tällöin ehdottama sana *kotoutuminen* oli keskuksen mielestä vähemmän normatiivinen, kuin esimerkiksi sopeutuminen ja antoi myönteisemmän kuvan prosessista.

Toiseksi Hyvösen artikkelissa puhutaan maahanmuuttajista homogeenisena, yhtenäisenä ryhmänä. Hyvönen ei artikkelissaan erottele keitä

”maahanmuuttajat” ovat: ovatko he ulkomaalais- taustaisia, muun maan kansalaisia tai ehkä muuta kuin suomea tai ruotsia äidinkielenään puhuvia? Vaikka artikkelissa paikoittain erotellaan pakolaiset omaksi ryhmäkseen, sävy on kuitenkin yleisesti ottaen se, että maahanmuuttajat niputetaan yhteen, eikä heidän joukossaan näin ollen tunnisteta tai nosteta esiin esimerkiksi intersektionaalisia aspekteja. Maahanmuuttajien moninaisuus on 2000-luvulla tunnustettu suomalaisessa yhteiskunnassa muun muassa tukemalla dynaamisempaa kotoutumispolkua järjestämällä lukioon, ammattikouluun tai korkeakouluun valmistavaa opetusta ja niin sanottua nivelvaiheen tukemista. Myös palkkatuella ja työkokeiluilla on pyritty samalla tavalla sujuvoittamaan pääsyä työelämään. Näin on pyritty vastaamaan paremmin ”maahanmuuttajien” erilaisiin tarpeisiin. Hyvönen nostaa esiin, ettei vuoden maahanmuuttajakoulutuksen saanut pakolainen ole oppinut ”kieltä tai kulttuurista kompetenssia saavuttaakseen kilpailukyisen aseman yhdessä suomalaisten kanssa”. Tämä yleistys kertoo myös siitä, miten tuolloinen keskustelu maahanmuuttajista ja pakolaisista ei ollut kovin monisävyistä ja ryhmän sisäisiä eroja ymmärtävä.

Kolmas termi, joka Hyvösen tekstissä nousee esiin, on *maahanmuuttajakoulutus*, nykyinen *kotoutumiskoulutus*. Tämä muutos johtunee myös maahanmuuttajakoulutuksen normatiivisesta sävystä; maahanmuuttajia tulee ikään kuin kouluttaa suomalaisiksi, kun taas *kotoutumiskoulutus* suuntaa ajatukset yhteiskunnalliseen kotoutumisprosessiin ja näin ollen korostaa myös vastaanottavan yhteiskunnan vastuuta.

Maahanmuuttajien asema

Toinen näkökulma Hyvösen tekstiin on maahanmuuttajien asema, eli miten heistä keskustellaan ja millainen rooli heille annetaan yhteiskunnallisessa keskustelussa. Hyvösen tekstiä lukiessa huomaa miten silloinen keskustelu maahanmuuttajista usein nivottiin keskusteluun ulkomaalaisista ikään kuin vahvistamaan käsitystä meistä tutuista suomalaisista ja heistä vieraista muukalaisista. Maahanmuuttajien asema saattoi tuolloin olla vielä aika vieras ja toiseuttava, kun viimeisten vuosikymmenten aikana kotoutumiskeskustelussa on pyritty monisävyisempään keskusteluun maahanmuuttajista.

Lisäksi Hyvösen artikkeli kuvaa hyvin suomalaisen yhteiskunnan suppea käsitys maahan-

muutosta, joka 1990-luvulla koski ensisijaisesti pakolaisia ja turvapaikanhakijoita. Tämän huomaan myös artikkelin keskustelussa työvoimapolitiittisesta maahanmuuttajakoulutuksesta, mihin muut kuin pakolaiset eivät vielä tuolloin päässeet. Hyvönen toteaaakin, että Suomen olisi syytä ottaa mallia muista pohjoismaista, joissa muutkin kuin vain pakolaistaustaiset työttömät maahanmuuttajat käyvät maahanmuuttajakoulutuksen. Kun maahanmuuttajien määrä Suomessa kasvoi ja ensimmäinen maahanmuuttajien kotouttamista koskeva laki maahanmuuttajien kotouttamisesta ja turvapaikanhakijoiden vastaanotosta astui voimaan 1999, alettiin Suomessakin toimia näin.

Hyvösen artikkeli kuvastaa hyvin myös sitä, miten pakolaisuuteen liittyvät seikat vielä tuolloin koskivat yksittäisiä tulijoita, eikä yhtenäistä kotoutumispolitiikkaa vielä ollut. Hyvönen toteaa: ”kun virallista pakolaispolitiikkaa ei ole, eikä virallisia suosituksia monikulttuurisuuden tukemisesta ole annettu, on käytäntö kentällä kirjavaa ja toisinaan jopa syrjivää”. Vuoden 1999 kotoutumislaki sääti muun muassa kunnan kotoutumisohjelmasta sekä kotoutumissuunnitelmasta. Tämän jälkeen lakiin on tehty useampi muutos ja vuonna 2011 tuli voimaan nykyinen Laki kotoutumisen edistämisestä, jonka mukaan myös muille kuin pakolaistaustaisille maahanmuuttajille tehdään alkukartoitus ja kotoutumissuunnitelma sosiaali- tai työllisyyspalveluissa.

Hyvösen artikkeli on näin ollen kirjoitettu juuri niinä vuosina, kuin Suomessa keskusteltiin yhdenmukaisemman ohjeistuksen tarpeesta ja yhtenäisen kotoutumispolitiikan luomisesta. Yhdenmukaisempi ohjeistus oli myös vastaus siihen, että 1990-luvulla maahanmuutto Suomeen oli moninaistunut ja kasvanut vahvasti, esimerkiksi entisen Jugoslavian tilanteen takia, mutta Suomeen oli enenevässä määrin muutettu myös työn ja perheen takia. Maahanmuuttajien asema oli Hyvösen artikkelin aikaan vielä suhteellisen heikko ja kuten Hyvönen toteaa, käytäntö kentällä vaihtelevaa. Viime vuosikymmeninä kotoutumista tukevia palveluja, kuten kunnan kotouttamisohjelma, maahanmuuttajien (ei vain pakolaisten) alkukartoitus ja kotoutumissuunnitelma on kehitetty osana yhteistä kotoutumispolitiikkaa. Tämän seurauksena maahanmuuttajien asema yhteiskunnassa on myös vahvistunut ja vakinaistunut; on ymmärretty, ettei Suomeen tule vain satunnaisesti yksittäisiä maahanmuuttajia, vaan maahanmuutto on osa nykypäivän Suomea. Näin ollen valtion vastuulla on järjestelmällisesti tarjota, koordinoita ja kehit-

Kuva: AdobeStock.

tää kotoutumista tukevia palveluja. Toisaalta viime vuosina kotoutumiskentällä on näkynyt myös uusliberaalisia muutoksia: esimerkiksi kotoutumiskoulutusten kilpailutuksissa sekä keskusteluissa kotoutumisen 'tehostamisesta' ja yksilön suuremmasta vastuuttamisesta.

Maahanmuuton ja kotoutumisen pitkäkestoiset teemat

Viimeisenä näkökulmana tarkastelen maahanmuutto- ja kotoutumiskeskustelun halki vuosikymmenten toistuvia teemoja. Yksi esimerkki on työn keskeinen asema kotoutumiskeskustelussa, ikään kuin kotoutuminen tapahtuisi automaattisesti aina työn kautta. Vaikka Suomessa keskustelu kotoutumisesta on nykyään monisävyisempää ja on ymmärretty, että kotoutuminen on paljon muutakin kuin työ, kotoutumiskeskustelun keskiössä on kuitenkin yhä vielä työllistyminen – jota tosin höystetään muilla siihen liittyvillä haasteilla kuten keskustelulla syrjinnästä. Hyvönen nosti esiin, miten Sisäasiainministeriön tuoreessa mietinnössä puhutaan sekä kohtaanto-ongelmasta että syrjinnästä. Suomalaisilla työmarkkinoilla tapahtuva syrjintä on nykyään tunnustettu erääksi työllistymisen

keskeiseksi haasteeksi ja sitä on myös tutkittu. Näin ollen, työllistymisen monimuotoiset haasteet ovat yli vuosikymmenten toistuvia teemoja. Nykyisessä keskustelussa tunnustetaan myös yhteiskunnan vastuu ja syrjinnän kaltaiset rakenteelliset haasteet, eikä keskustelu keskity vain maahanmuuttajien omaan vastuuseen työllistymisestään.

Toinen toistuva teema liittyy maahanmuuttajien koulutukseen. Keskustelussa on oppilaiden hyvä kohtaaminen, opettajien suhtautuminen sekä opettajien saama täydennyskoulutus. Hyvönen problematisoi, ettei oppilaitoksilla ole erillisiä määrärahoja maahanmuuttajien opettamiseen. Tästä voi seurata opettajien vähäinen halukkuus ottaa oppilaisiksi enemmän työtä vaativia maahanmuuttajaoppilaita. Lisäksi Hyvönen toivoo, että opettajille tulisi olla koulutusta, jossa opetetaan ottamaan erilaiset kulttuuritaustat huomioon opetuksessa. Tämä toive on toteutunut, sillä viime vuosikymmenien aikana valtion budjetista on osoitettu oppilaitoksille määrärahoja, mikä on mahdollistanut monenlaisen tuen tarjoaminen maahanmuuttajataustaisille opiskelijoille. Täydennyskoulutusta opettajille järjestetään sekä julkisella että yksityisellä puolella. Sitä järjestää esimerkiksi Opetushallitus yhteistyössä yliopistojen täyden-

nyskoulutusyksiköiden kanssa. 'Uutta' nykyisessä keskustelussa ei siis olekaan keskustelu opettajien kyvykkyydestä kohdata monenlaisia kulttuureja ja koulutuksesta tätä varten tai saatavissa olevan täydennyskoulutuksen puute, vaan pikimmin keskustelu koulutuksen sisällöstä. Tutkijat ovat nostaneet esiin sen, että hyvästä tahdosta huolimatta opettaja voi työssään toiseuttaa ja uudentaa sekä pitää yllä jakoa meihin ja heihin.

Hyvösen tekstistä nousee esiin myös pakkomuuttoon liittyviä teemoja, jotka mielestäni toistuvat yhä tämän päivän pakkomuuttoon koskevassa poliittisessa keskustelussa. Esimerkki tästä on sanan *pakolaisaalto* käyttö. Hyvönen kuvaa, miten "pahimman pakolaisaallon" eli vuosien 1992–1993 aikana turvapaikkahakijoiden odotusaika saattoi venyä useaksi vuodeksi. Samaa termiä *pakolaisaalto* ja *pakolaiskriisi* käytettiin paljon kuvaamaan vuoden 2015 turvapaikanhakua Manner-Euroopassa ja myös Pohjoismaissa. Termiä *pakolaiskriisi* on arvosteltu tutkijoiden näkökulmasta ja kutsuttu tapahtumaa enemmänkin *suojelukriisiksi*. Tässä onkin mielenkiintoista huomata, että termiä on käytetty myös aikaisemmin maahanmuuttopoliittisessa keskustelussa.

Yhteenveto

Hyvösen artikkeli nostaa esiin keskeisiä kotoutumiseen liittyviä 1990-luvun haasteita, kuten yhteisen maahanmuuttopolitiikan puute. Artikkelin ja sen pohjalla oleva pro gradu -tutkielma asettuvat myös osaksi kriittistä maahanmuuttotutkimusta kyseenalaistamalla ja tarkastelemalla, miten 'järjestelmä' tarjoaa pakolaisille vuoden ajan eriytettyä opetusta, jonka jälkeen matka jatkuu "tasa-arvoisena suomalaisten pariin, vaikka prosessin läpikäyneen pakolaisen mielipide voi olla toinen". Tarkastellessaan silloisen yhtenäisten käytänteitten niukkuutta sekä julkisessa keskustelussa ilmenevää pakolaisien omien näkemysten puutetta Hyvönen artikkeli puhuu kriittisesti yhtenäisen, mutta erilaisia kotoutumistoimeenpiteitä kehittävän ja tukevan maahanmuuttopolitiikan puolesta.

Yhteenvetona totean, että melkein 30 vuotta myöhemmin Suomessa edelleen puhutaan samoista teemoista kuin artikkelin julkaisuaikana. Toisaalta se, *miten asioista puhutaan*, on muuttunut vuosien aikana. Toisaalta, kun 2010-luvulla työ kotoutumisen edistämisessä yksilöityi ja räätälöityi maahanmuuttajien eduksi, nykyinen oikeistohallitus on taas osoittanut, että kotoutuminen on – uusliberalismin nimissä – pitkälle yksilön vastuulla. Näin ollen hallitus ei tunnu tunnustavan maahanmuuttajien rakenteellisesti heikompaa asemaa, eikä tuen tarvetta kotoutumiseen. Lisäksi nousee

huoli siitä, miten hallituksen tiukka maahanmuutto- ja kotoutumispolitiikka tulee vaikuttamaan maahanmuuttajien kotoutumiseen Suomessa.

Lähteet

- Ahmad, Akhlaq (2020). When the Name Matters: An Experimental Investigation of Ethnic Discrimination in the Finnish Labor Market. *Sociological Inquiry*, 90:3, 468–496.
- Aiitolppa-Niitamo, Anne, Stina Fägel & Minna Säävälä (2013). Olemme muuttaneet – ja kotoudumme. Maahanmuuttaneen kohtaaminen ammatillisessa työssä. Helsinki: Väestöliitto.
- Almustafa, Maissaa (2019). Refugees from Syria caught between war and borders: a journey towards protection. Academic Dissertation. Wilfrid Laurier University.
- Forsander, Annika (2002). Luottamuksen ehdot. Maahanmuuttajat 1990-luvun suomalaisilla työmarkkinoilla. Väestötutkimuksen julkaisusarja D39/2002. Helsinki: Väestöliitto.
- Hummelstedt, Ida (2022). Acknowledging diversity but reproducing the Other: A critical analysis of Finnish multicultural education. Academic dissertation. University of Helsinki.
- Kotoutumisen osaamiskeskus (2019). Ensimmäisen kotoutumislain voimaantulosta on 20 vuotta. Kotoutumisen osaamiskeskus, 4.6.2019. Saatavilla: <https://kotoutuminen.fi/-/ensimmaisen-kotoutumislain-voimaantulosta-on-20-vuotta>. Luettu 3.6.2024.
- Laiho, Sanna (2008). Kivenä kengässä? Suomen kiintiöpakolaispolitiikka 1973–2007. Pro gradu. Turun yliopisto.
- Larja, Liisa, Johanna Warius, Liselott Sundbäck, Karmela Liebkind, Irja Kandolin & Inga Jasinskaja-Lahti (2012). Discrimination in the Finnish Labor Market: An Overview and a Field Experiment on Recruitment. Työ ja yrittäjyys (Employment and Entrepreneurship). Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriö.
- Masoud, Ameerah (2024). Constructing the Integrateable Refugee and Immigrant through Integration Policies and Practices in Finland. Väitöskirja. Helsingin yliopisto.
- Moilanen, Raija (2004). Miten uudissanat kotoutua ja kotouttaa ovat kotiutuneet kieleemme? Kotimaisten kielten keskus, 2/2004. Saatavilla: <https://kielikello.fi/miten-uudissanat-kotoutua-ja-kotouttaa-ovat-kotiutuneet-kieleemme>. Luettu 3.6.2024.
- Saarto, Arja (2006). Miten kunnat kotouttavat? Kotouttamislain toimeenpanon seurantakyselyn tuloksia vuodelta 2005. Työministeriö.
- Työ- ja elinkeinoministeriö (2020). Kotoutumisen indikaattorit -tietokanta. Helsinki: Kotouttamisen osaamiskeskus, Työ- ja elinkeinoministeriö. Saatavilla: <https://kototietokanta.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/Kotoutumisenindikaattorit>. Luettu 3.6.2024.
- Työ- ja elinkeinoministeriö (2022). Kotoutumislain kokonaisuudistuksen tärkein tavoite on maahanmuuttaneiden kotoutumisen ja työllistymisen nopeutuminen. Työ- ja elinkeinoministeriö, 6.10.2022. Saatavilla <https://tem.fi/-/kotoutumislain-kokonaisuudistuksen-tarkein-tavoite-on-maahanmuuttaneiden-kotoutumisen-ja-tyollistymisen-nopeutuminen>. Luettu 3.6.2024.

ALUEELLISEN KEHITTYNEISYYDEN JA MUUTTOLIIKKEEN VÄLINEN PROBLEMATIIKKA

TARU JÄRVINEN

FM Taru Järvinen valmistelee Siirtolaisuusinstituutissa tutkimusta kuntien väestörakenteen muutoksista ja maassamuuton uudistuvasta dynamiikasta.

Artikkeli julkaistu Siirtolaisuus-Migration lehdessä 3/2000

Alueellinen kehittyneisyys ei ole epätasaista vain määrällisesti, mikä ilmenee esimerkiksi elinkeinorakenteen ja asukasluvun muutoksina, vaan myös laadullisesti, mikä näkyy alueellisen työnjaon voimistumisena. Suomi on kokenut suuren murroksen viimeisten kolmenkymmenen vuoden aikana, jolloin syntyvyys on laskenut nopeasti, väestön alueellinen ja rakenteellinen liikkuvuus on muodostunut vilkkaaksi sekä elinkeinorakenteen painopiste on siirtynyt erityisesti palvelu- ja tietointensiivisiin elinkeinoihin keskittyen maan eteläisiin osiin.

Muutokset demografisessa rakenteessa ovat nousseet kuntien toimeentulon ja menestyksen keskeisiksi ongelmiksi. Kansainvälisesti tarkastellen vanhusten, yli 65-vuotiaiden, osuus Suomen väestöstä on vielä alhainen, mutta ennusteiden mukaan heidän osuutensa kohoaa hyvin nopeasti (Karjalainen 1993: 25). Väestön määrälliset kasvumahdollisuudet ovat heikenneet ja ikärakenteelliset erot käyvät ilmi karuista tilastoista. Vuonna 1999 Suomen luonnollinen väestönkasvu oli 13 787 henkeä. Samana vuonna 62 %:ssa maamme kunnista kuolleiden määrä ylitti syntyneiden määrän, eli luonnollinen väestön muutos oli negatiivista (Tilastokeskus 2000). Alueiden välisistä kuolleisuuseroista merkittävin on kuolleisuuden selvä kohoaminen siirryttäessä maan lounaisosista koilliseen (Koskinen & Martelin 1998: 66). Kuntien paineet alueen väestöllisen potentiaalin ylläpitämiseksi ja hyödyntämiseksi ovat kasvaneet.

Elinkeinorakenteen muutos ja väestön kohoava koulutusaste muuttavat asumisen ja työn kytkeäntä. Ihmisten liikkuvuus lisääntyy kaupunkien työssäkäyntialueiden laajentuessa ja pitkämatkaisen pendelöinnin eli asuinkunnan ulko-

puolelle suuntautuvan työssäkäynnin yleistyessä. Lisäksi kotitalouksien rakenne ja arvot ovat kokeneet suuria muutoksia, mikä näkyy uudistuneessa muuttodynamiikassa. Työn käsite ja merkitys ovat muuttuneet. Lapset oppivat, että pysyvyys ei ole maantieteessä ja paikassa, vaan henkisissä arvoissa ja jatkuvassa muutoksessa (Korpela 1995: 33).

Muutto osana aluekehitystä ja aluekehitys muuton aiheuttajana

Terminä aluekehityksellä tarkoitetaan yleisen yhteiskunnallisen kehityksen alueellisesti ilmenevää aspektia eli kehityksen tapahtumista maan eri osissa kunkin alueen olosuhteiden mukaisesti. Kehitys on nimenomaan laadullista muutosta eikä pelkkä määrällinen muutos siten ole kehitystä (Hautamäki 1988: 190). Aluekehityksen laadulliset muutokset vaikuttavat maan eri osien asukkaiden elämisen ehtoihin ja hyvinvoinnin toteutumiseen. Usein alueellinen kehittyneisyys rinnastetaan suoraan asukkaiden hyvinvoinnin reaalisin toteutumismahdollisuuksiin, mutta samalla on muistettava aluerakenteelliset ominaisuudet. Aluekehitys tapahtuu hierarkkisia ja myös verkkomaisiksi tulkittavissa olevia yhteyksiä sisältävässä keskus- ja vaikutusaluejärjestelmässä, jossa ihmiset, pääoma, energia, tuotteet ja tieto liikkuvat (Hautamäki 1986: 22-28). Alueiden väliset monipuoliset yhteydet ja virrat määrittelevät kunkin alueen kehityspotentiaalinsa sen mukaan, millaisia ne ovat laadultaan ja määrältään.

Taloudellinen tilanne ja työpaikkojen määrän kehitys muovaavat aluerakennetta muuttoliikkeen välityksellä siten, että noususuhdanteen aikana alueiden välinen muutto kiihtyy ja laskusuhdanteen aikana yleensä vähenee (esim. Sneek & Pa-

junen 1994: 156; Nieminen 1995: 6; Stambol et al. 1997: 26-28). Yhteiskunnallinen kehitys ja muuttoliike kytkeytyvät täten hyvin läheisesti toisiinsa. Kasvatavat alueet hyötyvät sekä taloudellisista kerrannaisvaikutuksista että yhä innovatiivisemmasta ympäristöstä. Taantuvat alueet puolestaan kärsivät työpaikkojen menetyksestä ja henkisen masennuksen ilmapiiristä, jotka lisäävät taantumisen noidankehää (Kultalahti 1987: 121). Kuten tietoyhteiskunnan aluerakenteellisista vaikutuksista myöskään verkostotalouden vaikutuksista ei olla vielä varmoja. Varmaa on kuitenkin se, että omaehtoisuus, oman osaamisen ja voimavarojen sekä yhteistyösuhteiden hyödyntäminen ovat tulevaisuuden aluetaloudellisen kehityksen ja menestyksen avaintekijöitä.

Zelinsky (1971: 219-249) on tarkastellut muuttoliikkeitä yhteiskunnallisen kehityksen ilmentymänä ja osana ihmisten elämäntapaa. Liikkuvuustransitio-teorian mukaan muuttoliike on keskeinen tekijä yhteiskunnallisessa kehityksessä ja uudenaikaistumisprosessissa. Tässä on kuitenkin havaittu vaihteluja aluetyypeittäin (Kemper 1997: 237-243). Keskeisenä ajatuksena on kaikenlaisen liikkuvuuden lisääntyminen kehityksen myötä. Eri tavoilla rekisteröity muuttoliike on vain osa kokonaisliikkuvuutta, mutta sen syyt, määrä, muodot ja suuntautuminen ovat muuttuneet yhteiskunnan sosiaalitaloudellisen kehityksen myötä (Naukarinen 1983: 33).

Muuttoliike heijastaa yhteiskunnan kehitystä ja siinä tapahtuvia muutoksia. Muuttoliikkeitä ohjaavat rakenteellisten tekijöiden lisäksi yhä enemmän myös positiiviset odotukset ja mielikuvat. Inhimillisen pääoman tuottoon perustuvan muuttoliiketeorian perusteella opiskelu-, työ- ja perheuran alkuvaiheessa olevien nuorten aikuisten näkökulmasta alueiden välillä on suurimmat erot sen suhteen minkälaisia tulevaisuuden mahdollisuuksia ja näkymiä eri alueet tarjoavat (Laakso & Loikkanen 2000: 109). Näin ollen 1980-luvun ja sitä aikaisemmat muuttoteoriat eivät riitä kuvaamaan tietoyhteiskunnan rakenteita etätöiden ja pendelöinnin muutettua työssäkäynnin edellytyksiä. Teolliselle yhteiskunnalle ominainen kaupungistuminen ja keskittyminen on vaihtunut jälkiteollista yhteiskuntaa kuvastavaan monimuotoiseen muuttoliikkeeseen. Kaiken kaikkiaan toimintaympäristö on muotoutunut pitkän ajan kuluessa. Maatalousvaltaisilla ja teollistuneilla alueilla toimintaympäristön kehittämiseen on erilaiset lähtökohdat.

Alueellinen vetovoimaisuus

Kaupunkiseutujen kehitys segregoituu voimakkaasti. Koska seutukuntien menestyminen ja toi-

mivuus riippuvat paljolti ydinkaupunkien ja näiden kaupunkivyöhykkeiden kehityksestä, uhkaa näivetyminen Itä- ja Pohjois-Suomen suurehkoja kaupunkiseutuja Oulua lukuun ottamatta (Vartiainen 1999). Valtakunnallisesti menestyvillä alueilla on vahvat tietoteollisen talouden kehitysedellytykset, mutta silti osassa korkeakoulu- ja maakuntakeskuksia näyttää kehityskuva negatiiviselta. Ongelmaa kasvattaa opiskelemaan lähtevien nuorten jääminen suuriin kaupunkeihin ja tulomuuton tyrehtyminen pieniin kaupunkeihin.

Kaupunkien vahvistaminen ei ole ristiriidassa maaseudun kehittämisen kanssa, sillä osaamiskeskusten vahvistamisessa yhdistyvät molempien edut. Kysymys on ennemmin kaupunkiverkoston alueellisesta kattavuudesta. Tehokkuuden edistäminen tasa-arvon kustannuksella on talouspoliittinen kysymys. Riittävää alueellista tasa-arvoa ylläpitämällä voidaan saavuttaa taloudellisesti tehokkaampi kehitys, mikä pitkällä aikavälillä johtaa kestävämpään kasvuun. Tasapainon löytäminen näiden kahden välillä on kuitenkin vaikeaa.

Alueellinen kilpailukyky pohjautuu yhä vahvemmin kykyyn houkutelua erityisosaamista ja eri alojen ammattilaisia alueelle sekä ylläpitää alueen inhimillisiä resursseja. Teknologia korostaa koulutettua työvoimaa sijaintitekijänä. Perinteiset aluekehitystä selittävät teoriat eivät vielä huomioineet teknologian kehityksen ja aluetaloudellisen kasvun ja kehityksen välistä suhdetta. Myöhemmät kasvuteorian kehittäjät ovat todenneet innovaatioiden aluekehityksellisen merkityksen. Jälkiteollisessa informaatioyhteiskunnassa kaupunkien väliset lisääntyvät yhteydet sotkevat kasvuteorian oletukset. Teknologian merkitys aluekehityksessä ei liity vain kaupungistumiseen vaan koko aluerakenteeseen ja alueiden väliseen työnjakoon.

Alueellisten toimintojen rakenteiden tulisi olla riittävän monipuolisia palvelukseen yritysten tarpeita koko maassa. Koska yritysten tutkimus- ja kehittämistoiminnan merkitys alueelliselle kilpailukyvyllä kasvaa jatkuvasti on sen kehittämiseen kiinnitettävä huomiota. Uudet toiminnot ja verkostoyhteydet tarvitsevat rakentamiseen erityisesti tietovarantoa. Tähän kuuluvat oppi- ja tutkimuslaitokset, työvoiman koulutus ja ammattirakenne sekä yritysten toimipaikkojen teknologinen taso. Ellei perusedellytyksiä ole, tulee toimintaympäristöä monipuolistaa tukitoimenpitein ja uusin palveluorganisaatioin. On myös tärkeää turvata verkostoyhteydet toimintaympäristön ulkopuoliseen palvelutarjontaan (Vuorinen 1989). Toimintaympäristön henkinen ilmapiiri tulisi nostaa usein jopa aineellisten edellytysten edelle. Yhteisten tavoitteiden ja tulevaisuuden visioiden merkitys korostuu.

Nykyään suunnitellaan enemmän kuin kos-

Tämä teos on lisensoitu Creative Commons Nimeä 4.0 Kansainvälinen -käyttöluvalla. Tarkastele käyttöluoppa osoitteessa: <http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>

kaan, mutta suunnittelu on hajautunut useisiin organisaatioihin. Vuoden 1994 alusta voimaan tulleella alueiden kehittämisestä annetulla lailla (1135/1993) on kirkaat tavoitteet: ensinnäkin tukea alueiden omaehtoista kehittämistä ja toiseksi edistää alueellisesti tasapainoista kehitystä. Omaehtoisuustavoitteen toteuttamiseksi maakuntien liitoista tuli aluekehitysviranomaisia. Alueellisen kehittämisselityksen tulee tunnistaa ja kehittää alueellisia vahvuuksiaan. Lisäksi perusinfrastruktuuriin ylläpitoon ja tutkimusrahoitukseen tulee kiinnittää riittävästi huomiota. Omaehtoisesti voidaan hyödyntää olemassaolevien organisaatioiden synergiaedut erityisesti tutkimus- ja kehittämistoiminnan suhteen ja kehittää yritysten osaamisen tasoa.

Tahto ja päättäväisyys oman alueen kehittämiseksi tulee saattaa näkyväksi tietoisten suuntaviivojen valinnoilla. Jos kaupunki- ja aluesuunnittelu rakentuvat vahvan yksikkökohtaisen tulosajattelun varaan jää kokonaisuus helposti irralleen yksiköiden tavoitteista ja strategioista, nopeasta muutostahdistasta ja todellisista tapahtumista. Yhteiskuntasuunnittelu tulisi rakentaa itsenäisten yksiköiden yhteiseksi strategiaksi (Sotarauta 1996). Tällöin kommunikatiivinen ja neuvotteleva suunnittelu korostuu ja laajatkin tavoitteet saavutetaan tuloksekkaasti.

Väestörakenteen muutoksen alueellisia vaikutuksia

Erilaistunut väestön kehitys näkyy Suomen alue- rakenteessa yhä selvemmin. Muuttoliikkeen nettovoitto kohdistuu Uudellemaalle, Varsinais-Suomeen ja Pirkanmaalle eikä Itä-Suomessa ole enää todellisia kasvukeskuksia. Väestörakenne vanhenee heikon syntyvyyden ja poismuuton myötä yhä useammassa kunnassa. Väestön kehitys vaikuttaa välillisesti elinkeinorakenteeseen ja talouteen, mikä taas vaikuttaa alueiden menestymiseen ja menehtymiseen. Yhteiskunnan rakenteiden muutokset kuten työmarkkinoiden keskittyminen lisäävät alueiden välistä muuttoliikettä aiheuttaen polarisoitumista ja olemassa olevan infrastruktuuriin epätasaista kuormittumista (Kytö 1998: 73).

Taloudellisen menestyksen perusta elinkeinorakenteen kannalta on muuttumassa. Alueen maantieteellisen sijainnin merkitys on vähenemässä tietoliikenteen ja tietojenkäsittelyn kehityksen myötä. Inhimilliset resurssit, paikallisten palveluiden taso, miellyttävä ympäristö, elämisen laatu, sosiaaliset ja toiminnalliset verkostot sekä infrastruktuuri ovat tekijöitä, jotka nyt ja tulevaisuudessa vaikuttavat alueiden menestykseen (Puistotalo 1996: 61).

Kunnan asukasluvun väheneminen tietää kuntataloudellisia muutoksia, sillä vanhenevan ja vas-

taavasti nuoren koulutetun väestön alueellinen jakautuminen määrää kuntien taloudellisen tilanteen. Kuntien palvelujen tarve kasvaa asukasluvun kasvaessa ja pienenee asukkaiden vähentyessä. Ikärakenteen muuttuessa muuttuvat myös tarvittavat palvelut. Kuntien suurimmat tuloerät ovat verotulot ja valtion osuudet. Jälkimmäiset perustuvat kunnan asukaslukuun ja ikärakenteeseen. Verotuloja puolestaan tasataan verotulotasauksella, jolla varmistetaan kunnille 90 prosentin taso kuntien keskimääräisestä veropohjasta markkoina asukasta kohden laskettuna (Helin 1998: 85). Lankinen (1998: 60-63) on hahmotellut muuttoliikkeen kustannusvaikutuksia kuntien eri toimintojen kustannuksiin pohjautuen. Hänen mukaansa yksi muuttaja lisää tai vähentää kunnan käyttömenoja noin 17 000 markkaa. Toisaalta hän arvioi kasvun edellyttävän noin 5 000 markan investointia. Ongelmiin voidaan puuttua muun muassa yrityksiin ja investointien edellytyksiä parantamalla ja sitä kautta työpaikkoja lisäämällä. Erityisesti alueiden tulisi keskittyä vahvuuksiensa eli erityisosaamisen hyödyntämiseen.

Kiihtyvä muuttoliike on vakava uhka kuntien tulevaisuudelle. Muuttotappioalueilla väestö vähenee, syntyvyys laskee ja vanhusten osuus kasvaa. Väestörakenteen vinoutuminen rapauttaa pahimmillaan kunnan koko palvelurakenteen. Palvelujen lakkauttaminen kiihdyttää muuttoliikettä edelleen, minkä jälkeen kierrettä on vaikea pysäyttää. Keskityminen ja liian voimakas kasvu aiheuttavat ongelmia myös vastaanottavissa kunnissa.

Lopuksi

Väestön demografisen rakenteen alueellinen tutkimus on tärkeää, sillä kuntien tulevaisuus rakentuu vain ja ainoastaan ihmisten kautta. Väestön ominaisuudet kertovat koulutus- ja palvelutarpeet sekä kehityspotentiaalin. Tulevaisuuteen vaikuttavat ja kehitystä rajaavat monet tehdyt päätökset ja annetut kotimaiset ja ulkomaiset sitoumukset. Joudumme sitomaan hyvinvointivaltiota koskevan keskustelun yhä tiukemmin väestörakenteelliseen kehitykseen, sillä vanhenevan väestön yhteiskunta edellyttää toimiakseen muutoksia sekä yhteiskuntapolitiikassa että ajattelutavoissa. Tulevaisuus syntyy valinnoista: mitä paremmin päätösvaihtoehtoja ennakoitaan ja niiden seurauksia arvioidaan, sitä parempia valintoja voidaan tehdä.

Keskeisenä kysymyksenä nousee esille vanhenevan ja vastaavasti nuoren koulutetun väestön alueellinen sijoittuminen. Työelämässä joudutaan tulevaisuudessa kiinnittämään huomiota paitsi alueen työntekijöiden työkyvyn ja -motivaation ylläpitoon, myös työmarkkinoiden kykyyn hyö-

dyntää oman alueensa työvoiman osaaminen. Tuleeko Suomi jakautumaan väestörakenteeltaan vastakohtaisiin kuntiin, jolloin toisessa kunnassa valtaosa asukkaista olisi vanhuksia, toisessa lapsiperheitä ja jossain aivan toisaalla asuisivat urakettuneet miehet ja naiset? Liikkuvuuden – sekä alueellisen että ammatillisen – on katsottu olevan voimakkaasti yhteydessä henkilöiden ikään ja työkokemukseen. Eri ikäryhmien liikkuvuusalttius ei kuitenkaan ole muuttumaton luonnonlaki. Siksi on mahdollista, että työvoiman vanhetessa myös liikkuvuuden painopiste siirtyy nykyistä vanhempiin ikäryhmiin. Tämä kuitenkin edellyttää, että sille on olemassa riittävät reaaliset edellytykset.

Väestökehitys synnyttää haasteita maan osa-alueiden eriarvoistuuessa ja kehityksen keskittyessä kaupunkiin ja kasvukeskuksiin. Väestöllisiin haasteisiin vastaaminen edellyttää demografisten tekijöiden huomioon ottamista eri yhteiskuntapolitiikan lohkoilla. Väestöpolitiikalla voidaan pyrkiä muuttamaan ei-toivottavia ilmiöitä ja ehkäisemään epäsuotuisaa kehitystä. Tällaisina epäsuotuisina ilmiöinä on pidetty esimerkiksi vinoutunutta ikärakennetta, heikkenevää huoltosuhdetta, hallitsematonta muuttoliikettä, tarjonnan ja kysynnän kohtaamattomuutta työmarkkinoilla sekä alueellista segregoitumista. Väestöperusteinen aluepolitiikka ja alueiden huomioiminen esimerkiksi työllisyyspolitiikassa auttaisivat vanhenevien ja väestöltään vähenevien kuntien elinkelpoisuuden parantamisessa.

Ihmiset äänestävät edelleen jaloillaan ja muuttoliike on yhteiskunnallisten muutosten herkkä mittari. Tulevaisuuden haasteet ovat jo nyt ennakoitavissa erilaisten ennusteiden ja mallinnusten kautta. Miten väestöltään vanhenevat alueet selviytyvät tulevaisuudessa ja kuinka väestörakenteellinen segregoituminen tulee vaikuttamaan maamme kehitykseen? Demografisen rakenteen muutosten yhteiskunnallisiin vaikutuksiin tulisi valmistautua hyvissä ajoin, sillä kehitysprojekteilla ei ole tapana tehdä tulosta hetkessä.

Lähteet

- Aluekehityslain yleisperustelut (1135/93). Suomen säädöskokoelma. Painatuskeskus, Helsinki.
- Hautamäki, Lauri (1986). Alueellisen kehittämismekanismin teoreettisia perusteita. Tampereen yliopiston aluetieteen laitos, Tiedonantoja 26. 43 s.
- Hautamäki, Lauri (1988). Mitä kehitys on? Terra 100, 190-194.
- Helin, Heikki (1998). Asukasluvun muutos ja kunnan talous. Teoksessa Helin, Heikki & Seppo Laakso & Markku Lankinen & Ilkka Susiluoto: Muuttoliike ja kunnat. Kunnallissalan kehittämissäätiö, Tutkimusjulkaisut 15, 83-106.

- Karjalainen, Elli (1993). Väestön ikääntyminen alueellisenä ilmiönä Suomessa. Oulun yliopiston tutkimuksia 111. 143 s.
- Kemper, Frans-Josef (1997). Internal migration and the business cycle: the example of West Germany. Teoksessa: Blotvogel, Hans H. & Anthony J. Fielding (toim.): People, jobs and mobility in the New Europe, 227-245. Wiley, Chichester.
- Koskinen, Seppo & Tuija Martelin (1998). Viina tappaa keski-ikäisiä pääkaupunkiseudulla –Kuolleisuuden alue-erot 1990-luvulla. Kuntapuntari 2/1998, 66-70.
- Korpela, Kalevi (1995): Muuttoliikettä ja tulevaisuutta pohtimassa. Siirtolaisuus Migration 4/1995, 31-33.
- Kultalahti, Olli (1987). Yhteiskunnan muutokset ja tulevaisuuden haasteet muuttoliikkeelle. Teoksessa: Andersson, Kari & Anneli Junnto (toim.): Asumisen tulevaisuus. Asuntopolitiikan ja rakentamisen vaihtoehdot, 53-60. Asuntohallitus ja Rakennusalan Kustantajat RAK, Jyväskylä.
- Kytö, Hannu (1998). Muuttajan muuttuvat motiivit eräissä suomalaisissa kaupungeissa 1980- ja 1990-luvulla. Suomen Kuntaliitto, Acta 100. Helsinki. 310 s.
- Laakso, Seppo & Heikki A. Loikkanen (2000). Yritysten sijoittuminen, asukkaiden liikkuvuus ja kaupunkialueiden vuorovaikutus. Kaupunkipolitiikan yhteistyöryhmän julkaisu 1/00. 126 s.
- Lankinen, Markku (1998). Muuttoliikkeen vaikutukset kunnan menoihin. Teoksessa Helin, Heikki & Seppo Laakso & Markku Lankinen & Ilkka Susiluoto: Muuttoliike ja kunnat. Kunnallissalan kehittämissäätiö, Tutkimusjulkaisut 15, Vammala. 39-83.
- Naukarinen, Arvo (1983). Pohjoissuomalaisesta muuttoliikkeestä eräiden yhteiskunnallisten ja alueellisten kehitysnäkymien valossa. Teoksessa Melkas, Jussi (toim.): Pohjois-Suomalaisesta ihmisestä, 33-38. Oulun yliopisto, Pohjois-Suomen tutkimuslaitoksen julkaisuja C 50. Oulu.
- Nieminen, Mauri (1995). Ikääntyvä Suomi. Katsaus alueelliseen väestökehitykseen vuosina 1994-2030. 127 s. Suomen kuntaliitto, Helsinki.
- Puistotalo, Pekka (1996). Telematiikka yhteiskunnan palvelijana. Helsingin yliopisto, Maaseudun tutkimus- ja koulutuskeskuksen julkaisuja B: 16. Seinäjoki. 85 s.
- Sneck, Timo & Airi Pajunen (1994). Areenat kaupunkiseutujen tulkintamallina. Suomen kuntaliitto. Acta 27. 311 s.
- Sotarauta, Markku (1996). Alueellisten strategioiden kahdet kasvot - Klassinen suunnittelukone ja kommunikaatioprosessi. Tampereen yliopisto, <http://www.sjoki.uta.fi/sente/articles/aluestra.htm>.
- Stambol, Lasse Sigbjorn, Mats Johansson, Lars Olof Persson & Elli Rissanen (1997). Flytting og sysselsetting i nordiske land. Bruttoströmsanalyser og tilbudssidetilpasninger i de regionale arbeidsmarkedene. Nordisk Ministerråd, Tema Nord 599, 182 s.
- Tilastokeskus (2000). Väestönmuutokset kunnittain 1999. Tilastokeskus. Väestö 2000:6. 80 s.
- Vartiainen, Perttu (1999). Menestys kasaantuu yhä harvempiin keskuksiin. Helsingin Sanomat 16.7.1999.
- Vuorinen, Pentti (1989). Verkostotalous ja modernien yritysten toimintaympäristöt. Teoksessa Eskelinen H. & Virkkala S. (toim.) Talouden verkostot ja alueellinen muutos. Joensuun yliopisto, Karjalan tutkimuslaitoksen monisteita 4. 129 s.
- Zelinsky, Wilbur (1971). The Hypothesis of the Mobility Transition. The Geographical Review 61, 219-249.

NÄKÖKULMA

ANTTI VASANEN

Tietopalvelupäällikkö, FT
Varsinais-Suomen liitto

MUUTTOLIIKE JA 2020-LUVUN ALUEKEHITYS

Kommentaarissa Vasanen tuo esiin 2020-luvun aluekehityksen trendejä, joihin kuuluvat maahanmuutto, asiantuntijatyön muutokset sekä jatkuva kaupungistuminen. Lopussa hän pohtii aluekehityksen tulevaisuutta suhteessa kaupungistumiseen.

Asiasanat: aluekehitys, kaupungistuminen, asumistoiveet

Väestökehityksen iso kuva muutoksessa

Alueiden menestyksen ja niiden väestökehityksen välillä on vahva yhteys. Suuri osa asukkaista työskentelee asuinmaakunnassaan, mutta kaikki kuluttavat ja käyttävät alueen yksityisiä ja julkisia palveluja. Tämä synnyttää taloudellista toimeliaisuutta riippumatta asukkaan työmarkkina-asemasta tai yhteiskunnallisesta taustasta. Luonnollisesti väestön osaamisella ja yritystoiminnan tuottavuudella on suuri merkitys alueiden kehityksessä, mutta kasvavilla alueilla on lähtökohtaisesti etu puolellaan.

Myös Taru Järvinen nosti esiin samat kysymykset lähes 25 vuotta sitten ilmestyneessä artikkelissaan. Jo silloin demografinen kehitys herätti huolta aluekehityksen tilasta. Järvisen sanoin:

Suomi on kokenut suuren murroksen viimeisten kolmenkymmenen vuoden aikana, jolloin syntyvyys on laskenut nopeasti, väestön alueellinen ja rakenteellinen liikkuvuus on muodostunut vilkkaaksi sekä elinkeinorakenteen painopiste on siirtynyt erityisesti palvelu- ja tietointensivisiin elinkeinoihin keskittyen maan eteläisiin osiin.

Artikkelin ilmestyessä vuonna 2000 kuitenkin puolessa Suomen maakunnista syntyvyys oli kuolleisuutta suurempaa, kolmasosa sai muuttovoittoa kotimaasta ja kahta maakuntaa lukuun ottamatta kaikki saivat muuttovoittoa ulkomailta. Kuluneen reilun kahden vuosikymmenen aikana alueiden

demografinen kehitys on polarisoitunut voimakkaasti. Nyt vain Uusimaa kasvaa luonnollisen väestönmuutoksen myötä, maan sisäisestä muuttoliikkeestä hyötty enää neljä maakuntaa mutta toisaalta kaikki alueet kasvavat maahanmuuton seurauksena.

Väestömuutosta ja aluekehitystä koskevasa keskustelussa painopiste onkin siirtynyt yhä enemmän maahanmuuttoon. Kukaan ei odota enää nopeaa käännettä syntyvyyteen, ja luonnolliseen väestönmuutokseen liittyvät tavoitteet ovat siirtyneet syntyvyyden laskun hidastamiseen. Sen sijaan maahanmuuton välttämättömyydestä työvoimapulan hillitsemiseksi vallitsee huomattavan vankka yksimielisyys. Demografisten trendien vääjäämättä ennustamaa työikäisten ikäluokkien pienenmistä on mahdotonta kieltää.

Maahanmuutto on myös kasvanut viime vuosina erittäin nopeasti. Kun Suomen nettomaahanmuutto oli vielä vuonna 2020 noin 17 800 henkilöä, muutti vuonna 2023 Suomeen 57 900 ihmistä enemmän kuin täältä ulkomaille. Määrä siis yli kolminkertaistui muutamassa vuodessa. Vuoden 2023 luvusta noin kolmasosa selittyy Ukrainan sotapakolaisilla, mutta maahanmuutto olisi kasvanut merkittävästi ilman ukrainalaisiakin. Maahanmuutto on myös vahvasti alueellisesti jakautunut. Vaikka kaikki maakunnat saavat muuttovoittoa ulkomailta, suuntautuu valtaosa maahanmuutosta etenkin Uudellemaalle mutta myös Varsinais-Suomeen ja Pirkanmaalle. Maahanmuuton epätasaista jakau-

Aluekehityksen kannalta onkin tärkeää kyetä luomaan sellaisia alueita ja kaupunkitilaa, joka on paitsi yritysten myös yhä enemmän muuttajien kannalta vetovoimaista, ja siten myös pitovoimaista.

tumista voimistaa vielä maan sisäinen muuttoliike, sillä Uudenmaan lisäksi vain Varsinais-Suomi saa muuttovoittoa ulkomaalaistaustaisista.

Kuten muuttoliikkeessä yleensäkin, myös mahanmuutossa muuttoalttius vähenee jyrkästi ihmisten ikääntyessä. Suurin osa ulkomailta saadusta muuttovoitosta tulee työikäisten ja lasten ikäryhmistä. Maahanmuuton nopea kasvu ja sen keskittyminen suurimmille kaupunkiseuduille onkin alkanut näkyä myös alueiden väestörakenteessa. Kun vuonna 2020 alle 20-vuotiaiden määrä oli kasvussa vain Uudellamaalla, kasvoi lasten ja nuorten määrä vuonna 2023 jo neljässä maakunnassa. Maahanmuuton synnyttämää väestörakenteen nopeaa muutosta kuvaa hyvin esimerkki Varsinais-Suomesta. Vuonna 2020 alle 20-vuotiaiden määrä väheni maakunnassa 718 henkilöllä, mikä oli maan viidenneksi suurin pudotus. Sen sijaan vuonna 2023 lasten ja nuorten määrä kasvoi Varsinais-Suomessa maan toiseksi nopeimmin yli 500 henkilöllä.

Muuttoliikkeen ja aluekehityksen suhde

Taru Järvinen kirjoittaa artikkelissaan talouden ja muuttoliikkeen välisestä suhteesta, ja niiden vaikutuksesta aluekehitykseen. Järvisen mukaan

Taloudellinen tilanne ja työpaikkojen määrän kehitys muovaavat aluerakennetta muuttoliikkeen välityksellä siten, että noususuhdanteen aikana alueiden välinen muuttoliike kiihtyy ja laskusuhdanteen aikana yleensä vähenee.

Tämän perinteisen näkökulman mukaan työpaikkakehitys ohjaa muuttovirtoja niin, että yhden alueen työpaikkamäärän kasvu houkuttelee muuttajia heikomman työllisyystilanteen alueilta.

Monin osin tämän suuntainen muuttoliikedynamiikka pitää yhä paikkansa. Kuvaavana esimerkkinä tästä toimii Uudenkaupungin autotehtaan tuotantomuutokset, joilla on paikallisesti hyvin suuria vaikutuksia työvoiman kysyntään. Tehtaalla on ollut sekä useiden satojen henkilöiden massarekrytointeja että laajoja lomautuksia ja irtisanomisia. Uudenkaupungin nettomuutto on vaihdellut voimakkaasta muuttovoitosta huomattavaan muuttotappioon teollisen tuotannon työllisyystilannetta mukaillen.

Perinteisessä teollisessa tuotannossa työpaikkojen tarjonta siis toimii yhä muuttoliikkeen ajurina. Kysymys kuitenkin kuuluu, mikä on yllä mainitun esimerkin vaikutus Uudenkaupungin ja Vakka-Suomen alueen kehitykselle? Autotehdas on houkuttellut sadoittain matalasti koulutettuja

Tämä teos on lisensoitu Creative Commons Nimeä 4.0 Kansainvälinen -käyttöluvalla.
Tarkastele käyttö lupaa osoitteessa: <http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>

Kuva: AdobeStock.

kokoonpanotyöntekijöitä, jotka eivät ole muuttoliiketilastojen mukaan sitoutuneet kovinkaan vahvasti tehdaspaikkakuntaan, vaan töiden loputtua muuttavat pois kuka minnekin. Alueen vetovoiman rinnalla onkin alettu puhua myös pitovoimasta, alueen pitää olla muuttajan näkökulmasta houkutteleva muutenkin kuin pelkästään työpaikkana.

Eryityisesti korkeasti koulutettujen tietotyöläisten osalta lineaarinen yhteys taloudellisen tuotannon ja muuttoliikkeen välillä näyttää ainakin osin heikentyneen. Myös Järvinen tunnistaa artikkelissaan merkkejä teollisen yhteiskunnan aikana luotujen muuttoliiketeorioiden kyvyttömyydestä kuvata tietoyhteiskunnan väestökehitystä. Hän kirjoittaa, että ”muuttoteoriat eivät riitä kuvaamaan tietoyhteiskunnan rakenteita etätöiden ja pendelöinnin muutettua työssäkäynnin edellytyksiä.”

Pian Järvisen artikkelin ilmestymisen jälkeen käynnistyi myös Richard Floridan alullepanema keskustelu luovien luokkien merkityksestä kaupunkien kehitykselle. Vaikka Floridan luomaa luovan luokan (*creative class*) käsitettä on kritisoitu laajasti, voi sen kautta silti hahmottaa muuttoliikkeen mekanismeissa tapahtuneiden muutosten vaikutusta yhteiskuntaan ja aluekehitykseen. Keskeistä aluekehityksen ja muuttoliikkeen kannalta on nimenomaan asuinpaikan ominaisuuksien merkitys muuttoliikkeen vetovoima- ja etenkin pitovoima-

tekijänä. Korkeasti koulutetut *luovat luokat* eivät välttämättä muuta enää ensisijaisesti työpaikkojen perässä, vaan asuinympäristön *ameniteetien* eli niiden houkuttelevuutta lisäävien ominaisuuksien merkitys on lisääntynyt muuttopäätösten taustalla.

Aluekehityksen kannalta korkeasti koulutetun ja korkean tuottavuuden työvoiman saatavuus on ensiarvoista. Vaikka työvoiman osaaminen on aina ollut keskeinen aluekehityksen lähtökohta, on sen merkitys korostunut voimakkaasti digitalisointuneessa yhteiskunnassa. Alueiden kehityserojen ja kasvupotentiaalin vertailuissa perinteisen bruttokansantuotteen rinnalle ja jopa sen ohi ovatkin nousseet esimerkiksi alueen tutkimus- ja kehittämispanostusten tai tohtoriksi kouluttautuneiden määrien tarkastelut. Mielenkiinto on siis alkanut siirtyä tuotannollisista kysymyksistä alueen työmarkkinoille osallistuvan väestön ominaisuuksiin. Aluekehityksen kannalta onkin tärkeää kyetä luomaan sellaisia alueita ja kaupunkitilaa, joka on paitsi yritysten myös yhä enemmän muuttajien kannalta vetovoimaista, ja siten myös pitovoimaista.

Aluekehityksen tulevaisuus

Sami Moisio on kuvannut Suomen aluepolitiikan vaiheita kirjassaan *Valtio, alue, politiikka*. Moisio esitti 2010-luvun alun kontekstissa, että Suomessa

on käynnissä siirtymä hajautetusta kilpailuvaltiosta kohti metropolivaltiota, jossa kasvua ohjataan voimakkaasti Helsinki-keskeiselle Etelä-Suomen metropolivyöhykkeelle. Vaikka Moisio kuvaamaan metropolivaltion kaltainen alueellinen kehitys ei ole lähtenyt sellaisenaan Suomen aluepoliittisessa todellisuudessa syntymään, on väestön ja tutkimukseen, kehittämiseen ja innovointiin tehtyjen panostusten kasautuminen muutama suuri kasvukeskus kuitenkin kiihtynyt.

Koronapandemian siirtäessä toimistotyöläiset etätöihin käynnistyi keskustelu sijainnin merkityksestä aluekehityksen tulevaisuudelle. Vaikka pandemian yhteydessä realisoitui jonkin verran patoutunutta maallennuuttoa, palautui suurimpien kaupunkien kasvu entiselleen kuitenkin nopeasti pandemian päätyttyä. Kaupunkien kasautumiseduissa ja ihmisten asumistoiveiden isossa kuvasa ei näytä tapahtuneen merkittäviä muutoksia. On myös hyvä muistaa, että suurin osa työpaikoista ei mahdollista etätöiden tekemistä ollenkaan, ja etätöiden mahdollistama muuttoliikekin on suuntautunut ennemminkin pääkaupunkiseudulta Turkuun, Tampereelle ja muualle Etelä-Suomeen kuin Itä- ja Pohjois-Suomen harvaan asutuille alueille.

Suomi näyttää yhä seuraavan Ruotsin jo huomattavasti aiemmin tapahtunutta kaupungistumiskehitystä, jossa harvaan asuttu maaseutu

tyhjenee ja suurkaupunkiseutujen suhteellinen merkitys kasvaa. Vaikka aluepolitiikan tasolla tuskin ollaan menossa varsinaiseen suurkaupungistumisesta edistävään metropolivaltion vaiheeseen, jatkuu kaupungistumiskehitys silti nopeana. Ihmiset äänestävät jaloillaan muuttopäätöksiä tehdessään, ja muuttokohteena on yhä useammin Etelä-Suomen taajaan asutut alueet – oli kyse sitten maahanmuutosta tai maan sisäisistä muuttovirroista.

Aluekehityksen kannalta kysymys kuuluu, kuinka kauan kaupungistumiskehitys jatkuu. Loputtomiin maaseutu ei voi tyhjentyä, vaan jossain vaiheessa väestökehityksen täytyy tasaantua. Ruotsin esimerkin mukaisesti voidaan tulevaisuudessa nähdä myös vastamuuttoa ja vireiden pikkukaupunkien kasvua. Aluekehityksen kannalta ongelma ei sinänsä ole maaseutukuntien pieni koko, onhan nytkin kuntien kokokirjo huomattavan suuri. Muutos pienempään on kuitenkin aluekehityksen kannalta aidosti vaikea. Onnistuneeseen muutokseen tarvitaan suunnitelmallisuutta, mikä onnistuu vain huomioimalla asia pienenevien kuntien strategioissa. Katteettoman kasvun tavoittelun sijaan väestön hallittu väheneminen pitää huomioida tavoitteissa, jolloin muutokseen on mahdollista varautua ja kunnan pienuudesta on mahdollista löytää myös etuja.

Lähteet

- Florida, Richard (2002). *The Rise of the Creative Class*. Basic Books, New York.
- Hanell, Tomas, Markku Mattila, Toni Ahvenainen & Mika Raunio (2023). Joko lähdit, vastaahan tulit? Ulkomaalaistaustaisten henkilöiden muuttoliike Suomessa vuosina 2010–2021. *Migration–Muuttoliike 2/2023*, 34–41.
- Järvinen, Taru (2000). Alueellisen kehittyneisyyden ja muuttoliikkeen välinen problematiikka. *Siirtolaisuus–Migration 3/2000*, 27–31.
- Kurikka, Heli & Jari Kolehmainen (2023). Korkeakoulutus muuttoliikkeen ajurina: keski- ja korkeakoulukaupunkien näkökulma. *Migration–Muuttoliike 2/2023*, 4–11.
- Makkonen, Teemu, Tommi Inkinen & Simo Rautiainen (2022). Mapping spatio-temporal variations of shrinkage in Finland. *Fennia 200(2)* 137–156.
- Moisio, Sami (2012). *Valtio, alue, politiikka: Suomen tilasuhteiden sääntely toisesta maailmansodasta nykypäivää*. Vastapaino, Tampere.
- Syssner, Josefina (2022). What can geographers do for shrinking geographies? *Fennia 200(2)* 98–119.
- Tervo, Hannu (2023). Oliko koronapandemialla vaikutusta maassamuuttoon ja aluekehitykseen? *Migration–Muuttoliike 2/2023*, 14–19.
- <https://commons.wikimedia.org>

NÄKÖKULMA

NIINA KOTAVAARA

Väitöskirjatutkija, Oulun yliopiston Kerttu Saalasti Instituutti;
Maantieteen tutkimusyksikkö, Oulun yliopisto

KORKEAKOULUTETUN TYÖVOIMAN LIKKUVUUS OSANA VÄESTÖNKEHITYKSEN, MUUTTOLIIKKEEN JA ALUEKEHITYKSEN VÄLISTÄ DYNAMIIKAA

Kommentaarissaan Kotavaara tarkastelee Suomen aluekehitystä korkeakoulutetun työvoiman liikkuvuuden ja korkeakouluverkoston suhteen sekä pohtii Suomen vetovoimaisuutta korkeakoulutetuille maahanmuuttajille.

Avaisanat: Aluekehitys, korkeakoulutetut, työvoiman liikkuvuus

Taru Järvinen käsittelee vuonna 2000 julkaisussa artikkelissaan Suomen aluekehityksen ja alueiden välisen muuttoliikkeen välisiä yhteyksiä. Järvinen analysoi erityisesti väestönkehityksen, elinkeinorakenteen muutoksen ja väestön liikkuvuuden vaikutuksia alueiden kehitykseen ja alueiden välisen kehityserojen kasvamiseen 1900-luvun loppupuolella. Kommentoin Järvisen artikkelia vuoden 2000 jälkeen toteutuneen väestönkehityksen, alueiden välisen muuttoliikkeen, korkeakoulutetun työvoiman liikkuvuuden sekä erityisesti maahanmuuton näkökulmasta.

Maahanmuutto ja kuntien välinen muuttoliike keskittävät väestöä ja lisäävät kuntien välisiä eroja

Järvinen nostaa artikkelissaan yhdeksi aluekehityksen keskeisimmistä huolenaiheista väestönkehitykseen ja -rakenteeseen liittyvät muutokset. Hän mainitsee erityisesti syntyvyyden nopean laskun, suurinta osaa kunnista vaivaavan negatiivisen luonnollisen väestönlisäyksen sekä alueiden väliset kuolleisuuserot, joiden hän toteaa nousseen kuntien toimeentulon ja menestyksen keskeisiksi ongelmiksi. Yli 20 vuotta myöhemmin on nähtävissä, että huoli ei ollut aiheeton. Työikäisen

väestön väheneminen ja väestön ikääntyminen ovat johtaneet muun muassa huoltosuhteen heikkenemiseen, hyvinvointivaltion palvelutarjonnan ylläpitämiseen liittyviin haasteisiin sekä sosiaali- ja terveysalaa ja useita muita aloja vaivaavaan työvoimapulaan.

Vuonna 2000 Suomen väestönkasvu perustui vielä luonnolliseen väestönlisäykseen eli syntyneiden määrä oli koko maassa suurempi kuin kuolleiden määrä. Luonnollinen väestönlisäys kuitenkin kääntyi negatiiviseksi vuonna 2016, jonka jälkeen väestönkasvu on perustunut maahanmuuttoon. Lisäksi niiden kuntien osuus, joissa luonnollinen väestönlisäys on negatiivinen, on kasvanut. Kun Järvisen mukaan vuonna 1999 kolme kuntaa viidestä (62 %) kärsi negatiivisesta väestönlisäyksestä, kärsii siitä nykyään yhdeksän kuntaa kymmenestä (89 %). Jopa osa suurimmista kaupungeista kärsii negatiivisesta väestönlisäyksestä. Sen lisäksi, että maahanmuutto on kompensoinut negatiivista väestönlisäystä nostamalla Suomen väkilukua, se on myös laskenut väestön keski-ikää ja nostanut syntyvyyttä. Suurin osa maahanmuutosta on kuitenkin kohdistunut Helsinkiin ja muihin suurimpiin kaupunkeihin. Yhteensä maahanmuutto on lähes viisinkertaistunut vuoden 2000 jälkeen. Maahanmuuton ja sen merkityksen viimeaikaisesta no-

peasta kasvusta kertoo se, että Järvinen ei käsittele artikkelissaan lainkaan maahanmuuton roolia osana väestönkehityksen, muuttoliikkeen ja aluekehityksen välistä dynamiikkaa.

Helsinki ja muut suurimmat kaupungit ovat kasvaneet houkuttelemalla maahanmuuttajia ja nuorta väestöä työ- ja opiskelumahdollisuuksillaan. Samalla monien, erityisesti harvaan asutulla maaseudulla sijaitsevien, pienempien kuntien väestö on vanhentunut ja vähentynyt. Koronapandemia vaikutti hetkellisesti muuttoliikkeen suuntaan. Esimerkiksi Helsinki menetti vuosien 2020–2022 aikana väestöään muille kunnille. Muuttoliike näyttää sittemmin pääosin palautuneen koronaa edeltäneelle kehitysuralle.

Suurimpien kaupunkien väestönkasvun logiikka näyttää kuitenkin olevan joka kaupungissa omanlaisensa. Esimerkiksi Tampere on viime vuosina kerännyt asukkaita yhtä paljon sekä muista kunnista että ulkomailta. Sen sijaan esimerkiksi Vantaan väestönkasvu on perustunut maahanmuuttoon ja luonnolliseen väestönlisäykseen. Lisäksi esimerkiksi vuonna 2022 Uusimaa ja Pirkanmaa olivat ainoita maakuntia, joka saivat muuttovoittoa Suomen sisällä muuttaneista ulkomaalaistaustaisista henkilöistä. Kokonaisuutena väestönkehitys, maahanmuutto ja maan sisäinen muuttoliike ovat lisänneet kuntien välisiä eroja väestön määrän ja väestörakenteen suhteen.

Korkeakoulutetut keskittyvät, mutta alueellisella korkeakouluverkostolla on vaikuttavuutta

Järvisen mukaan ”alueellinen kilpailukyky pohjautuu yhä vahvemmin kykyyn houkuttaa erityisosaamista ja eri alojen ammattilaisia alueelle sekä ylläpitää alueen inhimillisiä resursseja”. Yli 20 vuotta myöhemmin näkemys on entistä ajankohtaisempi. Suomessa on useilla korkeakoulutusta vaativilla aloilla niin merkittävä puute osaavista työntekijöistä, että sen arvioidaan hidastavan maan talouskasvua. Taustalla vaikuttavat muun muassa väestönkehityksen haasteet, työntekijöiden ja työpaikkojen alueelliset kohtaanto-ongelmat sekä uudet osaamistarpeet.

Suomessa on alueellisesti poikkeuksellisen kattava korkeakouluverkosto, jonka tarkoituksena on edistää korkeakoulutetun työvoiman saataavuutta myös suurimpien kaupunkien ulkopuolella. Alueiden välillä on kuitenkin suuria eroja sen suhteen, kuinka hyvin ne onnistuvat hyödyntämään alueellaan koulutetun osaamispotentialin. Ylemmän korkeakoulututkinnon vuosina 2000–2015 suorittaneiden muuttokäyttäytymistä selvittänyt tutkimus osoitti, että keskimäärin noin puolet tut-

kinnon suorittaneista jää opiskelukaupunkiseudulle valmistumisen jälkeen. Kuitenkin pienimmät ja asukasluvultaan taantuvat korkeakouluseudut menettävät noin neljä viidesosaa alueella koulutetuista tai jopa enemmän. Pääkaupunkiseudun pitovoimasta kertoo se, että yli 80 prosenttia Uudellamaalla vuosina 2009–2022 ammattikorkeakoulututkinnon tai ylemmän korkeakoulututkinnon suorittaneista on jäänyt valmistumisen jälkeen Uudellemaalle.

Korkeakoulutettujen voimakasta keskittymistä pääkaupunkiseudulle kuvaa se, että lähes kaksi viidestä ammattikorkeakoulututkinnon tai ylemmän korkeakoulututkinnon vuosina 2009–2022 suorittaneesta on valmistumisen jälkeen muuttanut tai jäänyt opiskelupaikkakunnalleen Uudellemaalle. Lisäksi keskittymistä tapahtuu myös pääkaupunkiseudun ulkopuolella. Ainakin ylemmän korkeakoulututkinnon suorittaneet näyttävät valmistuttuaan olevan taipuvaisia muuttamaan opiskelukaupunkiseutuaan suuremmille kaupunkiseuduille. Muuttoja tapahtuu kuitenkin myös toiseen suuntaan. Alueellisesti kattavan korkeakouluverkoston vaikuttavuudesta on hyvä osoitus se, että pienillä kaupunkiseuduilla ylemmän korkeakoulututkinnon suorittaneista lähes kolmasosa muutti valmistumisen jälkeen maaseutualueille, pieniin kaupunkeihin tai sellaisille kaupunkiseuduille, joilla ei ole omaa korkeakoulua.

Yleisesti ottaen ylemmän korkeakoulututkinnon suorittaneiden liikkuvuus näyttää Suomessa olevan aktiivisinta heti valmistumisen jälkeen. Asuinpaikka valitaan pääasiassa vuoden kuluessa valmistumisesta, mahdollisesti ensimmäisen työpaikan perusteella, ja tämän jälkeen muuttokynnys on korkea ja liikkuvuus vähäistä. Korkeakoulutettujen houkuttelemisen alueelta toiselle ei siis tämän jälkeen ole helppoa. Tämä vaikuttaa merkittävästi aluekehityksen ja muuttoliikkeen väliseen dynamiikkaan.

Riittääkö Suomen vetovoima houkuttelemaan ulkomaalaisia korkeakoulutettuja ja korkeakouluopiskelijoita?

Koulutusjärjestelmän tarjoamat ratkaisut osajapulaan ovat jossain määrin hitaita, eivätkä ne väestönkehityksen takia yksin riitä ratkaisemaan työvoimapulaa. Tämän havaitseminen on viime vuosina kiihdyttänyt julkista keskustelua Suomen vaikeuksista houkuttaa ulkomaalaisia korkeakoulutettuja osaajia. Hallituksen vuonna 2017 käynnistämän *Talent Boost* -ohjelman tavoitteena on ollut luoda puitteet eri toimijoiden yhteistyölle kansainvälisten osaajien houkuttelemiseksi ja

Tämä teos on lisensoitu Creative Commons Nimeä 4.0 Kansainvälinen -käyttöluvalla. Tarkastele käyttöluvaa osoitteessa: <http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>

kotouttamiseksi. Tämän lisäksi on muun muassa käynnistetty kansainvälisille osaajille kohdennettu maakuvatyö Suomen vetovoiman kehittämiseksi, kehitetty erityisasiantuntijoiden oleskelulupajärjestelmää sekä laadittu kansainvälisen rekrytoinnin opas tukemaan työnantajia ulkomaalaisten työntekijöiden rekrytoimisessa. Lisäksi tavoitteena on ollut lisätä ulkomaalaisten opiskelijoiden määrää korkeakouluissa ja edistää heidän työllistymistään Suomeen.

Eriyriasiantuntijatehtävissä työskentelevien ulkomaalaistaustaisten määrä onkin lähes kolminkertaistunut vuodesta 2010 vuoteen 2022 mennessä. Lisäksi ammattikorkeakouluissa ja yliopistoissa opiskelevien ulkomaalaisten määrä on lähes kaksinkertaistunut samalla ajanjaksolla. Eriyriasiantuntijoiden ensimmäisten oleskelulupahakemusten kuukausittaiset määrät ovat kuitenkin laskeneet melko tasaisesti vuoden 2022 jälkeen. Osasyynä tähän on Venäjän kansalaisten jättämien oleskelulupahakemusten merkittävä vähentyminen, jonka taustalla on Venäjän Ukrainassa käymä hyökkäyssota. Lisäksi Suomen vetovoima ulkomaalaisten korkeakoulutettujen työntekijöiden, yrittäjien ja korkeakouluopiskelijoiden näkökulmasta on heikompi kuin pohjoismaisissa verrokki-maissa, Ruotsissa, Norjassa ja Tanskassa, mikä käy ilmi OECD-maiden houkuttelevuutta selvittäneestä tuoreesta vertailusta. Suomi ei sijoittunut vertailussa kymmenen houkuttelevimman maan joukkoon. Viimeaikaiset merkit Suomen vetovoiman heikentymisestä ovat huolestuttavia ja herättävät kysymyksen: Miltä näyttää Suomen tulevaisuus, jos emme pysy mukana kansainvälisessä kilpailussa ulkomaalaisesta korkeakoulutetusta työvoimasta ja korkeakouluopiskelijoista?

Yleisesti ottaen ylemmän korkeakoulututkinnon suorittaneiden liikkuvuus näyttää Suomessa olevan aktiivisinta heti valmistumisen jälkeen. Asuinpaikka valitaan pääasiassa vuoden kuluessa valmistumisesta, mahdollisesti ensimmäisen työpaikan perusteella, ja tämän jälkeen muuttokynnys on korkea ja liikkuvuus vähäistä. Korkeakoulutettujen houkuttelemisen alueelta toiselle ei siis tämän jälkeen ole helppoa. Tämä vaikuttaa merkittävästi aluekehityksen ja muuttoliikkeen väliseen dynamiikkaan.

Määrittääkö väestönkehitys aluekehityksen suunnan?

Lopuksi Järvinen nostaa keskeisenä aluekehityksen tulevaisuudenkysymyksenä esille vanhenevan ja toisaalta nuoren koulutetun väestön alueellisen sijoittumisen. Hän kysyy ”tuleeko Suomi jakautumaan väestörakenteeltaan vastakohtaisiin kuntiin, jolloin toisessa kunnassa valtaosa asukkaista olisi vanhuksia, toisessa lapsiperheitä ja jossain aivan toisaalla asuisivat urakeskittyneet miehet ja naiset?” Tähän voidaan vastata nyt, että osittain näin on tapahtunut.

Nuori ja koulutettu väestö on keskittynyt pääasiassa suurimmille kaupunkiseuduille. Niillä 65-vuotiaiden ja sitä vanhempien osuus on huomattavasti maan keskiarvoa pienempi, ja vain Espoossa, Vantaalla ja Oulussa alle 15-vuotiaiden osuus ylittää maan keskiarvon. Lisäksi kunnissa, joissa yli 65-vuotiaiden osuus on suuri, lapsiperheiden osuus on maan keskiarvoon verrattuna yleensä melko pieni ja päinvastoin. Toisin sanoen kuntien väliset väestörakenteelliset erot ovat kasvaneet väestönkehityksen, maahanmuuton ja kuntien välisen muuttoliikkeen seurauksena.

On kuitenkin tärkeää huomata, että Suomessa on monia maaseutumaisia alueita, jotka ovat onnistuneet rakentamaan menestyviä yritysesysteemejä, joissa mikro- ja pienyritykset ovat pystyneet kasvattamaan liikevaihtoaan myös pidemmällä aikavälillä. Osa kasvualueista sijoittuu väestönkehityksen kannalta pitovoimaisille maaseutualueille ja osa väestöään menettäville maaseutualueille. Kun esimerkiksi väestön- tai talouskasvua mitataan absoluuttisina lukuina, suurten kaupunkiseutujen ulkopuolella sijaitse-

vien alueiden menestyvä yritystoiminta ja elinvoima jäävät helposti tunnistamatta. Väestönkehitys ja alueiden elinvoiman kehitys eivät kulje täysin käsi kädessä.

Lähteet

- Kotavaara, Niina, Ossi Kotavaara, Jarmo Rusanen & Toivo Muilu (2018). University Graduate Migration in Finland. *Geoforum* 96, 97–107.
- Kotavaara, Ossi, Björk, Pauliina, Saarela Martti & Matti Muhos (2024). *Alue- ja väestötaloudellinen katsaus mikroyritysten sekä pienten ja keski suurten yritysten alueelliseen kehitykseen*. Kunnallissalan kehittämissäätiön Julkaisu 66.
- Neave, Guy, (2011). Patterns. Walter Rüegg (toim.) *A History of the University in Europe. Volume 4: Universities since 1945*. Cambridge University Press, Cambridge, s. 31–69.
- OECD (2023). What is the best country for global talents in the OECD? Migration Policy Debates, 2023(29).
- Tilastokeskus (2024a). Suomen virallinen tilasto (SVT): Syntyneet. ISSN=1798-2391. Helsinki: Tilastokeskus. Saatavilla <https://stat.fi/tilasto/synt>. Luettu 17.8.2024.
- (2024b). Suomen virallinen tilasto (SVT): Muuttoliike. ISSN=1797-6766. Helsinki: Tilastokeskus. Saatavilla: <https://stat.fi/tilasto/muutt>. Luettu 17.8.2024.
- (2024c). Suomen virallinen tilasto (SVT): Työssäkäynti. ISSN=1798-5528. Helsinki: Tilastokeskus. Saatavilla: <https://stat.fi/tilasto/tyokay>. Luettu 17.8.2024.
- (2024d). Suomen virallinen tilasto (SVT): Väestörakenne. ISSN=1797-5379. Helsinki: Tilastokeskus. Saatavilla: <https://stat.fi/tilasto/vaerak>. Luettu 17.8.2024.
- (2023a). Suomen virallinen tilasto (SVT): Opiskelijat ja tutkinnot. ISSN=1798-7644. Helsinki: Tilastokeskus. Saatavilla: <https://stat.fi/tilasto/opiskt>. Luettu 17.8.2024.
- (2023b). Suomen virallinen tilasto (SVT): Väestön koulutus rakenne. ISSN=1799-4586. Helsinki: Tilastokeskus. Saatavilla: <https://stat.fi/tilasto/vkour>. Luettu 17.8.2024.
- Vaattovaara, Mari & Jenni Airaksinen (2024). *Seutukaupungit: uusiutumisen ja elinvoiman edelläkävijät?* Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisu 2024:24.
- Valtioneuvosto (2021). *Koulutus- ja työperusteisen maahanmuuton tiekartta 2035*. Valtioneuvoston julkaisu 2021:74.
- Vipunen - opetushallinnon tilastopalvelu (2024). *Korkeakoulusta valmistuneiden työllistyminen, alueellinen sijoittuminen ja ammattiasema*. Opetushallinnon ja Tilastokeskuksen tietopalvelusopimuksen aineisto 4.3. Saatavilla: https://vipunen.fi/fi-fi/_layouts/15/xviewer.aspx?id=/fi-fi/Raportit/Korkeakoulusta%20valmistuneiden%20sijoittuminen%20-%20analyysiraportti.xlsx. Luettu 17.8.2024.

Kuva: AdobeStock.

EXTERNAL BORDER MANAGEMENT AS AN INSTRUMENT OF MIGRATION CONTROL

THE FINNISH-RUSSIAN BORDER

KATHARINA KOCH

Maastricht University, The Netherlands.

This article deals with the Finnish-Russian border in light of the European external border control policy and its impact on immigration. The 1985 Schengen agreement removed internal European border controls and external border protection became a major concern of the European Union (EU) and heads of states. The European discourse towards immigration changed during the last decade and patterns show tighter external borders. This research follows the Copenhagen school of security and scrutinises the Finnish external border approach under the aspect of immigration. It analyses the socio-economic importance of the Finnish-Russian border in comparison to the European trend that decreases the penetrability of external borders. The study results show that the Finnish policy approach focuses on regional development in order to achieve economic balance in the border regions. This approach is supposed to increase security by economic rather than by traditional border control strategies.

Artikkeli julkaistu Siirtolaisuus-Migration lehdessä 4/2013

Introduction

The current discourse on immigration in Europe includes concepts referring to societal threats, terrorism, and Islamic fundamentalism that links the issue with risk and security concerns (Neal, 2009, pp. 352-353). In 2004, the European Council states that the management of immigration flows needs to be supported by establishing additional security measures that already come into force at the external borders of the European Union (EU) (European Council, 2004). This was a partial result of the terror attacks in the USA (9/11) and the following bombings in Madrid (2004). The portrayal of unauthorized immigrants as potential terrorists gives European governments the ability to introduce stricter immigration policies (ibid). The latter often refers explicitly to terrorism as an important issue that is addressed in EU policy proposals.

Several scholars (Huysmans, 2000; Neal, 2009; Bigo, 2009) argue that a *securitisation of migration* emerged in Western Europe during the last thirty years and has gained greater attention since the terror attacks in the 21st century. Although the EU tries to increase integration in migration policies, the process is significantly impeded by the public and political migration discourse that represents an increasing reluctance among the European population towards immigration (Léonard, 2010b). Wunderlich (2012, p. 3) points out that the social construction of migration as a threat to internal security leads to anxiety among the local population.

An important political actor in the European security framework is Finland. Geographically speaking, Finland shares the longest external border of the EU -- approximately 1340 km -- with Russia. For this reason, the Finnish-Russian border is an important unit of analysis which can be used to understand the meaning of European external borders as an instrument of immigration control. This study examines the factors influencing border management based on the concept of the Copenhagen school of security that seeks to identify the process of securitising different policy domains, such as immigration. The question that is answered in the following tackles the Finnish external border approach and why it is not connected to immigration control policies as in comparison to the other EU external borders. Huysmans (2000, p. 751) argues that securitisation of migration is a process that can be traced back since the 1980's when the political construction of the migration discourse was concentrated on the destabilizing effects of certain economic and politi-

cal areas; such as employment, the social welfare system and crime prevention. Although the theory of securitisation mainly focuses on military border surveillance techniques, this research presents the hypothesis that, in the case of Finland, border management is less influenced by military issues but rather by economic factors that are necessary for future regional development; including immigration. Laine (2012, p. 51) shows that the Finnish-Russian border is often compared to the Mexican-American border since it divides countries of highly unequal socio-economic patterns. He furthermore points out that people move from underdeveloped Russian areas to Finland in order to find higher paid work and to experience higher living standards. Therefore, Finland concentrates its efforts on development in the neighbouring regions to trigger the beneficial exchange of goods, people, and capital for both countries that lead to stability and security.

Finland- A country of Immigration

As one of the Nordic countries, Finland contains a peculiar position within the European Union. Positioned at the Northern margins of the EU, it shares the longest external European border with Russia. The relationship between both countries is historically remarkable because it was dominated by territorial conflicts and genocide during the World Wars. The Second World War left its marks on Finland that was obliged to pay reparations to the Soviet Union until the 1950's. Since then, Finland was able to develop into one of the most important industrial European economies by rapid industrialisation and urbanisation (Korkiasaari & Söderling, 2003, p. 2). According to the authors Korkiasaari and Söderling (2003), Finland was not an immigration country until the collapse of the Soviet Union that led to high numbers of immigrants from former Soviet Union countries (p. 7). The civil war in former Yugoslavia and the conflicts in Africa and countries located in the Near East have caused an additional inflow of refugees into Finland. As can be seen on figure 1, most foreigners in 2011 originated from the former Soviet Union but the number of refugees from war prone countries such as Afghanistan, Iraq, and Somalia also increased from 2001 onwards (Statistics Finland, 2011).

The following figure shows immigration to Finland in the period 1990-2012. It is important to notice that only permanent immigration is reflected in the statistical data and not for example, temporary labour immigrants and international students. It clearly shows that after the Finnish recession at the end of the 1990's, immigration

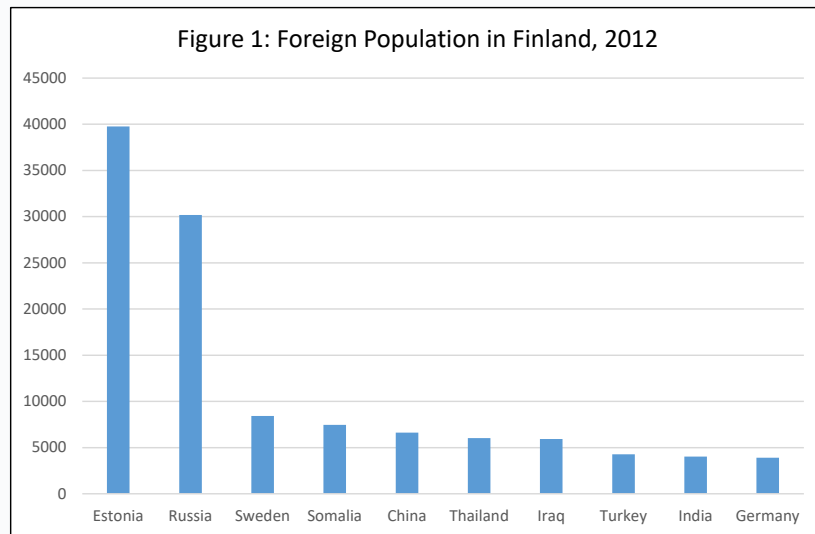

Figure 1: Foreign Population in Finland at the end of 2011. Data Source: Statistics Finland, 2011.

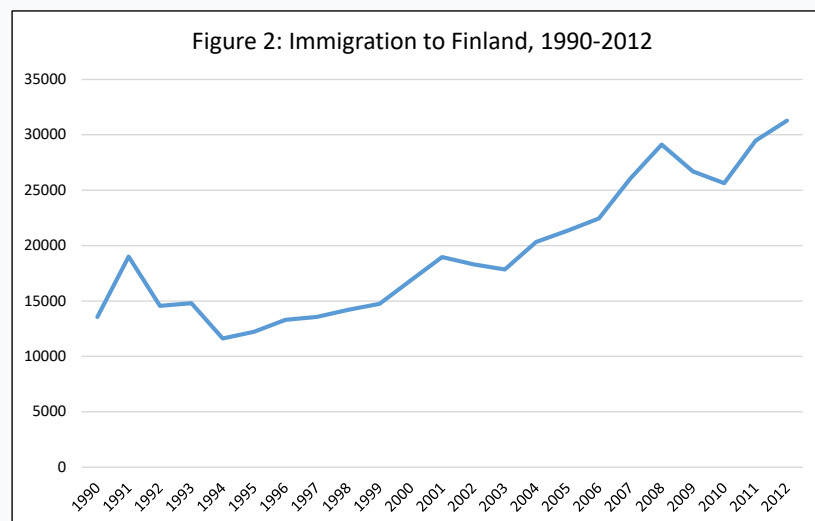

Figure 2: Immigration to Finland, 1990-2012. Data Source: Statistics Finland, 2013.

increased steadily and reached its initial peak in 2012. According to the statistics, the terror attacks of 9/11 did not have an impact on immigration numbers in Finland as it is suggested by the scholars of the Copenhagen school who identify the logical consequence of security threats in a decrease of immigration rates through stricter immigration control. Although a stagnation and slight decrease can be observed in the years from 2001 until 2004, immigration drastically increased again after this period. Nevertheless, the economic crisis of 2008/09 shows a larger impact on the Finnish immigration numbers that decreased by roughly

5,000 during the years 2009 and 2010. The situation can be compared to the economic crisis in 1991, which resulted in the same decline of immigration. As a preliminary conclusion, it can be argued that economic fluctuations have greater impact on Finnish immigration numbers than security related incidents.

The statistics also reflect the Finnish policy approach towards immigration. According to Sivula (2013), the recession at the beginning of the 1990's put a halt to immigration for a short period. This is in accordance with the graph shown above on figure 2. Furthermore, he mentions that Finnish policy

makers did not react to the terror attacks in New York or Madrid by restricting immigration policies. Sivula argued that in a European comparative perspective, Finland keeps a relatively liberal immigration policy and the Ministry of the Interior even developed plans to facilitate the process of labour immigration.

Nonetheless, radicalisation of immigration in the European public discourse also affected the Finnish political landscape. The Finnish right-wing party "True Finns" could register an increase in votes. For instance, during the Finnish presidential elections in January 2012, the extreme right-wing party 'True Finns' was ranked in the 4th place. In 2006, the right-wing party gained 3.4 % of all votes in the first round. In 2012, they already gained 9.4% during the first round (Ministry of Justice Finland, 2012). As a consequence, the plans of the Ministry of the Interior to facilitate labour immigration were abandoned due to the public opinion of immigration (Sivula, 2013).

Research Methodology

In order to analyse the impacts caused by the European discourse towards immigration on border controls, it is necessary to explore the factors that influence Finnish immigration and border policies. The Schengen agreement of 1985 regulated the European external borders and member states needed to adopt the legislations decided by the European Council. Finland became a Schengen member in 2001 and is obliged to apply European legislations. The research follows a descriptive qualitative research design that applies the technique of a discourse analysis. The Copenhagen school of security suggests that discourse analyses are an appropriate tool to discover securitising languages in, for example, policy documents. The time frame of the analysis comprises the year range of 1990-2013, a period when Finland became to be envisaged as an interesting political spot for the EU.

Policy documents, in particular dealing with security and border management form the core of the analysis. Analysed Finnish policies include the Finnish counter terrorism strategies of 2001 and 2004, published by the Finnish Ministry of Foreign Affairs as an immediate response to the terror attacks in New York and Madrid. In addition, the governmental report of the Finnish security and defence policy of 2012 identifies the recent Finnish immigration discourse. Interviews conducted with official experts working in the Ministry of Employment and the Economy and in the Ministry of the Interior in Helsinki give an additional insight into the Finnish-Russian and Finnish-EU relations

concerning external border management. The article is divided into the following sections: (i) the theoretical framework based on the theory of securitisation by the Copenhagen school of thought that helps to explain that Finnish border management is rather influenced by economic than by military means in order to tackle excess immigration; (ii) The Copenhagen school approach is applied through discourse analyses of relevant Finnish policy documents in order to analyse the factors influencing Finnish border management; (iii) The shortcoming of the securitisation theory is shown in detail by giving examples of the Finnish regional development approach and its dominating influence on Finnish border management approaches; (iv) The conclusion states that national goals towards a specific matter, such as external border management, might be undermined by the European integration process. The EU needs to find a policy that recognises the different regions by respecting their particular characteristics and interests.

Copenhagen School of Security-Securitisation Theory

The theory of securitisation emerged during the early 1980's and was explicitly mentioned in the late 1990's by the scholars Barry Buzan, Ole Weaver, and Jaap de Wilde (Buzan, et al., 1998, p. 23). They define 'security' as "the move that takes politics beyond the established rules of the game and frames the issue either as a special kind of politics or as above politics" (ibid). The meaning of securitisation can be derived from this definition as a more extreme version of politicization. According to the authors, an issue can develop from being non-politicised through politicised and ends up being securitised (non-politicised -> politicised -> securitised). This means that the matter is presented as an existential threat, requiring immediate action (ibid, pp. 23-24).

Securitisation is defined as a *speech act*; therefore it can be argued that it is a socially constructed process (Balzacq, 2011, p. 1). Buzan et al. (1998, p. 26) state that "the security act is negotiated between the *securitiser* and the audience [...] the securitising agent can obtain permission to override such rules, because by depicting a threat the securitising agent often says something cannot be dealt with in the normal way". A securitising speech act takes a certain issue, as migration, out of the realm of normal politics and shifts it into the area of security. This gives the speaker the authority and permission to implement measurements that would otherwise be restricted by

their institutional position. According to Buzan *et al.*, the common way to study securitisation is with the support of a discourse analysis and of political constellations (ibid, p. 25). It is necessary to find out at what point a particular policy is publicly accepted although political actions are violating rules and international standards. In those cases, securitisation can be witnessed (ibid). It is mentioned that securitisation either appears on an *ad hoc* basis or it is becoming institutionalised (ibid, p. 27; cf. Léonard, 2010). In liberal democracies, it is necessary for officials to inform the public about the reasons why a particular matter demands for security and can therefore be handled differently. In the following section, several Finnish policy documents dealing with border policies are discursively analysed in order to identify how the issue of immigration is rhetorically presented within the border securing strategies.

Border Management as an Instrument for Immigration Control in Finland- A Discursive Analysis

In autumn 2001, the Finnish Ministry for Foreign Affairs published its first report on terrorism (Ministry for Foreign Affairs of Finland, 2001). The report states that Finland is not the main target for terrorists but it took several actions to support the EU in combating terrorism. External border controls have been temporarily tightened in 2001 on demand of the EU. However, already after the 20th of September, the level of border controls was diminished. Only after the first air strikes of the US army against Afghanistan, Finnish external border controls were tightened again (ibid). Nevertheless, the Finnish government did not recognise the need for urgent amendments in the legislation regarding border surveillance:

“The normal level of preparedness was reassumed by the Frontier Guard on 20 September 2001, after a period of intensified border control. Since the first air strikes by the United States against Afghanistan on 7 October 2001, border control has again been intensified” (Ministry for Foreign Affairs of Finland, 2001)

After the terror attacks in Madrid, the Finnish Foreign Ministry published another report on Terrorism in December 2004. It reacts to the bombings in Madrid by addressing the threat of terrorism that also arises in Russia due to the unresolved situation in Chechnya (Ministry for Foreign Affairs of Finland, 2004, p. 1). The report mentions that terror threats increase in those countries and regions that are economically underdeveloped (ibid, p. 15). In addition, further causes for the develop-

ment of terrorist groups are related to social inequality, bad governance, exclusion, and ethnic tensions. Heiskanen (2013) argues that regional development therefore plays an important role within the Finnish foreign- and security policy framework. Inequality in terms of GDP per capita and income is considerably high between Finland and Russia and therefore Finland's goal is to strengthen cross-border economic co-operation with Russia to promote social justice and higher living conditions through investments and employment opportunities (Ministry of Employment and the Economy, 2009).

The Finnish anti-terrorism strategy of 2004 states that “in order to prevent terrorism [...] measures to eradicate poverty and to enhance good governance and respect for democracy and human rights are necessary” (Ministry for Foreign Affairs of Finland, 2004, p. 15). It can be argued that economic development diminishes security threats but also the pull-factors for migration. Most immigrants in Finland are from Russia and other former Soviet Union countries such as Estonia and the most important pull factors are better living standards and a higher income level in Finland (Olli Sorainen; Heikkilä, 2006, p. 55). The Finnish Foreign Ministry argues that a close co-operation with Russia remains very important and Finland wants to influence development policies in Russia (Ministry for Foreign Affairs of Finland, 2010). The Finnish Security and Defence Policy Report of 2012 acknowledges the non-traditional security threat of migration and population growth to Finland's security environment (Prime Minister's Office, 2012, p. 14). At the same time they direct the attention toward “strengthening security in its neighbourhood” (ibid). Particularly referring to increasing immigration rates and nationalism in Russia, Finland focuses its attention on the potential threat of the formation of extreme right-wing populist groups. In addition, triggered by the ongoing problems during the democratisation process and the struggle to promote steady economic growth, the largest group of asylum seekers in the European Union originates from Russia (ibid, p. 35).

The political interest of Finland in Russia can be therefore attributed to the historical and present security situation between the two countries. During the Cold War, Finland had particular economic and security reasons at keeping a stable relationship with the geographically big neighbour, the Soviet Union. After the collapse, a good economic relationship was furthermore pursued because Russia is one main trading partner of the Nordic country. By acknowledging the economic

gap within the border regions, Finland wants to ensure internal security within their own country but also prevent and decrease cross-border crimes in the Schengen area. Although Sivula (2013) agrees that Finnish policy makers did not concentrate their efforts on stricter immigration controls after 2001, Finnish policy regards the unstable situation of Russia as a potential internal security risk. External border controls, which were “always very developed and made use of the latest technologies”, are a valuable tool to stabilise the situation in the border regions. Moreover, Prokkola (2013) points out that the Finnish border guard publishes plenty of bulletins on border incidents since 2008. The Finnish-Russian border is in the focus in those reports but in general “the border security situation has remained stable at our national borders and border crossing points” (p. 87). Temporarily and extraordinarily tightened external border controls were introduced to meet the demands of the EU that asked for a stronger external border protection in order to control irregular immigration. Finland's border management strategy rather aims at: (i) enhancing border management cooperation among the member states; (ii) investing at regional development to increase living conditions in the European neighbouring countries; (iii) decreasing the risk of terror cells formatted in Russia.

Results and Discussion

The rhetoric used in Finnish policy documents shows that Finland's border policies lack a securitisation through immigration. Three reasons can be derived from the analysis: (i) Finland is a relatively newcomer among the immigration countries and the overall number is comparatively low with other continental European countries. It is worth though to follow its future development because the number of immigrants is rising; (ii) although Finland has the longest external land border among all European countries, the number of irregular immigrants does not reach the same quantity as for example in Greece or Italy that are ‘immigration hotspots’. Therefore, although the Finnish public discourse expressed concerns over Russian immigrants (Prokkola, 2013), it did not reach the same emergency situation as in the Mediterranean countries that confront large amounts of irregular immigrants crossing their borders every year; (iii) from a historical perspective, the Finnish-Russian border was closed until the beginning of the 1990's. As the only European country, Finland had no significant immigration rate and border controls were highly effective from both; the Finnish and Russian side. The grad-

ual simplification of border controls was aimed at promoting a favourable dialogue between the two countries that are connected with each other in economic terms. This research suggests that the theory of securitisation is not applicable on a general European scale and that it is rather necessary to at least consider the different country related backgrounds. For instance, an efficient strategy could be to use country clusters, organizing them into different external border regions and their characteristics in order to give a reliable picture of the European wide situation.

Another aspect relates to the policy actions that result out of the Finnish immigration discourse. Rather than focusing on military and traditional security practices as suggested by the EU, Finland pursues an economic and political liberal approach towards their border with Russia. Regional development is a very important part of Finland's policy framework. Finland and Russia, two distinct economic zones, share boundaries where the living conditions of the people display evident levels of economic and social inequality. After the Cold War, many Finns who lived in the former Soviet Union regions re-immigrated into Finland hoping to find a better employment situation. As stated in the Terrorism report of the Ministry of Foreign Affairs of Finland, economic development is necessary to promote peace and to create stability (Ministry of Foreign Affairs, 2004). The Ministry of Employment and the Economy concentrates its efforts on regional economic development, for example in the Republic of Karelia and in the region of St. Petersburg (Ministry of Employment and the Economy, 2012). In 1992, Finland and Russia set up an agreement that ensures cooperation in the border areas and focuses on the improvement of the environment and the economy (Nevalainen, 1996, p. 67). From 2007 onwards, economic cooperation is based on three programmes that cover the Kolarctic area, Karelia, and the South-East-Finland-Russia region which replace the Finnish-Russian agreement of 1992. The total funding reaches an amount of € 190 million and aims at supporting economic, social and civic development, and common challenges related to border crossings (Ministry of Employment and the Economy, 2012). Laine (2007, p. 53) argues in his article that the Finnish-Russian border poses a barrier for cross-national economic development.

Although Russia is not a member of the European Neighbourhood Programme, the EU built up a close cooperation that is regulated in the Partnership and Cooperation Agreement of 1994 (European Union External Action, n.d.). According to the Ministry of Employment and the Economy (2009), the amount of EU funded projects in the

Finnish-Russian region reaches an amount up to € 87.6 million in the period of 2007-2013. However, Scott (2013) criticises that cross-border cooperation support “has become mundane, technocratic, underfunded, and bereft of the historical symbolism of earlier cooperation” (p. 33). The author argues that the securitising measurements towards external border controls by the EU is impeding cross-border cooperation, especially in the Finnish-Russian case. The analysis of the respective Finnish policy documents shows a discrepancy concerning the favourable approaches. As Scott underlines, the Finnish-Russian European Neighbourhood and Partnership Instrument (ENPI) on cross-border cooperation does not properly reflect the requirements that are necessary to be applied in the Finnish and Russian case.

In fact, European integration in border management is counterproductive towards regional development that aims to enhance economic progress (c.f. Neal, 2009). European concerns about irregular immigration, cross-border crimes, and terrorism form new obstacles for further regional cross-border cooperation and integration on this matter that can lead to an impermeable EU-Russian border (Scott, 2013, p. 34). Scott presents that the EU’s cohesion and regional policy programme (2007-2013) are funded by a total amount of € 321 billion. This money is targeted at the EU member states to give aid to poorer European regions. The European Neighbourhood Programme’s budget amounts up to € 11 billion but Scott argues that only a very few amount is used on cross-border cooperation with neighbouring states. In comparison, a total of € 1 billion is spent on border security and technology research programmes that reach a higher amount than the whole budget planned on cross-border cooperation in the European neighbourhood countries. Although Finland established three programmes that are funded with the help of the EU, the entire focus on border management still concerns border surveillance with military means and technological innovations. Rather than allowing economic transactions that also include the fast and smooth movement of people over the Finnish-Russian border, the EU chooses the same approach for the entire external border management. When comparing the budget of the EU that is used for border surveillance and regional development and cooperation, it becomes clear that the focus is still directed at border protection mechanisms that aim to prevent irregular immigrants and to track third country nationals once they are in the Schengen area. These measurements increase the perception that the European

Union and the Schengen area turn into a ‘Fortress of Europe’ (Guild, Carrera, & Geyer, 2008).

Conclusion

This article has explored the securitisation process of immigration in relation to border management. As Huysmans explained, since the 1980’s with the beginning of neoliberal politics and economic upheavals in the European countries, reluctance and hostility among the populations towards immigrants increased. Using the Copenhagen approach, particularly the terror attacks in New York and in Madrid can be acknowledged as a turning point in the actual policy approach towards immigration controls by external border protection. Intriguingly, the analysis of Finnish policy documents shows no relevant securitising language in the traditional sense. Policy makers rather focus on eradicating economic imbalances in the border regions than demanding strict external border controls. The article carves out that not only security and military tools lead to securitising practices but another important factor concerns economic considerations. For the Finnish-Russian case, securitisation of immigration is not sufficient to explain external border management. This can be explained by the fact that Finland only experiences higher numbers of immigrants since the collapse of the Soviet Union. The Nordic country has never been a hotspot for irregular immigration and concerns rather point towards economic stability and good governance in the Russian border regions to ensure internal safety.

Having focused on Finnish official policy documents, research shows that Finland’s main approach is directed at supporting the Russian external border regions. Based on the historical diplomatic relations established during the Cold War era, Finland has a great interest in keeping a stable relationship with its geographically large neighbour. Securing the external border became a main concern of Finnish and European politics; however, Finland focuses on securing its border through regional development that builds up a stable economy, good relations, and a strong civil society. This strategy is undermined by the increasing European integration process that focuses on traditional securitisation of border controls by military means (Léonard, 2010a, Neal, 2009). The European Union spends more money on border surveillance and technological innovations than on regional development projects. Instead, highly advanced technology is used to monitor immigrants and travellers including mobile border units.

The EU needs to acknowledge the diversity of the regions and especially when it comes to the European external borders that extend from Lapland to the Mediterranean Sea. Technological advancements in border management to prevent irregular immigration might support the security situation at the external borders in Greece and Spain but impede economic transactions at the Finnish-Russian border that is acknowledged to be stable and is not perceived to be one of the hotspots for irregular immigrants. Therefore, stricter external border management in order to control immigration might be redundant in the Finnish case. A careful re-examination of the ENP budget towards Russia and the focus on liberal economic development seems to be a better option to increase internal safety in Finland.

Sources

- Balzacq, T. (2011). A theory of Securitisation. Ch. 1 in *Securitisation Theory; How Security Problems emerge and dissolve*. Routledge.
- Bigo, D. (2009). Immigration Controls and free movement in Europe. *International Review of the Red Cross*, 91 (875), 579-591
- Buzan, B., Weaver, O., Wilde, J. (1998). *Security- A New Framework for Analysis*. Lynne Rienner Publishers.
- European Council. (2004). The Hague Programme: Strengthening Freedom, Security, and Justice in the European Union. *Official Journal of the European Union*, 13. December 2004, 2005/C 53/01.
- European Union External Action. (n.d.). EU Relations with Russia. Available at: http://eeas.europa.eu/russia/index_en.htm. Accessed on June 6, 2013.
- Guild, E., Carrera, S. & Geyer, F. (2008). The Commission’s New Border Package. *Centre for European Policy Studies (CEPS)*, No. 154.
- Heikkilä, E. (2006). International migration between Finland and the Baltic Sea Region. *Migration Letters*, 3 (1), 53-65.
- Heiskanen, T. (2013). Personal Communication, April 17, 2013, Ministry of Employment and the Economy, Helsinki, Finland.
- Huysmans, J. (2000). The European Union and the Securitisation of Migration. *Journal of Common Market Studies*. 38 (5), 751-777.
- Korkiasaari, J. & Söderling, I. (2003). *Finnish Emigration and Immigration after World War II*. Institute of Migration.
- Laine, J. (2007). Incommodious border? Rethinking the function of the Finnish-Russian border. *Fennia*, 185 (1), pp. 49-62.
- Laine, K. (2012). Border Paradox: Striking a Balance between Access and Control in Asymmetrical Border Settings. *Eurasia Border Review*, 3 (1), pp. 51-79.
- Léonard, S. (2010a). EU border security and migration into the European Union: Frontex and securitisation through practices. *European Security*, 19 (2), 231-254.

- Léonard, S. (2010b). The use and effectiveness of migration controls as a counter-terrorist instrument in the European Union. *Central European Journal of International Security Studies*, 4 (1), pp. 32-50.
- Ministry for Foreign Affairs of Finland. (2001). Terrorism and Finland. Available at: <http://www.formin.fi/public/default.aspx?contentid=55713&nodeid=15146&contentlan2&culture=en-US>. Accessed on April 16, 2013.
- Ministry for Foreign Affairs of Finland. (2004). Terrorism and Finland. Available at: <http://www.formin.fi/public/default.aspx?contentid=55713&nodeid=15146&contentlan2&culture=en-US>. Accessed on April 19, 2013.
- Ministry for Foreign Affairs of Finland. (2010). Finnish Foreign Policy 2020. *Future Review 2010*.
- Ministry of Employment and the Economy. (2009). Cooperation along the external borders of the EU (ENPI CBC). *Regional Development*. Available at: <http://www.tem.fi/index.phtml?l=en&s=2191>. Accessed on April 22, 2013.
- Ministry of Employment and the Economy (2012). Cross-border cooperation between Finland and Russia will be focused on EU programmes. *Regional Development*. Available at: http://www.tem.fi/index.phtml?89524_m=106237&l=en&s=2472. Accessed on May 17, 2013.
- Ministry of Justice Finland. (2012). Ministry of Justice. Results. Presidential Elections 22.1.2012. Available at: http://192.49.229.35/TP2012K1/e/tulos/tulos_kokomaa.html. Accessed on December 5, 2012.
- Neal, A. (2009). Securitisation and Risk at the EU Border: The Origins of Frontex. *Journal of Common Market Studies*, 47 (2), 333-356.
- Nevalainen, P. (1996). Historical connections of the economy and population of eastern Finland and St. Petersburg. Ch. 4 in *Karelia & St. Petersburg*. Varis, E. & Porter, S. (eds.). Joensuu University Press.
- Prime Minister’s Office Finland. *Finnish Security and Defence Policy 2012. Government Report*. Available at: http://vnk.fi/julkaisukansio/2012/j05-suomen-turvallisuus-j06finlands-sakerhet/PDF/VNKJ0113_LR_En.pdf. Accessed on August 22, 2013.
- Prokkola, E. (2013). Technologies of Border Management: Performances and Calculations of Finnish/Schengen Border Security. *Geopolitics*, 18 (1), 77-94.
- Scott, J.W. (2013). The EU’s Role in Promoting Cross-Border Cooperation: Perspectives from the Finnish-Russian Border Region. *Security and Cross-Border Cooperation in the EU, the Black Sea Region and Southern Caucasus*. Ergun, A & Isaxanli, H. (eds.) IOS Press 2013.
- Sivula, H. (2013). Personal Communication, April 22, 2013. Ministry of the Interior, Helsinki, Finland.
- Sorainen, O. (2013). Personal Communication, April 17, 2013, Ministry of Employment and the Economy, Helsinki, Finland.
- Statistics Finland. (2011). Migration. *Statistical Yearbook of Finland*. Official Statistics of Finland.
- Statistics Finland. (2013). Migration. *Statistical Yearbook of Finland*. Official Statistics of Finland.
- Wunderlich, D. (2012). Implementing EU external migration policy: Security-driven by default? *Comparative European Politics*, doi: 10.1057/cep.2012.22.

NÄKÖKULMA

ANITTA KYNSILEHTO

Dosentti, apulaisprofessori

Rauhan- ja konfliktitutkimus, Tampereen yliopisto

SUOMEN JA VENÄJÄN RAJA: RAJAVALVONNAN ULKOISTAMINEN JA IHMISTEN LIIKKUVUUDEN TURVALLISTAMINEN MUUTTOLIIKEHALLINNAN VÄLINEENÄ

Kommentaarissaan Kynsilehto käsittelee Suomen ja Venäjän välisen rajan turvallistamista Ukrainan sodan aikana sekä sotaa edeltänyttä hiljaisuutta rajakäytänteiden ongelmista.

Avainsanat: militarismi, pakolaisuus, Suomi-Venäjä-raja, turvallistaminen

Katharina Koch kirjoittaa Suomen ja Venäjän rajasta poikkeuksena Euroopan unionin rajakontrollin ja muuttoliikkeiden hallinnoinnin valtavirtaan tekstissään. Teksti on kirjoitettu aikana, jolloin yllirajainen yhteistyö ja taloudellisen vuorovaikutuksen kehittäminen Suomen ja Venäjän välillä oli parhaimmillaan: ennen kuin Venäjä valloitti Krimin niemimaan ja sota Itä-Ukrainassa alkoi vuonna 2014, ja ennen niin kutsuttua pakolaiskriisiä 2015–2016, jolloin itärajan ylitti noin pari tuhatta Suomesta turvapaikkaa hakevaa henkilöä. Nämä itärajan ylitykset saivat suomalaisessa virkakunnassa ja poliitikoissa vielä suuremman paniikin aikaan kuin moninkertainen määrä saapujia Torniossa saman talven aikana. Hiljaisesti hyväksytyt rajayhteistyön perusteella Suomessa on tukeuduttu ajatukseen siitä, että Venäjä pitää Suomen kannalta ei-toivotut ylittäjät riittävän etäällä rajasta. Käytäntö on jatkunut jo vuosikymmeniä ja juontuu ajalta, jolloin silloinen Neuvostoliitto pyrki estämään omien kansalaistensa luvattomat rajanylitykset. Käytäntö nähtiin molempien valtioiden kannalta hyödyllisenä osana toimivia naapuruussuhteita, eikä sen laajemmista ihmisoikeusnäkökulmista ja käytäntöön kytkeytyvästä Suomen rajavalvonnan ja laajemmin EU:n ulkorajan ulkoistamisprosessista ole juurikaan keskusteltu vuosikymmenten varrella. EU:n rajakontrollin ja muuttoliikehallinnoinnin ulkoistamista on analysoitu laajalti esimerkiksi Välimeren eteläpuolelle ja pitkälle Sahelin alueelle ulottuvina käytäntöinä.

Venäjän aloitettua laajamittaisen hyökkäyssodan Ukrainassa helmikuussa 2022 Suomeen saapui sotaa ja sotatoimia pakenevia myös Venäjän kautta. Osana kansainvälisiä pakotteita myös henkilöliikenteelle asetettiin rajoituksia. Syksyllä 2022 Suomi alkoi rakennuttaa rajalle aitaa, jonka ensimmäinen osa valmistui loppukevästä 2023. Marraskuussa 2023 Rajavartiolaitos tiedotti lisääntyneestä turvapaikanhakijoiden määrästä itärajalta ja rajakäytös kehystettiin hybridisodankäynniksi Venäjän toimesta. Suomi sulki pikaisesti rajanylityspaikat henkilöliikenteeltä ja täyssulkua on jatkettu sittemmin pätkissä. Huhtikuussa 2024 rajan täyssulkupäätös määritettiin kestäväksi toistaiseksi.

Turvallistamisen käytännöt, turvallistaminen käytännössä

Itärajan tapahtumat syksyllä 2023 ja niihin liitetty julkinen keskustelu ja päätöksenteko ovat tarjonneet kouluesimerkin siitä, mitä kriittisen turvallisuustutkimuksen käsite *turvallistaminen* tarkoittaa ja miten se käytännössä toimii. Yksinkertaistettuna tämä tarkoittaa sitä, miten turvallistamisen kohteena oleva ilmiö, tässä siis ihmisten liikkuminen, *kehystetään turvallisuusuhaksi*, mukaan lukien uhka kansakunnan olemassaololle ja jatkuvuudelle. Tällä kehystämällä oikeutetaan *poikkeustoimet*, jolloin niin sanotuissa normaalioloissa toimivat oikeusperiaatteet eivät enää velvoita. Samanaikaisesti turvallisuuspuheella perustellaan se, miksi poikkeus-

Nämä liikkuvuuden tukahduttamispyrkimykset olisikin kehystettävä luvallisten reittien puutteeseen ja rajojen militarisointiin. Nämä kummatkin ovat toimenpiteinä kalliita sekä rahassa että ihmishengissä laskettuna.

tilan päätöksenteon pohjana olevaa tietoa ei avata julkisuudessa. Näin ollen päätöksentekijöiden toimien oikeasuhtaisuutta ei voida arvioida objektiivisesti kaiken olemassa olevan tiedon valossa, vaan arviointi pohjautuu siihen, esittävätkö päätöksentekijät sellaisia argumentteja, jotka vaikuttavat luotettavilta ja päteville. Tilanteessa voidaan myös peilata vastaavia tilanteita muualla. Suomen poliittinen johto on verrannut tilannetta pidempään jatkuneeseen Puolan ja Valko-Venäjän rajatilanteeseen, mutta muita tilanteita ihmisten liikkuvuudentarpeen välineellistämistä ja välineellistämiseen vastauksena esitetyistä ja toteutetuista toimenpiteistä löytyy ympäri maailmaa. Euroopan ulkorajoilla Kreikan ja Turkin maa- ja merirajat ovat tästä yksi, toistuvasti vuosien varrella ajankohtaistunut esimerkki, toinen puolestaan Espanjan ja Marokon maa- ja meriraja. Peilaaminen on myös ollut siltä osin valikoivaa, että tilanteessa rinnastetaan vain se, miten toisen valtion arvioidaan hyödyntävän kolmansien valtioiden kansalaisten tarvetta liikkua. Samanaikaisesti järeiden kontrollitoimien puolesta argumentoinnin ulkopuolelle jätetään se, millaisia moraalisia pulmia ja inhimillistä kärsimystä väkivaltaiset kontrollitoimet tuottavat. Näitä pulmia, monenlaista kärsimystä ja väkivaltaa nimenomaan Puolan ja Valko-Venäjän rajalta kuvaa esimerkiksi Agnieszka Hollandin ohjaama elokuva *Green Border* (2023), joka tuli elokuvateattereihin Suomessa kesällä 2024.

Poikkeustilan politiikan jatkumot

Keväällä 2024 hallitus valmisteli niin kutsuttua käännytyslakia, joka luvallistaisi turvaa hakevien välittömät takaisintyönnot. Oikeusoppineet ja pakolaisuuden ja laajemmin yllirajaisen liikkuvuuden tutkijat ovat kritisoineet ehdotusta muun muassa siksi, että se on ristiriidassa Suomen perustuslain sekä kansainvälisten ihmisoikeussopimusten kanssa. Liikkuvuustutkimus ei myöskään tunnista erityisesti sisäministeri Mari Rantasen painottamaa kolmen korin jakoa yllirajaisen liikkumisen syiksi. Näissä koreissa ministeri erittelee todellisen pakolaisuuden, työperäisen muuttoliikkeen ja Venäjän masinoiman välineellistetyt maahanmuuton, joista kukin tarvitsee hänen mukaansa erilaisen lainsäädännön. Esitetty laki kohdistuisi näihin kolmannen korin liikkujiin eli hybridisodankäynnin osaksi värvättyihin rajanylittäjiin. Ongelma on kuitenkin se, että muuttoliiketutkimus tai liikkuvuutta säätelevä lainsäädäntö tai kansainväliset sopimukset eivät erittele ihmisten liikkuvuutta tällä tavoin. Kansainvälisen suojelun todellista tarvetta ei voi lukea ihmisen kasvoilta tai olemuksesta, niin sanotusti pәрstäkertoimen perusteella, vaikka ministeri vaikuttaa näin uskovan.

Kuva: AdobeStock.

Painottamalla yksinomaan Venäjän roolia liikkuvuuden masinoinnissa unohtuu myös se, etteivät näiden ihmisten matkat alkaneet Venäjältä. Mediatietojen mukaan suurin osa heistä on lähtenyt maista kuten Syyria ja Jemen, joissa molemmissa on käynnissä pitkään kestänyt sota ja joista lähteneistä useimpien on useimmissa EU-maissa arvioitu olevan kansainvälisen suojelun tarpeessa ja suojeluun oikeutettuja. Rajan ylittäminen ilman asiaankuuluvia dokumentteja kansainvälisen suojelun hakemistarkoituksessa ei ole rikos ja ajoittain julkisuudessa pyörinyt käsitteikkoinen ”paperiton turvapaikanhakija” lähtökohtaisesti viittaa kahteen erilliseen hallinnolliseen asemaan. Osa Suomen rajalle saapuneista on myös aiemmin tullut väkivaltaisesti käännytetyksi Puolan ja Valko-Venäjän rajalta. Nämä liikkuvuuden tukahduttamispyrkimykset olisivat kehystettävä luvallis-

ten reittien puutteeseen ja rajojen militarisointiin. Nämä kummatkin ovat toimenpiteinä kalliita sekä rahassa että ihmishengissä laskettuna.

Kriittisen tarkastelun ja toiminnan tarve

EU:n ulkorajahallinnoinnin näkökulmasta Suomen ja Venäjän raja on ollut jokseenkin poikkeuksellinen. Krimin miehityksen ja Itä-Ukrainan sodan myötä Venäjälle vuonna 2014 asetetut pakotteet olivat lieviä etenkin, kun niitä tarkastelee vuoden 2024 tilanteen valossa. Ihmisten luvalliseen liikkumiseen pakotteet eivät vaikuttaneet ja ylirajaisen yhteistyön kehittämistä voitiin jatkaa. Luvattomia rajanylityksiä ei juuri dokumentoitu, ja Suomen ja Venäjän kylmän sodan ajalta periytyvä rajakäytäntö jatkui kuten ennenkin. Rajakäytäntö ei ole perustunut lainsäädäntöön tai ulkopuolisten ar-

vioitavissa oleviin kansainvälisiin tai kahdenvälisiin sopimuksiin, vaan kyse oli käytännöstä, joka palveli kummankin valtion etua. Neuvostoliitto ja sittemmin Venäjän Federaatio piti kansalaisensa ja muiden valtioiden kansalaiset etäällä rajavyöhykkeestä, eikä Suomen tarvinnut vastaanottaa turvapaikanhakijoita itärajan kautta, sillä naapurimaa huolehti näiden pitämisestä riittävän kaukana rajalta.

Käytäntö ei vaikuta eroavan vastaavista toimintatavoista EU:n muilla ulkorajoilla, joita ihmisoikeusjärjestöt ja tutkijat ovat kritisoineet erityisesti Välimeren alueella. Eräs niistä on EU:n ja Turkin välinen käytäntö, joka muodollistettiin likaiseksi sopimukseksi kutsutulla julkilausumalla maaliskuussa 2016. Julkilausumaa ei valmisteltu kansainvälisenä sopimuksena ja ihmisoikeusjärjestöjen näkökulmasta siitä teki ”likaisen” muun muassa se, että

se mahdollisti valtaviin rahsummien siirtämisen vastineena ihmisistä ilman, että sopimusta olisi valmisteltu demokraattisessa prosessissa EU-parlamentissa ja EU:n jäsenmaiden kansallisilla tasoilla. Vaikka EU-Turkki-julkilausuma ei ole oikeudellinen dokumentti, sillä oli välittömiä oikeudellisia seurauksia esimerkiksi Kreikan saaristossa, jonne turvaa hakevat ovat ensiksi saapuneet.

Suomen ja Venäjän välisestä rajasopimukseksiinkin viitatuista käytännöistä ihmisoikeusjärjestöt ovat olleet yllättävän hiljaa. Onkin syytä ottaa myös tämän rajan käytännöt kriittiseen tarkasteluun ja nostaa käytäntöjen kriittinen arviointi myös liikkeellä olevien ja liikkeelle pakotettujen oikeuksia puolustavan toiminnan keskiöön.

Lähteet

- Basham, Victoria M. ja Nick Vaughan-Williams (2012). Gender, Race and Border Security Practices: A Profane Reading of ‘muscular Liberalism’. *The British Journal of Politics and International Relations*, 15 (4), 509–527.
- Krivosos, Daria ja Anitta Kynsilehto (2024). Framing migration as hybrid warfare produces politics of exception. *Raster.fi*, 12.4.2024. Saatavilla <https://raster.fi/2024/04/12/framing-migration-as-hybrid-warfare-produces-politics-of-exception/>. Luettu 24.5.2024
- Kynsilehto, Anitta (2024). Tarvitsevatko naapurit aitoja? Rajat, ihmisten liikkuvuus ja militarisaatio. Teoksessa Susanna Hast & Noora Kotilainen (toim.) *Sodan pauloissa. Militarismi suomalaisessa yhteiskunnassa*. Helsinki: Gaudeamus, 267–276.
- Pacciardi, Agnese ja Joakim Berndtsson (2022). EU border externalisation and security outsourcing: exploring the migration industry in Libya. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 48 (17): 4010–4028.
- Virkkunen, Joni ja Minna Piiipponen (2021). Arktinen aukeaa – kapea turvallisuuskäsite ja Venäjän muuttoliikkeet. Teoksessa Noora Kotilainen & Jussi Laine (toim.) *Muuttoliike murroksessa. Metaforat, mielikuvat, merkitykset*. Helsinki: Into, 246–268.

NÄKÖKULMA

TEEMU OIVO

Postdoctoral researcher, University of Eastern Finland, Karelian Institute
Visiting researcher University of Helsinki, Aleksanteri Institute

RETROSPECTIVE COMMENTARY ON “EXTERNAL BORDER MANAGEMENT AS AN INSTRUMENT OF MIGRATION CONTROL: THE FINNISH – RUSSIAN BORDER” BY KATHARINA KOCH

In his commentary Teemu Oivo tracks the changes of Finnish–Russian border policy in the 21st century and how it has changed from regional economy policy to immigration control policy similar to Mediterranean border policies.

Key words: asylum seekers, border policy, Finnish–Russian border, immigration policy, War in Ukraine

Katharina Koch examined the Finnish–Russian border from the perspective of immigration control on the EU/Schengen external border, a perspective that some at the time might have considered irrelevant, not knowing what the future held. More specifically, Koch analysed the border policies through the lens of the Copenhagen School of Security Studies’ concept of *securitisation* and broader EU policies, and reflected on the Finnish counter-terrorism strategies of 2001 and 2004, the governmental report on Finnish security and defence policy of 2012, and interviews with experts working in the Ministry of Employment and the Economy and the Ministry of the Interior.

At the time, Koch concluded that securitisation was not prominent in Finnish border policies due to the relatively recent opening of the Russian border and Finland’s new status as an immigration country, while still not experiencing as large numbers of irregular immigrants as Mediterranean countries. Additionally, border management was influenced less by military issues and more by economic factors. Much has happened in the following 11 years, as we have seen the Finnish–Schengen–Russia border fundamentally change to a closed border with securitised immigration. Although Koch quoted James Scott about the relative degradation of Finnish–Russian border cooperation already by 2013, it soon faced even more devastating setbacks.

To give an abridged recap, I start from 2014, when Russia shocked the European security political landscape by illegally annexing the Ukrainian territory of Crimea and waging a low-intensity proxy war in Eastern Ukraine, which led to the first sanctions against Russia. European border discourse generally changed the following year when an unprecedented number of asylum seekers travelled to European countries through the Mediterranean Sea. At the end of 2015, some of these people began travelling through the “Arctic route” via Russia to Northern Finland and Norway, seemingly orchestrated by Russian authorities. The year 2016 saw election success for many parties advocating for thicker borders for immigration in Europe and North America. Among many other states, Finland has tightened its immigration regime, particularly during the governments of 2014–2019 and from 2023 onwards, where the (True) Finns Party has been involved. However, by the 2020s, Finland was arguably much less of a new migration society than it was a decade prior.

In 2020, following the Covid-19 outbreak, Schengen borders were closed for the first time. In Fall 2021, Belarus aided numerous asylum seekers to the Latvian, Lithuanian, and Polish borders, where their access was restricted. Russia’s large-scale invasion of Ukraine in 2022, led to an estimated six million Ukrainians seeking asylum in

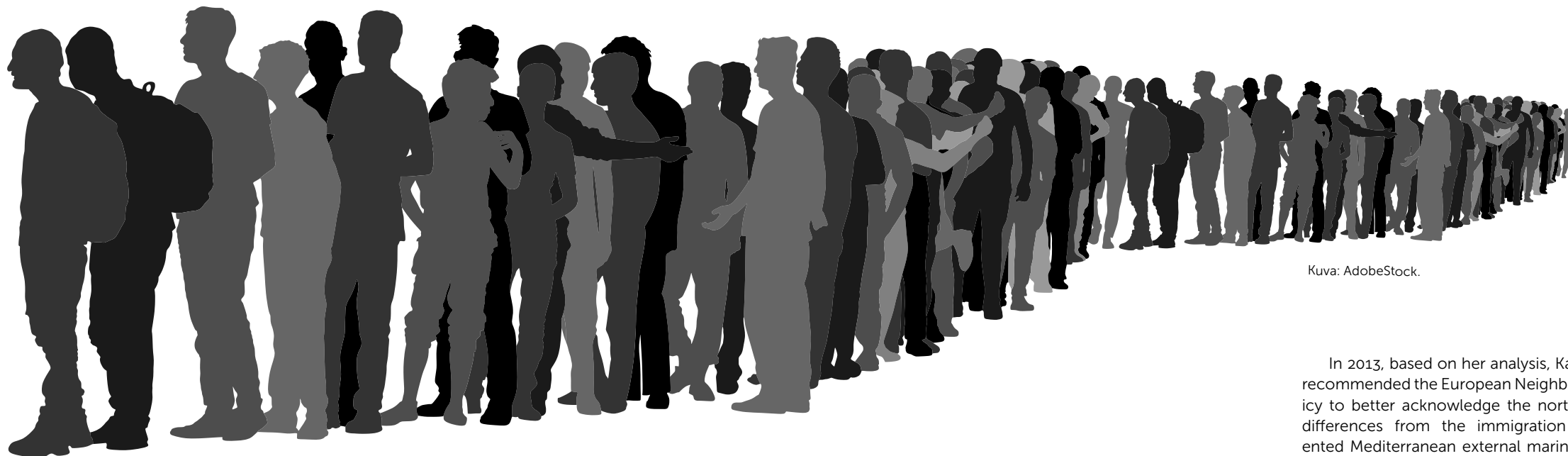
The regional development-oriented border cooperation was not perfect, but the materialised threat did not emerge from the regional economic disparity, but rather from nationalism.

European countries. Finland imposed anti-Russian sanctions along with other EU states, froze cooperation, and supported Ukraine. Consequently, Russia defined Finland as an “unfriendly country” and made unspecified threats of retaliation in response to the sanctions and Finland joining NATO in 2023. In the same autumn, according to Finnish intelligence, human traffickers, in cooperation with the Russian Border Guard, which operates under the Security Service FSB, facilitated an unprecedented influx of asylum seekers to its Finnish border. Hence, Finland closed the border. Now, in 2024, the pre-2014 European border and security political order perhaps seems distant, even though many of the problems were already looming on the horizon.

Immigration has increasingly become a security question not only in Southern Europe but also in the North. The European Council’s New Strategic Agenda 2019–2024, for example, emphasises the role of border security in protecting the rights and freedoms of EU citizens. More generally, comprehensive security thinking has gained ground; for example, the 2020 EU Security Union Strategy sought to integrate threat aspects into several other policy fields. In 2021, researchers Lindblom and Castrén concluded that the broadening of the border security concept was primarily a result of long-term development rather than an *ad hoc* response to any specific key events.

Koch noted how the Finnish Security and Defence Policy Report of 2012 highlighted increasing immigration rates and rising nationalism in Russia as potential issues, suggesting that economic development could mitigate these problems. This principle was also reflected in the Finnish anti-terrorism strategy of 2004, which emphasised measures to eradicate poverty, enhance good governance, and respect democracy and human rights to prevent terrorism. Overall, Finland aimed to strengthen cross-border economic cooperation with Russia to promote social justice and improve living conditions through investments and employment opportunities. These objectives can hardly be seen as a failure from a contemporary perspective. The regional disparity of economic development between Europe, Northern Africa, and the Middle East, along with a series of conflicts, led to an influx of asylum seekers, which Russia later apparently instrumentalised for its own purposes.

Here, the notion of rising nationalism in Russia, as mentioned in the 2012 Finnish Security and Defence Policy Report, was on point. While not all theorists agree that Putin’s regime should be characterised as nationalist, much of the justifi-

Kuva: AdobeStock.

cation for militarisation in Russia is based on national myths and the expansive unification of Russians against foreign threats. The 2022 invasion of Ukraine caused the displacement of millions of Ukrainians and approximately a million Russians. The first wave of emigration from Russia emerged in spring 2022, followed by a second wave following the mobilisation of Russians to the front in the same autumn. From the threats foreseen in 2013, transnational criminal networks have also materialised, as smugglers orchestrated the movement of asylum seekers at the border in both the winters of 2015–2016 and 2023.

Despite historically strong cooperation between Finnish and Russian border officials, relations soured on this front in spring 2022. In response to Russia's aggression in Ukraine, Finland froze border cooperation, which Russia formally terminated in October 2023. Shortly thereafter, an increasing flow of asylum seekers arrived at the Finnish border, prompting a crisis, and Finns closed the border. Between August 2023 and January 2024, close to 1,300 people arrived at the border. Russian officials claimed that due to Finland's refusal to cooperate, they had no reason to prevent people from coming to the Finnish border to apply for asylum. However, border zone control, which prevents unauthorised people from reaching the border, was not part of previous agreements but rather Russia's own several decades-old policy, which remains operational to this day.

To help with monitoring the border region, Finland had initiated construction of a partial bor-

der fence to monitor unauthorised border crossings already earlier in the year and after closing the border, the Finnish Border Guard requested personnel from the European border control agency Frontex to aid. By January 2024, the Finnish Immigration Service had not yet accepted any of the applications, whereas 190 of the applicants had disappeared, likely moving to other Schengen countries. At that time, amendments to the border procedure legislation were planned to process asylum applications directly at the border. The process could be shortened from six months to four weeks, and during this period, the applicants could not move freely in Finland and the Schengen area. Concurrently, at the EU level, updates to the European Asylum and Migration Pact in April 2024 aimed to expedite the asylum application process, applicant identification, and returns.

Despite broad support from most of the Finnish parliament, the decision to close the border checkpoints in late 2023 is not without controversy from the perspectives of the basic rights to apply for asylum and exit the country. The government claimed that the asylum seekers caused a serious disturbance at the border and that considering the wider context of Russia's war against Ukraine, the state had to close the border to ensure national security and maintain general order against an immediate threat. Whether the threat involves infiltrated terrorists, an overload of asylum processing capacity, or simply exacerbate tensions among Finns about the idea of young Muslim men seeking asylum in Finland, there has

been a lack of high-level public clarification about the actual threat scenario. Arguably, the authorities essentially securitised the immigrants by making the radical decision to close the border and bypassed much of the critique involved in the usual political decision-making process. This lack of transparency was also partly justified by confidential intelligence information.

Additionally, the closure of the border has severely disrupted the transnational lives of many of Finland's residents and citizens with family and other ties to Russia. They have been forced to take much longer and more expensive detours to Russia via Estonia or even Turkey. As a result, some of them have demonstrated against the border closure and demanded alternative solutions. Furthermore, in January 2024, the Alexander Association was established to "promote the interests of Russian Finns, Russian-speaking Finns, and those aligned with their values, aiming to foster constructive dialogue between the Finnish government and people interested in crossing the eastern border".

Generally, the status of Russian speakers in European countries has come under scrutiny, with many experiencing increased antipathy towards Russians following the war. Among other factors, this was stirred by the discontinuation of granting Schengen tourist visas in September 2022 and the banning of the use of Russian-registered cars a year later in Finland and the Baltic states. Consequently, some have even echoed Russian state officials' accusations of these policies as manifestations of Russophobia. This speculation is not helped by the ongoing discussion about revoking multiple citizenships from Russian nationals.

In 2013, based on her analysis, Katharina Koch recommended the European Neighbourhood Policy to better acknowledge the northern region's differences from the immigration control-oriented Mediterranean external marine border and boost cross-border development programs. Unfortunately, the northern border has since become qualitatively more like the Mediterranean border in this regard. While the land border may not be as fatally perilous for immigrants as the marine one, it still poses significant risks. The regional development-oriented border cooperation was not perfect, but the materialised threat did not emerge from the regional economic disparity, but rather from nationalism, which was mentioned as a concern in the 2012 strategy document. The Kremlin's bloody campaign to unify Russians has triggered a snowball effect that is evident, among other places, in the EU's northernmost borders, affecting those who once cooperated, individuals whose lives were intertwined between the two states, and even people arriving from other continents.

Sources

- Lavikainen, Jyri (2023). Venäjän hybridioperaatio Suomen rajalla: Siirtolaiset vaikuttamisen välineenä. FIIA Comment marraskuu 2023/12. https://www.fiia.fi/wp-content/uploads/2023/11/comment12_venajan-hybridioperaatio-suomen-rajalla.pdf
- Laine, Jussi, Liikanen, Ilkka, & Scott, James W. (Eds.) (2021). *Remapping Security on Europe's Northern Borders*. Routledge.
- Lindblom, Sari & Castrén Joonas (2021). Implementation of European Union security strategies in the context of Integrated Border Management. Laine, Jussi, Liikanen, Ilkka, & Scott, James W. (Eds.), *Remapping Security on Europe's Northern Borders*. Routledge
- Virkkunen, Joni & Piipponen, Minna (2021) Informal practices and the rule of law Russia, migration and the 'Arctic route'. Turaeva, Rano, & Urinboyev, Rustamjon. (Eds.), *Labour, Mobility and Informal Practices in Russia, Central Asia and Eastern Europe: Power, Institutions and Mobile Actors in Transnational Space*. Routledge.

PYSYKÖ MIGRATION-MUUTTOLIIKE-LEHTI PAIKALLAAN?

MARIKA SAARINEN

Toimittaja | Siirtolaisuusinstituutti

MARKKU MATTILA

Vastaava tutkija | Siirtolaisuusinstituutti

Katsauksessa Migration-Muuttoliike-lehden 50-vuotiseen historiaan tuodaan esiin lehdessä käsiteltyjä aiheita sekä näkemys lehdestä muuttoliikkeitä koskevan tiedon ja tutkimuksen tallentajana.

Avainsanat: maahanmuutto, maan sisäinen muuttoliike, Siirtolaisuusinstituutti, ulko-suomalaiset

Migration-muuttoliike-lehden vuosikerrojen läpikäynti johdattaa tutustumaan sekä suomalaisen muuttoliiketutkimuksen ja yhteiskunnan vaiheisiin että Suomen ulkopuoliseen maailmaan. Lehden painopisteet ovat historian aikana muuttuneet, kun suomalaisen yhteiskunnan tarpeet ymmärtää omaa aikaansa ja maailmaa ovat muuttuneet. Käymme näitä kehityskulkuja läpi kolmen keskeisen aiheen kautta: maansisäinen muuttoliike, ulkosuomalaisuus ja maahanmuutto Suomeen. Aiheet ovat muotoutuneet Siirtolaisuusinstituutin itseymmärryksessä: jo alusta saakka siellä tehty tutkimus on karkeimmillaan jaettu näihin kolmeen koriin.

Ajan paikantumia

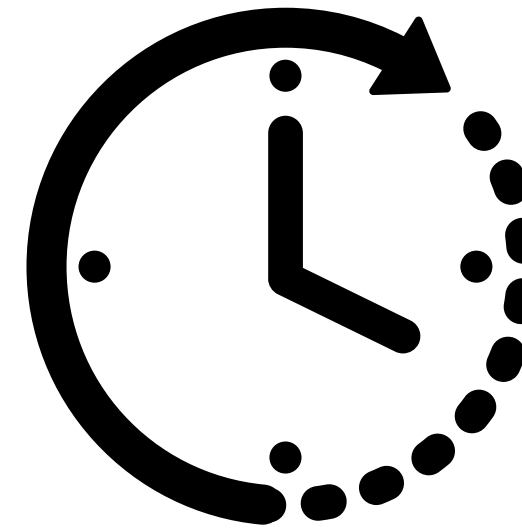
Lehden ajanlasku alkoi ennen digiloikkaa. Lehti on ollut sekä tutkimusartikkelien ja lyhyempien katsauksien julkaisualusta että tiedotuskanava Instituutin tapahtumista. Tiedotuskanavana lehti noudatti oman aikansa tieteellisten seurojen ja organisaatioiden vakiintuneita käytäntöjä. Lehdessä luettiin Instituutin kirjastoon tulleet uudet julkaisut. Tarkoituksena oli pitää alan harrastajat ja kirjaston käyttäjät tietoisina tutkimusalan uusimmista julkaisuista elettäessä aikaa ennen internetiä ja kirjojen sähköisiä hakupalveluja. Tuolloin tiedonhankinta lepäsi tieteellisten lehtien hankintalistojen ja kirja-arvostelujen, kirjastojen hakukortistojen ja jälkikäteen julkaistujen kirjamuotoisten bibliografioiden sekä

tietenkin uusimman tutkimuksen lähdeluettelojen varassa. Ajoittain lehdessä kerrottiin myös tutkimusyhteistyön solmimisesta Instituutin ja jonkin toisen tahon välillä ja julkaistiin jopa allekirjoitettu yhteistyösopimus. Tiedeyhteisöä palvelivat myös kertomukset tehdyistä ulkomaanmatkoista ja konferenssiosallistumisista, jotka saattoivat olla hyvinkin seikkaperäisiä. Toisinaan jouduttiin julkaisemaan myös muistokirjoituksia kuoleman korjattua tutkimusalan tunnettuja hahmoja. Muistokirjoitusten tarkoitus oli sekä ilmoittaa poismenosta ja kunnioittaa vainajaa että myös summata yhteen ja arvioida tämän tutkimuksellista panosta. Hyvin pitkään lehdessä julkaistiin myös tietolaatikko, jossa kerrottiin Instituutin hallituksen jäsenet.

Sittemmin monista näistä asioista on voitu tiedottaa verkkosivuilla ja sosiaalisessa mediassa. Tästä muutoksesta kertoo, että yhteisessä työhuoneessa Instituutin emeritusjohtaja Ismo Söderling kysyi kerran erästä muistokirjoitusta, jonka hän oletti löytyvän lehdestä. Sitä ei kuitenkaan sieltä löytynyt, mutta kotisivuiltamme sähköisenä tiedotteena kylläkin. Elämisen arvoitus oli siirtynyt painopaperilta näyttöpäätteelle.

Lehteen muodostui myös vakiokirjoittajien palstoja. Lehden pääkirjoitus oli pitkään Instituutin johtajan katsaus joko numeron antiin tai ajankohtaisiin yhteiskunnallisiin kysymyksiin. Näistä pääkirjoituksista itsestään syntyy jo näkymä suomalaisen yhteiskunnan käännekohtiin suhteessa muuttoliikkeisiin. Pääkirjoituksen ohella lehteen tuli vähi-

Kuva: AdobeStock.

Vaikka lehti on muuttanut ajassa muotoaan, kiinnostavaa on, että jo ensimmäisessä lehdessä käsiteltiin nykyisinkin ajankohtaisia aiheita: pakolaisuutta ja ulkomaalaisia Suomessa, työn ja muuttoliikkeen välistä yhteyttä sekä väestöpolitiikkaa. Näillä aiheilla oli keskeinen kiinnekohta sekä vallitsevaan yhteiskunnalliseen todellisuuteen että koko Instituutin syntyyn.

tellen myös tutkimusjohtajan palsta. 2000-luvulla palstoja sitten oli jo niin arkistonhoitajalla, Peräseinäjoen Siirtolaisuusmuseolla ja Pohjanmaan aluekeskuksen päälliköllä kuin ulkopuolisilla kolumnisteilla. Sittemmin nämä vakiokirjoituspalstat ovat jääneet historiaan pääkirjoitusta lukuun ottamatta.

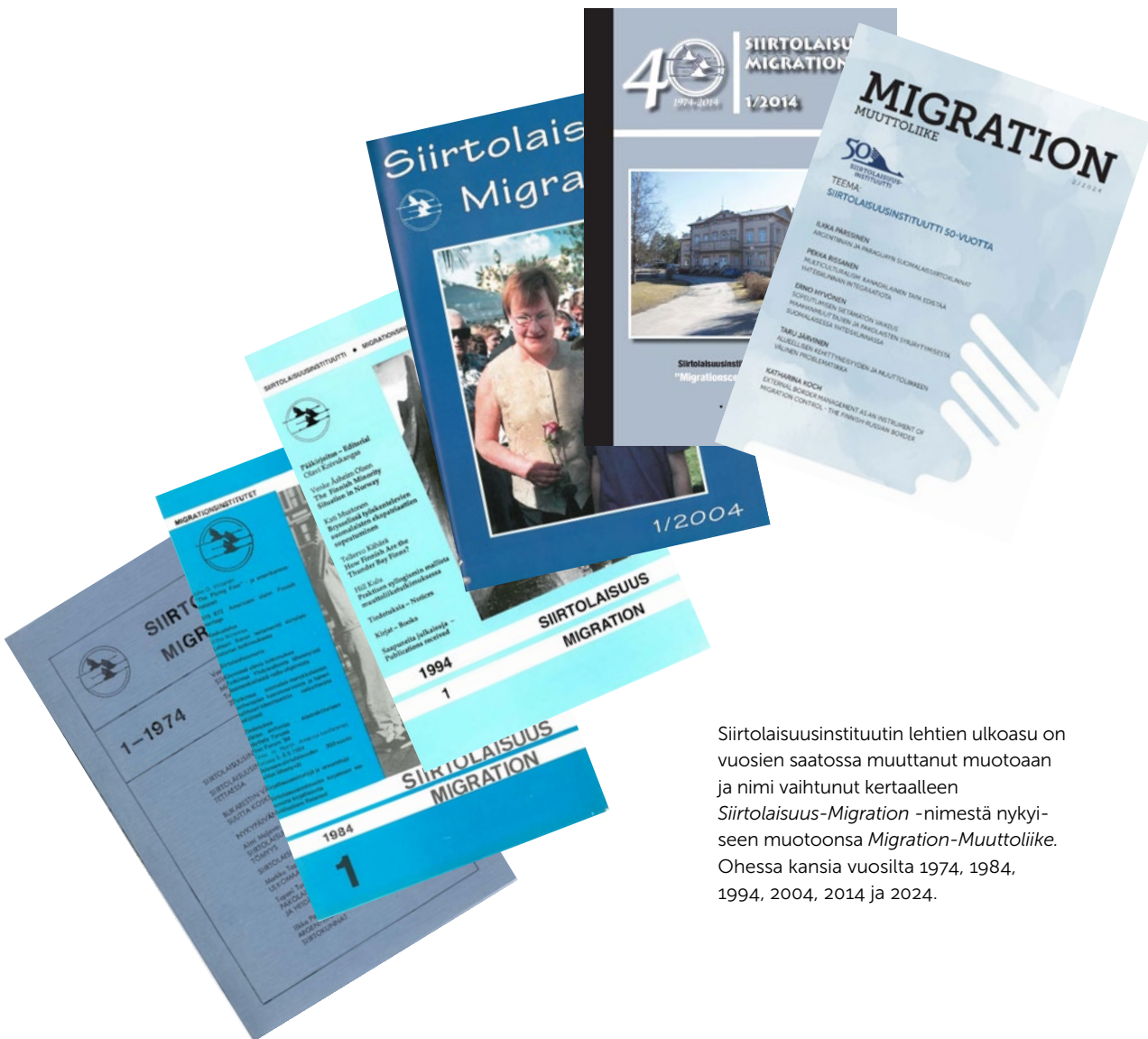
Nykyisin lehti pyrkii tavoittamaan aikansa ilmiöitä teemoittelun avulla. Tämä tuli lehden käytännöksi 2010-luvun kuluessa. Jokaiselle numerolle päätetään etukäteen teema ja numero rakennetaan sen ympärille etsimällä teemaan sopivat kirjoittajat ja tekstit. Teemoittelun myötä lehden julkaisu tiheys on laskenut vuosittaisesta neljästä numerosta kahteen. Tämän vastapainona teemoittelu on jämäköittänyt numeroiden kohdennusta. Ennen lehden numero oli useimmiten hajanaisenko kokoelma ajankohtaisia muuttoliiketutkimusta ja muuta asiaa, nyt tiiviimmin johonkin teemaan kohdennettu suhteellisen laaja aiheen käsittely. Tällä on kuitenkin myös kääntöpuolensa; kun teeman fokus painottaa jotain yhteiskunnallista ilmiötä, muiden ilmiöiden käsittely voi jäädä ohuemmaksi tai kokonaan ulkopuolelle. Tämän voi huomata erityisesti siinä, miten maan sisäisestä muuttoliikkeestä on kirjoitettu 2000-luvulla vähemmän. Myös muita mahdollisia muuttoliikkeen muotoja ja ilmiöitä on saattanut teemoittelun seurauksena jäädä lehdessä käsittelemättä ja tuoreeltaan tallentamatta.

Vaikka lehti on muuttanut ajassa muotoaan, kiinnostavaa on, että jo ensimmäisessä lehdessä käsiteltiin nykyisinkin ajankohtaisia aiheita: pakolaisuutta ja ulkomaalaisia Suomessa, työn ja muuttoliikkeen välistä yhteyttä sekä väestöpolitiikkaa. Näillä aiheilla oli keskeinen kiinnekohta sekä vallitsevaan yhteiskunnalliseen todellisuuteen että koko Instituutin syntyyn. Tuolloin (1970-luvun alkupuolella) suuri suomalaista yhteiskuntaa muovannut tapahtuma oli yhä niin sanottu maaltapako. Sillä tarkoitettiin sotien jälkeen – pääasiassa maaseudulle syntyneiden – ”suurten ikäluokkien” muuttoliikettä maaseudulta pois. Koneellistuva ja täten yhä vähemmän työvoimaa tarvitseva maaseutu ei pystynyt tarjoamaan työtä ja elantoa tälle työuransa alussa olevalle väestölle. Toisaalta ”maaltapako” suuntautui (pääosin Etelä-Suomen) suuriin kaupunkiin eli ”maalikyliin”, jotka tarjosivat työtä ja opiskelupaikkoja. Toisaalta päämääränä olivat ulkomaat, erityisesti Ruotsin teollisuuspaikkakunnat, mutta pienemmässä määrin myös muut kohteet, kuten esimerkiksi Australia. Tämä 1960-luvun myötä vauhdittunut muuttoliike kesti aina 1970-luvun lopun lamaan saakka.

Siirtolaisuusinstituutin historiaan tämä muuttoliike liittyy siten, että kun Instituutti vuonna 1974 perustettiin, se oli puolivaltioellinen tutkimuslaitos,

Tämä teos on lisensoitu Creative Commons Nimeä 4.0 Kansainvälinen -käyttöluvalla. Tarkastele käyttöluvan osoitteessa: <http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>

Siirtolaisuusinstituutin lehtien ulkoasu on vuosien saatossa muuttanut muotoaan ja nimi vaihtunut kertaalleen *Siirtolaisuus-Migration* -nimestä nykyiseen muotoonsa *Migration-Muuttoliike*. Ohessa kansia vuosilta 1974, 1984, 1994, 2004, 2014 ja 2024.

jonka valtiolta odotti pureutuvan nimenomaan "maaltapaon" aiheuttamaan problematiikkaa kärkeenään Ruotsiin muutto. Odotuksen katteena oli se, että Instituutti oli valtion budjettirahoituksen piirissä ja että taustajoukoissa oli esimerkiksi joukko ministeriöitä. Instituutin akateemisen tukirenkaan ja henkilökunnan mielenkiinnon kohteena puolestaan oli myös siirtolaisuus historiallisena ilmiönä, erityisesti Pohjois-Amerikan siirtolaisuus, mutta myös Etelä-Amerikka ja Oseania. Tätä heijastaa lehden ensimmäisen numeron katsaus suomalaisen siirtokunnista Argentiinassa ja Paraguayssa.

Näin ollen Instituutin alkuvuosien olennainen yhteiskunnallinen fokus oli keskustelussa maastamuutosta, maan sisäisestä muuttoliikkeestä sekä työn ja muuttoliikkeen yhteydestä. Erityisen voi-

makkaasti lehden alkutaipaleella oli mukana työvoimaministeriö, kun kerran työvoimakysymykset ja muuttoliike olivat 1970-luvulla tapetilla. Sittemmin työvoimaministeriön läsnäolo lehden palstoilla on hiipunut. Historian valossa voisi odottaa, että nykyisen maahanmuuttavan työvoiman tarpeen aikana työ- ja elinkeinoministeriön mielenkiinto voisi näkyä lehdessä uudella intensiteetillä.

Myös vuonna 1975 järjestetty Instituutin ensimmäinen muuttoliikesymposium käsitteli maan sisäistä muuttoliikettä. Valtiotaltaakin oli kutsuttu paikalle, ja yksi puolueiden puheenvuoron antaneista puhujista oli sittemmin pääministerinäkin ollut Paavo Lipponen. Toinen valtiotaltaan liittyvä episodi oli se, että Instituutin johtaja Olavi Koivukangas haastatteli silloista pääministeri Kalevi

Sorsaa vuonna 1977 siksi, että Sorsa oli antanut ruotsalaiselle lehdistölle lausunnon suomalaisten muutosta Ruotsiin. Tämä jäi kuitenkin ainoaksi kerraksi tähän mennessä, kun lehdessä on julkaistu istuvan pääministerin haastattelu, eikä lehdessä sittemminkään ole muita poliitikkoja haastateltu. Lehti ja Instituutti ovat toki osallistuneet julkiseen keskusteluun myös sittemmin, mutta eivät aivan tällä tavalla ja tasolla.

Maan sisäinen muuttoliike

Suomen tarinaan kuuluu olennaisena osana kaupungistuminen. 1970-luvulla kaupungistumisen keskeisenä osana oli maalta muutto asutuskeskukseen ja niihin varta vasten rakennettuihin uusiin lähiöihin. Se on tausta, joka ohjaa edelleenkin suomalaista keskustelua aluekehityksestä ja johon myös Instituutin tutkimustyö asemoituu. Maan sisäistä muuttoliikettä tutkittaessa tutkimusintressiä ovat ohjanneet sekä aluekehityksellinen näkökulma että pyrkimys tukea uudelle paikkakunnalle muuttavia ihmisiä. Tämä tuo esiin muuttoliiketutkimuksen dualistisuuden makro- ja mikrotason ilmiöiden tutkimisessa ja ratkaisujen etsimisessä. Ensimmäisessä muuttoliikesymposiumissa tämä dualistisuus oli tiivistetty osuvaksi otsikoksi *Yksilö ja aluepolitiikka*.

Aluekehitykseen liittyvien tutkimusintressien kirjo on lehdessä näkynyt siten, että käsittelyssä on ollut maaseudun autoituminen, muutto takaisin maalle, muuttajien hyvinvointi ja tarpeet sekä muuton syyt. Ymmärrystä ilmiöön on etsitty esimerkiksi selvittämällä Turun vetovoimaa, Somerovaaran osittaista autoitumista kuin myös paluumuuttoa Kainuuseen. Myös Suomen aluepoliittista kokonaiskuvaa on hahmoteltu.

Ajoittain maan sisäisen muuttoliikkeen tutkimus ja keskustelu siitä ovat jääneet myös paitioon – aiheen käsittely on ollut hyvin aaltomaisena. Ennen 2000-lukua lehdessä on vuosittain ollut aihepiiristä yleensä yhdestä kolmeen artikkelia: huippuvuosina, kuten vuonna 1979 artikkeleita on julkaistu yhteensä neljä. Vuonna 1997 julkaistiin kolme artikkelia, kun kolmena edellisenä vuotena aiheesta ei ollut kirjoitettu lainkaan. Neljän artikkelin huippuvuosi oli myös vuosi 2000, kun edeltävänä kahtena vuonna aihetta oli käsitelty vain yhden artikkelin voimin vuosittain. Aktiivisempaa kautta kesti vuoteen 2005 asti, jota seurasi hiljaiselo ja yhden artikkelin ilmestyminen vuonna 2010. Vuosi 2020 oli taas aktivoitumisen aikaa kolmen kirjoituksen voimin. Aiheen tähän astinen huippu on ollut syksyn 2023 numeron temaattinen fokusoituminen aluekehitykseen.

Osittain tämä julkaisumäärän aaltoilu voi johtua siitä, että aluekehitykselle ja -tutkimukselle

on myös muita kansallisia julkaisuja. Kysymys voi olla myös siitä, että 1970-luvulla ja 2000-luvun alussa tapahtui selkeitä kaupungistumisen aaltoja. 1970-luvulla maaseudulta muutettiin kaupungin lähiöihin. 1990-luvun lama aiheutti katkon maan sisäiselle muuttoliikkeelle, josta 2000-luvun alussa palattiin takaisin "vanhaan normaaliin", mikä on jatkunut näihin päiviin saakka. Uusi mauste sopaan on se, että kaupungistuminen koskee myös nuoren maahanmuuttomaa Suomen "uussuomalaisista" väestöstä: se on pakkautumassa kaupunkeihin jopa innokkaammin kuin muu väestö.

Maahanmuutto ja monikulttuurisuus

Ei liene kenellekään yllätys, että maahanmuutosta muodostui 1990-luvun alusta alkaen keskeinen aihe Instituutille. Pakolaisten vastaanotto, huoltosuhteen synnyttämä keskustelu työperäisestä maahanmuutosta sekä monikulttuuristuvan yhteiskunnan ilmiöt muodostivat vyyhdin kansallisia kysymyksiä, joiden keskiössä oli maahanmuuton vaikutus yhteiskuntaan. Lehden pääpaino siirtyi maahanmuuton ja sen muovaaman yhteiskunnan kysymyksiin.

Maahanmuuttajia ja pakolaisia on kuitenkin ollut Suomessa jo ennen 1990-lukuakin. Jo lehden ensimmäisessä numerossa käsiteltiin ajankohtaisia chileläispakolaisia sekä myös yleisemmin maahanmuuttajia Suomessa. 1980-luvulla julkaistut artikkelit enteilivät keskustelua monikulttuurisesta yhteiskunnasta. Käsittelyssä olivat sekä Kanadan multikulturalismi että Yhdysvaltojen assimilaatiopolitiikka. Monimuotoistuvaan väestöön liittyvät kysymykset olivat tuolloin myös Suomessa hiljalleen esiin nousevia kysymyksiä, kuten esimerkiksi artikkeli suomalais-marokkalaisten lasten kulttuuri-identiteetistä vuodelta 1984 osoittaa.

2000-luvun alkamisen myötä maahanmuuttotutkimus muodostui lehdessä laajimmin raportoiduksi tutkimusalueeksi. Artikkelit kattoivat keskustelua maahanmuuttopolitiikasta ja kotoutumisen haasteista, yksittäisten maahanmuuttajaryhmien tilanteesta Suomessa ja muualla maailmassa sekä myös vierauden kohtaamisesta ja rasismista. Jo vuonna 2014 ilmestyi erikoisnumero, jonka aiheena olivat yksin alaikäisinä maahan tulleet pakolaiset. Teeman ajankohtaisuus korostui edelleen vuoden 2015 maahantulijoiden myötä.

Maahanmuuttokeskustelu ja -tutkimus on ollut niin monimuotoista, että mitään yksittäistä yhteiskunnallista tai kansallista kysymystä ei voida nostaa esiin ja nimittää sitä kaikkein keskeisimmäksi. Koska maahanmuutto synnyttää niin monia kysymyksiä, mitään yhtä kaiken kattavaa vastausta tutkimus ei voi myöskään antaa. Teeman monimuotoisuus ja monitahoisuus on osa maahanmuuton, pako-

laisuuden ja monikulttuurisen yhteiskunnan tutkimuksen haastetta. Tutkimusta on tehty liikkeessä olevassa maailmassa, jossa konfliktit ja kriisit seuraavat toinen toisiaan ja myös tutkimuskohde on alati muutoksessa.

Ulkosuomalaisuus

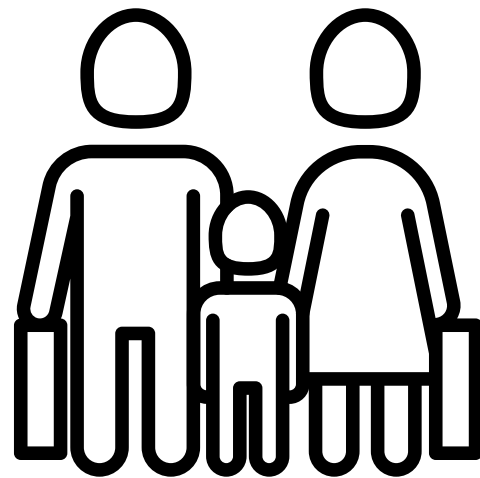
Ulkosuomalaisuus on ollut alusta asti osa lehden käsittelemiä teemoja. Se oli myös Ruotsiin kohdistuneen maastamuuton ja myöhemmin paluumuuton kannalta yhteiskunnallisesti tärkeä teema pitkin 1970- ja 1980-lukuja. 1990-luvulta alkanut muutos, jossa Suomi muuttui väestöä luovuttavasta maasta väestöä vastaanottavaksi maaksi, sai aikaan sen, että teeman julkaiseminen lehdessä väheni verrattuna kaikkeen lehdessä julkaistuihin materiaaliin. Sen ajankohtaisuus tuntui vähenevän, kun maahanmuuton painoarvo yhteiskunnallisena kysymyksenä kasvoi. Tätä artikkelia tehdessä vanhat ulkosuomalaisuutta koskevat artikkelit näyttivät ennen kaikkea tallenteina ulkosuomalaisten kulttuurihistoriasta ja mahdollisuutena ymmärtää suomalaisuutta ja yksityishenkilöiden juuria.

Maantieteellisesti ulkosuomalaisista kertovia artikkeleita on ennen kaikkea Pohjois-Amerikasta ja Ruotsista, mutta myös muusta Euroopasta, Australiasta ja Etelä-Amerikasta. Aasiassa asuvista suomalaisista on vuorostaan vain kolme artikkelia, Oseaniassa asuvista vastaavasti kolme ja Afrikasta vain yksi. Lähi-idän suomalaisista ei ole artikkeleja lainkaan. Tämä kertoo tietysti siitä, minne muuttoliike on ennen kaikkea kohdistunut, mutta voi myös herättää kiinnostusta siitä, mitä ulkosuomalaisten tarinoita näistä maista löytyisi.

Ulkosuomalaisuutta on käsitelty sen suhteen, miten suomalaiset ovat säilyttäneet suomalaisen identiteettinsä sekä miten he ovat asettautuneet ja pärjänneet uusilla asuinsijoillaan. Myös järjestötoimintaa on käsitelty, ennen kaikkea Pohjois-Amerikassa, mutta myös ruotsinsuomalaisten järjestötoiminnasta on ilmestynyt parikin artikkelia. Järjestötoiminnassa oma lukunsa on ollut Pohjois-Amerikkaan muuttaneiden suomalaisten aktiivisuus ammattiyhdistysliikkeessä. Muista maanosista vastaavia työväenliikkeen historiaa käsitteleviä tekstejä ei ole lehdessä ilmestynyt.

Oma erityinen aiheensa ovat olleet suomalaisten ihanneyhteisöt, joita on perustettu ympäri maailmaa. Jo lehden ensimmäisessä numerossa kirjoitettiin näistä yhteisöistä. Kaiken kaikkiaan lehdessä on ilmestynyt 20 artikkelia ihanneyhteisöistä. Näistä artikkeleista neljäsosa koskee lehdessä käytyä, poikkeuksellista debattia Neuvosto-Karjalasta ihanneyhteisönä. Alexis Pogorelskin sekä Richard Hudelsonin ja Mayme Sevanderin käymä keskus-

Muuttoliike-lehti tarjoaa kokonaisuutena koonnin siitä, mitkä muuttoliikekysymykset Suomessa ovat puhuttaneet eri aikakausina. Eikä kyse ole pelkästään isoista yhteiskunnallisista kysymyksistä vaan myös pienemmistä ilmiöistä ja jopa puhtaan teoreettisistakin muuttoliiketutkimuksen kysymyksistä.

Kuva: AdobeStock.

telu Neuvosto-Karjalaan muuttamisen syistä jatkui viidessä numerossa, kun mukaan lasketaan Pogorelskin alkuperäinen artikkeli. Debatti syntyi Pogorelskin tavasta selittää Karjala-kuumetta suomalaisen nationalismin kautta, mikä Hudelsonin ja Sevanderin mukaan pahimmillaan sivuutti sosialismin ja kommunismin merkityksen kokonaan.

Kyseinen debatti on osoitus siitä, miten ymmärrys historiasta ei ole merkityksetöntä, vaan debatin arvoinen asia ja miten historia kutsuu tulkitsemaan. Akateeminen keskustelu ihanneyhteisöistä on myös saanut viime vuosina uusia näkökulmia, kun niitä on alettu tarkastella asutuskolonialismin kautta. Tämä on samalla myös yksi esimerkki uudesta akateemisesta kiinnostuksesta ulkosuomalaisuutta kohtaan.

Loppumietteitä lehdestä

Siirtolaisuusinstituutti ja sen lehti ovat eri aikakausina vastanneet suomalaisen yhteiskunnan sille esittämiin tiedontarpeisiin. Tarpeet ovat kytkeytyneet laajoihin yhteiskunnallisiin kysymyksiin maan sisäisen muuttoliikkeen, maastamuuton ja maahanmuuton kautta. Viidenkymmenen vuoden pitkällä aikajanelä on myös vaihdellut se, mikä aihe, kysymys tai muuttoliikkeen muoto on milloinkin noussut tiedontarpeiden keskiöön. Instituutti ja sen lehti ovat myös tallentaneet ulkosuomalaisuuden kulttuurihistoriaa sekä ulkosuomalaisten tarpeita eri ajankohtina.

Yhteiskunnallisten tarpeiden ja mahdollisten trendien tunnistaminen on tärkeää, mutta näemme lehden keskeisenä arvona sen, että se tallentaa nämä keskustelut jälkipolville. Migration-Muuttoliike-lehti tarjoaa kokonaisuutena koonnin siitä, mitkä muuttoliikekysymykset Suomessa ovat puhuttaneet eri aikakausina. Eikä kyse ole pelkästään isoista yhteiskunnallisista kysymyksistä vaan myös pienemmistä ilmiöistä ja jopa puhtaan teoreettisistakin muuttoliiketutkimuksen kysymyksistä. Yhteiskunnan tarpeisiin voisi vastata hyvin ilman lehteäkin, mutta lehti tallentaa nämä keskustelut kokonaisuudeksi, jonka läpikäyminen mahdollistaa

monipuolista historiallista ymmärrystä. Lehdellä on siis nähdäksemme itseisarvo.

Itseisarvojen vaaliminen on tärkeää, mikä Migration-Muuttoliike-lehden tapauksessa tietenkin toteutuu sen säilyttämisenä julkaisuna. Lehti on osa Siirtolaisuusinstituutin itseyttä, joten Instituutissa aina paikoin pysähdytään miettimään lehden tarkoitusta. Mitä se on julkaisuna mahdollistanut ja mitä se voisi tulevaisuudessa mahdollistaa. Tällaiset arvot ja kysymykset ohjaavat lehden eteen tehtävää toimitustyötä, eikä lehteä olisikaan olemassa ilman toimituskunnan ja lehden kirjoittaneiden tekemää työtä. Joten lienee sopivinta lopettaa tämä katsaus heille suunnattuun lämpimään kiitokseen.

Kiitos Teille Kaikille, jotka olette olleet mukana lehden toimitustyössä ja kirjoittaneet lehteen läpi sen historian!

Lähteet

- Hudelson, Richard & Sevander, Mayme A Relpase of Karelian Fever. Muuttoliike 27:2, 31–35.
- Hudelson, Richard & Sevander Pogorelskin Revises the Past. 28:2, 28–32.
- Pilli, Arja (1980) Kanadalainen ratkaisu. Assimilaatiosta multikulturalismiin. Muuttoliike 7:3, 1–9.
- Pogorelskin, Alexis E. Why Karelian "fever". 27:1, 25–26.
- Pogorelskin, Alexis E. The Migration of Identity: Critics Confounded/Karelian Fever Explained. Muuttoliike 28:1, 24–28.
- Pogorelskin, Alexis E. The recruitment of identity: the sources of Karelian Fever. Muuttoliike 28:3, 20–25.
- Sabour, Riitta (1984) Tutkimus suomalais-marokkolaisten vanhempien kasvatusarvoista ja lapsen kulttuuri-identiteettiin vaikuttavista tekijöistä. Muuttoliike 11:1, 19–20.
- Moianen, Raisa-Liisa (1979) Somerovaaran asutusalueen asuttaminen, väestön kehitys ja osittainen autoituminen. Muuttoliike 6:1, 17–28.
- Sorsa, Kalevi (1977) Pääministeri Kalevi Sorsan lisälausunto 14.9.1977 Siirtolaisuus-Migration aikakauslehdelle. Muuttoliike 4:3, 4.
- Yläräkkö, Arvo (1979) Suomenkielistä järjestöllistä ja kirjallista toimintaa Ruotsissa v. 1918-1924. Muuttoliike 6:3, 30–33.
- Kokko, Karoliina (2004) Maahanmuuttajien Suomen sisäinen muuttoliike. Mikä vetää Turkuun muualta Suomesta? Muuttoliike 31:3, 22–30.

Siirtolaisuusinstituutti on muuttoliikkeiden tutkimukseen ja dokumentoimiseen erikoistunut yksityinen tutkimuslaitos.

Tutkimme monipuolisesti muuttoliikkeiden ja yhteiskunnan keskinäistä vuorovaikutusta, perehtyen tutkimuksen koko kenttään, sen historiaan, nykytilaan ja tulevaisuuteen.

Tuotamme, tallennamme ja tuomme saataville muuttoliikkeitä koskevia aineistoja sekä osallistumme aktiivisesti muuttoliikkeisiin liittyvään yhteiskunnalliseen keskusteluun.

Olemme valtakunnallinen toimija ja merkittävä osa työstämme tapahtuu Suomessa, mutta tutkimuksellisenä kiinnostuksen kohteenaamme ovat muuttoliikkeisiin liittyvät ilmiöt ja yhteisöt koko maailmassa.

Ajantasaista tietoa toiminnastamme:

www.siirtolaisuusinstituutti.fi
facebook.com/siirtolaisuusinstituutti
instagram.com/migrationinstitutefinland/
x.com/info_migration
uutiskirje.siirtolaisuusinstituutti.fi